

KATEDRA

Številka 1 • Letnik 1 • Januar 2006

Ali bo 120.000 univerzitetno izobraženih strokovnjakov degradiranih?

Intervju s Simonom Strancarjem

Habilitacija. Kaj je to?

(Ne)morala civilizacije in rekviem naravi

Potopis: Crna gora

IZDAJTE KNJIGO!

v samozaložbi pri nas

Če ste se odločili, da boste izdali svojo knjigo ali brošuro, bo z našo pomočjo zpleten proces urejanja, oblikovanja in tiska knjige ali brošure dosti lažji.

Naša naloga je, da koordiniramo vse podrobnosti pri izdelavi knjige.

Medtem pa vi obdržite popolno kontrolo nad projektom.

Tako prihranite čas in denar, pa naj gre za 5 ali 2000 knjig.

NUDIMO VAM:

- kvaliteten in ugoden tisk knjig z možnostjo tiska malih naklad od 5 do 2000 izvodov
- možnost broširane ali trde vezave
- profesionalno oblikovanje vložka in ovitka
- pomoč pri urejanju CIP-a
- pripravo propagadnega materiala
- distribucijo

ZA KVALITETNO KNJIGO POKLIČITE NAS!

VEČ INFORMACIJ:

Železnik in Železnik d.n.o., Radvanjska c. 114, 2000 Maribor
tel.: 02 320 20 97, fax 02 320 20 98, gsm 041 28 41 51

Založnik in izdajatelj
Društvo študentov in podiplomcev Slovenije
Slomškov trg 15
2000 Maribor

Predsednik
Peter Vrtič
peter.vrtic@katedra-on.net

Uredništvo:
Tel: 02 234 9100
Fax: 02 234 9102
info@katedra-on.net
www.katedra-on.net

Glavni in odgovorni urednik
Damir Mlakar
damir.mlakar@katedra-on.net

Namestnica glavnega in odgovornega
urednika
Daša Purgaj
dasa.purgaj@katedra-on.net

Uredniki
Peter Zupanc
Marko Krucl
Helena Rous

Sodelavci
Dr. Anton Ivančič, Dr. Boris Vezjak,
Dr. Peter Glavič, Dr. Vesna Vuk Godina,
Dario Svetej, Matjaž Turinek,
Klavdija Šipuš, Lučka Zorko,
Urban Lavrenčič, Marko Satler,
Franja Pižmoht, Igor Bašin
in Hana Vodeb.

Karikatura in strip
Ajda Gregorčič

Lektoriranje
Barbara Ojsteršek

Oglasno trženje
Aleš Bric
ales.bric@katedra-on.net
gsm: 031 640 263

Dejan Šlemer
Dejan.slemer@katedra-on.net
gsm: 031 413 265

Oblikovanje
Matjaž Železnik

Tisk
Littera-picta d.o.o.

Naklada
20 000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo
stališč uredništva

Nam bo uspelo?

Verjamem, da nam bo – skupaj z vami, drage bralke in bralci. Ničkolikokrat so bili poizkusi ponovnega zagona nekoč eminentnega in kritičnega časopisa Katedra neuspešni.

Namen, zakaj smo se odločili, da ponovno zaženemo Katedro, tiči v tem, da smo na slovenskem prostoru v zadnjem času pričali poplavi t. i. rumenega tiska. Mar prebivalci na sončni strani Alp ne znajo več kritično razmišljati?

Skupaj z vami želimo ustvariti časnik, ki bo spodbujal pluralnost medijskega prostora z vsebinami, ki bodo zanimive tako akademski kot laični javnosti. Verjetno ne bi imelo smisla vleči vzporednice s prejšnjo Katedro, kajti časi in problemi so bili takrat drugačne narave. Rdeča nit, ki nas bo vezala z nekdanjo Katedro, bo kritičnost.

Kateri so torej tisti osnovni vsebinski cilji nanovo rojene Katedre? Informirati študente in akademsko sfero o stvareh, ki se dotičejo, upoštevajoč razsežnosti evropskega in svetovnega akademskega prostora. Prebiti ozko lokalno in nacionalno miselnost o družbenih problemih ter tako prispevati k ustvarjalnemu razvoju družbe. Predvsem pa servirati tiste vsebine, ki ne bodo sledile samo družbenim megatrendom, ampak jih bodo same s svojo kakovostjo soustvarjale. Vas zanimajo področja, kot so univerzitetno izobraževanje, gospodarstvo in podjetništvo, politika, študentsko življenje, kultura in umetnost, šport...? Zatorej, če bi Katedro radi soustvarjali, ste vabljeni, da nam pišete na info@katedra-on.net.

Misli globalno, deluj lokalno...

Damir Mlakar

Naslovne teme

- 6** Habilitacija. Kaj je to?
- 8** Intervju s Simonom Štrancarjem
- 10** Ali bo 120.000 univerzitetno izobraženih strokovnjakov degradiranih?
- 18** (Ne)moralna civilizacije in rekviem naravi
- 32** Potopis: Črna gora

Iz vsebine

- 4** Novice
- 5** Inventura
- 11** Reformna smer vladne barke
- 12** Novinarsko častno razsodišče - novinarjem rabelj ali potuha?
- 13** Mediji in korupcija
- 14** Javna ali državna RTV?
- 15** Vox populi, vox dei
- 16** Resnica kot mesto izrekanja, ali: Zakaj misliti politično?
- 17** Harold Pinter - nobelovec v boju za resnico in boljši svet
- 23** Podnebje naprodaj, kdo da več?
- 26** Razmislite, preden ugriznete!
- 27** Trideset let mariborskega študentskega življenja
- 28** Danes, ko vladajo debilni mediji je razumnikov malo
- 30** Estudiar no estrangeiro
- 31** Kako do študija v tujini?
- 34** V umetnosti se nihče ne moti
- 34** Jadranska TV magistrala
- 35** Film, glaba
- 38** Triki so zelo atraktivni
- 39** Strip

P 6410 / 1,2006a

p-2006/661

Na naslovnici
Univerza v Mariboru

Foto: Dejan Ljupša

23

30

38

30 LET UNIVERZE V MARIBORU

Univerza v Mariboru je lansko leto praznovala 30 let ustanovitve. Ustanovljena je bila 56 let po začetku Univerze v Ljubljani in 28 let pred tretjo slovensko univerzo na Primorskem. Ob obletnici je mariborski rektor, profesor doktor Ivan Rozman med drugim dejal, da mora univerza nenehno skrbeti za dvig kakovosti v najširšem smislu in razvijati predvsem kon-

cepte vseživljenjskega izobraževanja. Kakovostni smo namreč po njegovem dejansko le toliko, kolikor so nam drugi leto pripravljene priznati. Torej, ne glede na to, da je mogoče v teh besedah zaznati kanček slovenske nesamozavesti želimo Univerzi v Mariboru vse dobro in kakovostno še vsaj naslednjih 30 let!

(hr)

BODIMO PROSTOVOLJNI!

Slovenska filantropija in Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela vabita na uvodno usposabljanje za prostovoljke in prostovoljce. Usposabljanje je namenjeno tako novincem kot tistim, ki že delujejo kot prostovoljci. Potekalo bo v 4. in 5. februarja na sedežu Slovenske filantropije, Poljanska cesta 12, Ljubljana. Delo bo potekalo v obliki izkustvenih delavnic, zato je število udeležencev omejeno in je potrebna predhodna prijava, samo izobraževanje pa je brezplačno. Za dodatne informacije se je možno obrniti na elektronski naslov primoz.jamsek@filantropija.org, ali spletno stran www.prostovoljstvo.org.

MEDNARODNO PRIZNANJE ZA MLADE

Društvo MEPI razvija program "Mednarodno priznanje za mlade", ki je namenjen zdravemu preživljanju prostega časa prek udeležbe na različnih interesnih področjih, uveljavljen pa je že v več kot 100 državah po svetu. Program je dostopen vsem mladim od 14. do 25. leta, MEPI pa po vsej Sloveniji mladim omogoča večjo dostopnost do tega svetovno priznanega, uravnoveženega, ne-tekmovalega programa, ki jih spodbuja k zdravemu preživljanju prostega časa. Program je se-

stavljen iz štirih enot in sicer veččin, rekreacije, prostovoljnega dela in odprave. Po uspešno opravljenih stopnjah posameznik dobi bronasto, srebrno ali zlato priznanje. V društvu pa na vprašanje "Kaj imam jaz od tega?" odgovarjajo takole: "Veliko! Nova znanja in izkušnje, nove prijatelje, uspeh in zadovoljstvo ter priznanje z mednarodno veljavo." Več o MEPI-ju lahko izveste na spletni strani www.mepi.info

NOVICA ZA NAJVIŠJE INŠTANCE UNIVERZ

Evropsko univerzitetno združenje (EUA) je objavilo koledar dogodkov v letošnjem letu, kjer se bodo v okviru letnega programa na delavnicah in konferencah podrobneje posvečali financam in pridobivanju le-teh. Serija srečanj na to temo se bo začela že 17. februarja v Istanbulu z 2 delavnicama in sicer "Upravljanje z univerzitetno skupnostjo" ter "Pridobivanje finančnih sredstev na univerzah: odkrivanje možnosti". 20. marca bo v Hamburgu sledila konferenca pod naslovom "Ustanoviti trdno univerzo: vsestranskost, podpora študentov in učinkovito vodstvo." Vse nadaljne informacije o prihajajočih prireditvah EUA in prijavah je mogoče najti na spletni strani <http://www.eua.be/eua/index.jsp>

NAGRADNI NATEČAJ NAVDIHUJOČIH 6

The World of NGOs - Unterstützungsplattform für den Dritten Sektor in Österreich

The World of NGOs wurde 1997 als Initiative zur Stärkung der "Civil Society" gegründet, als erste Anlaufstelle für den "Dritten Sektor" in Österreich: nicht-gewinnorientierte und nicht-staatliche Organisationen (NPOs und NGOs) zwischen Markt und Staat.

The World of NGOs

The World of NGOs fungiert als Informations- und Dokumentationzentrum zum "Dritten Sektor" Vernetzungs- und Koordinationplattform Drehscheibe für Informationen aus der Europäischen Union

Pri Centru za nevladne organizacije Slovenije poteka v okviru projekta "Navdihujočih 6" nagradni natečaj za nevladne organizacije, na katerem so dobrodošli idejno in organizacijsko vitalni NVO-ji, inovativni tako po načinu in področju delovanja. Ključni cilj nagradnega natečaja je pridobiti primere iz delovanja nevladnih organizacij v obliki opisa projekta oz. primera dobre prakse, s katerimi so dosegli dobre učinke ter tako javnosti in poli-

tiki pokazati, da so NVO neobhodno potrebne za zagotavljanje kakovostnega življenja in višjo stopnjo demokracije v Sloveniji. Nagradni natečaj CNVOS izvaja v sodelovanju s prilogo Dela in Slovenskih novic, ONA, kjer je natečaj tudi objavljen (glej prilogo ONA, 10.1.2006). Rok za oddajo prijav je 10.2.2006. Več o pogojih sodelovanja lahko preberete na spletni strani www.dobradruzba.org

S 15 litri goriva okoli sveta!

Ko se nam zdi, da naftni lobiji povsem preprečujejo gradnjo in razvoj avtomobilov na električni ali kak drug alternativni pogon, nas iz domačih garaž in tehničnih šol ves čas presenečajo različna vozila, ki rušijo stereotipe počasnosti in okornosti vozil na alternativni pogon.

Inženirski samouk iz Los Angelesa, Rick Woodbury, si je že dolgo časa želel zmogljiv in čim bolj kompakten avto za premagovanje pogostih prometnih zamaškov v tem prečudovitem ameriškem mestu. Po dvajsetih letih razvoja je predstavil avtomobilček Tango, ki s svojimi 99 cm širine niti ni veliko širši od motornega kolesa, kljub temu pa od 0 do 100 km/h pospeši v le štirih sekundah in zmore hitrost celo do 240 km/h. To majhno, a nadvse uporabno vozilce ima karoserijo izdelano iz ogljikovih vlaken in je namenjeno dvema potnikoma, ki sedita en za drugim. Za neverjetne pospeške in razmeroma visoko hitrost skrbita dva motorja, nameščena na višini zadnjih koles. Tango je visok 1,52 metra, dolg 2,56 metra in tehta 700 kg. Z enim polnjenjem navadnih baterij prevozimo sto kilometrov, z baterijami NIMH pa vtičnico iščemo šele po dvesto prevoženih kilometrih. Rick je v avto namestil kar 500 kg baterij, zaradi česar ima zelo nizko težišče in se temu primerno dobro drži cestišča. Vozilo je prestalo ameriške varnostne teste, zato ga kmalu lahko pričakujemo na tržišču. Izdelovalo ga bo britansko podjetje Prodrive. Cena malčka pa bo 80.000 USD.

Še bolj razveseljiva novica pa prihaja iz Züricha, kjer so na politehnični šoli izdelali izjemno varčno vozilo. Vozilo prevozi 100 km z le 7,04 grama vodika, kar je primerljivo s porabo 0,02606 litra običajnega goriva. Vozilo je na Shellovem tekmovanju varčnih vozil z enim litrom goriva prevozilo 3836 km.

Novica, da z litrom goriva prevozite tisoče kilometrov, gotovo presune tako voznike kot trgovce z naftnimi derivati, kdaj pa se bomo tudi navadni smrtniki vozili za tako nizko ceno, pa je verjetno vprašanje politike. www.commutercars.com

Nora, neprespšana noč?

Zbudite se brez mačka, polni energije in spočiti!

OUTOX je zelo okusna, 100% naravna sadna pijača z visokim deležem vitamina C in fruktoze.

PRODAJNA MESTA:
trgovine Tuž, centri Spar in
benzinski servisi Mol.

OPOZORILO: Spijte dobro ohlajeno!

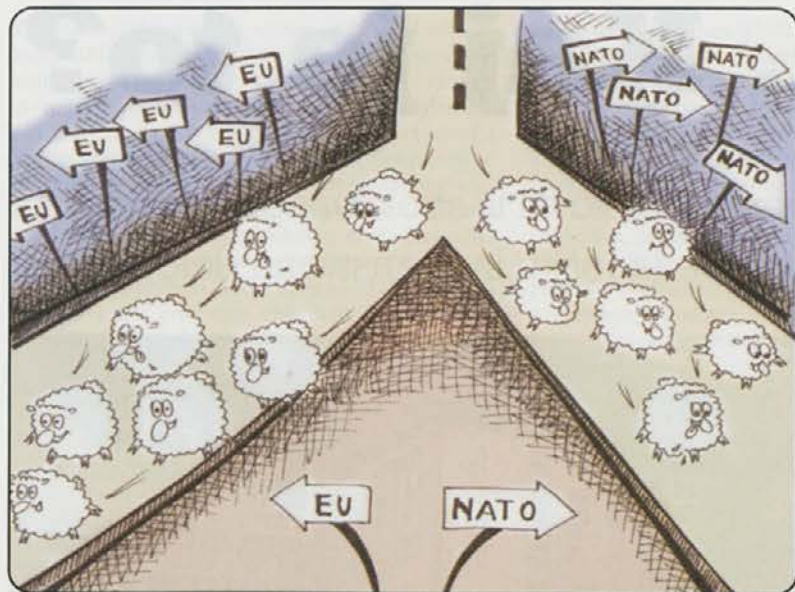
www.outox.si

BODI PRIPRAVLJEN...

VEČ ZABAVE

**JUTRO
BREZ
MAČKA**

Jasnost namenov politikov se vidi v gostoti besedne megle.

MLADI POLITIKI GRADIJO MOSTOVE

V začetku januarja je bilo v organizaciji Mestnega Mladinskega sveta Maribor prvo srečanje podmladkov političnih strank v Mariboru. Obravnavali so možnosti sprejetja "Sporzuma o sodelovanju na področju mladine v Mariboru", ki bi samo mladinsko politiko v Mariboru popeljal na višjo raven. Odrpli so tudi debato o možnih skupnih aktivnostih, ki bodo mlade pritegnile k večji participaciji, tako na volitvah kot tudi v samih družbenopomembnih organizacijah. Kot sporočajo, so kljub burni debati in različnim pogledom na razvoj mladinskega gibanja našli skupne točke, na katerih bodo gradili prihodnost. Vsekakor bomo sodelovanje podmladkov spremljali tudi mi.

ŠTUDENTJE, UŽIVAJMO, DOKLER SE LAHKO

Ministrstvo za finance je sklenilo, da obrazec za napoved dohodnine za lansko leto ne bo mogoče kupiti. Vsi davčni zavezanci bodo tako prejeli obrazec brezplačno. Tisti, ki so oddali poročilo za leto 2004, jih bodo prejeli po pošti brezplačno, ostali pa bodo lahko poklicali davčni urad oz. njegovo izpostavo in naročili davčni obrazec. Sicer je mogoče obrazec za dohodnino že natisniti s spletnega mesta

ministrstva za finance. Obrazce bodo poslali tudi tistim, ki so napoved dohodnine za leto 2004 oddali v elektronski obliki. Teh je bilo nekaj manj kot 20.000. Po pričakovanih finančnega ministrstva bo država za obrazce in poštne stroške plačala blizu 170 milijonov tolarjev.

MANJ VPISA NA DRUŽBOSLOVJE

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologije je tik pred božičnimi prazniki napovedalo zmanjšanje števila vpisnih mest na družboslovnih fakultetah. Kot je pojasnil minister Jure Zupan, je v visokem šolstvu največja razlika v primerjavi s skandinavskimi državami, s katerimi se želimo primerjati, ta, da imamo izredno veliko družboslovcev in bistveno manj diplomantov v zdravstvu in sociali. Manj zanimanja je tudi za naravoslovje in tehniko, čeprav se vpis počasi izboljšuje. Takšne težnje je mogoče ustaviti in v tej smeri bodo šla tudi pogajanja z univerzami, je ob začetku pogajanj med univerzami in ministrstvom glede števila razpisanih študijskih mest povedal Zupan. Pogajanja so se sicer že končala konec prejšnjega tedna. Ministrstvo si bo prizadevalo tudi za povečanje zanimanja za naravoslovje in tehniko.

KROVNA MLADINSKA ORGANIZACIJA V MARIBORU

Mestni Mladinski svet Maribor. Tisti, ki se s tem imenom prvič srečujete, le nadaljujte z branjem, saj nikoli ne veš, kdaj ti "pride prav", ostali pa ste verjetno že obiskali (ali pa o tem razmišljate) kakšnega od mladinskih torkov - tedensko srečanje organizacije. Mestni Mladinski svet Maribor je krovna mladinska organizacija, ki združuje in povezuje mariborsko mladino. Vodijo jo mladi za mlade in izvajajo vrsto projektov za ozaveščanje mladih in za mladinske organizacije. Mestni Mladinski svet Maribor združuje društva, zveze društev in podmladke političnih strank, predvsem pa zastopa interese mladih v lokalni skupnosti in sistematično ureja področje mladih in mladinskih organizacij. V pripravi so že naslednji projekti glede aktivnega soodločanja mladih v Mariboru, in sicer odlok o mladini, lokalni mladinski parlament in mladinska politična agenda 2010. Že omenjeni mladinski torki so pravi trenutek za debate o mladih, njihovem življenju, potrebah in organiziranju ter predstavitev mladinskih organizacij in predstavljanje njihovih aktivnosti. Torej, vsi, brez izjem, vljudno vabljeni vsak torek v mesecu ob 17. uri k aktivnim razpravam s področja mladih in mladinskega organiziranja! Vsa ostala obvestila o dogajanjih najdete na spletni strani Mestnega Mladinskega sveta Maribor, www.mmsm.si.

Piše: Dario Svetelj

Inventura

Prednovoletno potrošniško hektiko z impulzi čredne miselnosti smo preživeli, provincializma z vsemi spremljajočimi pojavi po celotni družbeni vertikali še zdaleč ne. Omenjena kulturna značilnost naših podalpskih dolin oziroma vasic, na čelu z največjo na ljubljanskem barju, namreč trdovratno ostaja in nas "krasi" še naprej. Pomešana s kompleksi majhnosti, iz nje izvirajočo samohvalo in aroganco na vsakem koraku agresivno drega v nas, čeprav se ji marsikdo želi izogniti ali ji ubežati. Ker se v redkih trenutkih samokritike Slovenci po eni strani znamo isto-ovetiti s Cankarjevimi hlapci ali Butalci Frana Milčinskega, po drugi pa so nas polna usta najrazličnejših bombastičnih zgodb o uspehu, bi bil po moje že čas, da se vsaj enkrat natančno zazremo v ogledalo. Živeti v iluzijah in zganjati optimizem takrat, ko to ni potrebno, kaj šele moralno, navsezadnje ni le napačno, temveč tudi škodljivo, mar ne? No, pa se pogledimo! Kar je videti, ni ravno rožnato, kajne? Primer Lipa, SKB, rop bentleyja iz policijske garaže... Banana republika, dragi moji, ne pa Evropa! Slovenci smo kot eni izmed novih evropskih sanjačev, ki si znajo trkati po prsih s participacijo v industriji smrti (Nato) in brezhrebničarstvom v EU, prej smešni in pomilovalnja vredni kot kaj drugega. Do vratu zadolženi (o več kot 17 milijardah evrov zunanjskega dolga se pridno molči), z brezkorenitih sprememb dokaj kilovoperspektivo za boljši jutri in realno možnostjo, da nas po življenjskem standardu kmalu prehitijo prebivalci držav, na katere smo še pred kratkim gledali s sočutjem, res nimamo razlogov za bahanje. S potratno in neučinkovito strankokracijo, ki se ji tod reče demokracija, z razbohoteno in sleherno zasebno iniciativo duščo birokracijo ter samovšečnimi politik(ant)i, ki vse bolj nezadovoljnim in revnim množicam ne zmorejo nakloniti drugega kot propagandne floskule (EU,

NATO, evro...) in prozorne natege s figo v žepu, daje naša dolina Šentflorjanska, priznajte, res precej žalosten videz. Tu so še neučinkovito sodstvo, nič kaj zgledna akademska sfera, v materialne dobrine zagledana apatična študentarija, ponižani in razžaljeni delavci, razsuti socialni in zdravstveni sistem... Kdor želi videti, lahko prav tako vidi na interesne sfere kapitala razkosano deželo s tipičnimi tranzicijskimi boleznimi. Deželo, ki nikakor ne zna izkoristiti svojih prednosti in posebnosti, deželo, ki želi tekmovati tam, kjer lahko njeni prebivalci le izgubljajo. To je tudi dežela, ki očitno noče izkoristiti svojega turističnega potenciala in raznolikosti, kjer se ceste in letališča, osnova slehernega gospodarskega razvoja, zaradi že omenjenih razlogov gradijo škan-dalozno počasi. Hkrati pa je to dežela, kjer ljudje s pregovorno potrpežljivostjo in vdanostjo v usodo mirno prenesejo vse v nebo vpijoče nebuloze in očitne demonstracije nesposobnosti svojih političnih ve(se)ljakov. Pa še nečesa ne kaže zamolčati. Na sončni strani Alp namreč že dolgo vlada negativna konkurenca. Brezkompromisni komolčarji brez moralnih vrlin ter trgovci z novci in dušami prihajajo v ospredje, sijajni ustvarjalni duhovi in neuklonljivi iskaleci resnice pa se odpravljajo na družbeno obrobje. Pogum, znanje, pravičnost in poštenost ostajajo, žal, le proklamirane vrednote. V družbi samozvanih avtoritet, političnih kameleonov in njihovih opodres ni lahko izstopati. Kako bi tudi bilo, ko pa v nasprotju z razglaševanim v bistvu še zmeraj vlada dobri stari sistem. Sistem, kjer je medokriteta tako rekoč zapovedana, kjer so še vedno popularne delitve na rdeče, črne in bele in kjer se namesto s prihodnostjo "elita" raje ukvarja s polpreteklo zgodovino ter hkrati modruje o evropskih trendih. Toliko o spremembah in novih časih. Pa srečno!

Habilitacija. Kaj je to?

Miran Popič

Habilitacija je postopek, s katerim želijo univerze zagotoviti iz strokovnega, etičnega in pedagoškega stališča kvaliteten kader za svoje pedagoško in znanstveno delovanje.

Habilitacijski postopek je predpisan s statutom vsake univerze. Kandidat, ki želi postati pedagoški in znanstveni delavec, mora habilitacijski komisiji predložiti svojo bibliografijo, ki predstavlja rezultate njegovega dela. Komisija na podlagi bibliografije predlaga izvolitev v ustrezní naziv, ki ga študentje običajno prvič slišijo ob vpisu na univerzo ali na prvih predavanjih. Senati posameznih fakultet nato (ne)izvolijo kandidata na podlagi strokovnega mnenja v ustrezen naziv. Naziv rednega profesorja podeljuje samo senat univerze. Kakšne so bibliografije posameznih rednih profesorjev in če so le-te dejanski odraz opravljene pedagoškega in raziskovalnega dela, smo preverili na Fakulteti za strojništvo Maribor, kjer po njihovem prepričanju veljajo najstrožja merila za habilitacije v Sloveniji.

Kaj pomenijo nazivi docent, izredni profesor in profesor poleg osnovnega naziva doktor? Slednje vprašanje si pogostokrat postavi skoraj vsak bruc, ko prvič sliši za nazive predavateljev – profesorjev, ki ga poučujejo. Dobro pa so s habilitacijami in njihovimi merili seznanjeni predavatelji, za katere so habilitacijski postopki lahko zelo stresni ali pa tudi ne. Nazivi, ki jih predavatelji pridobijo, so podeljeni v skladu s habilitacijskimi merili. Glede na povedano se postavlja tudi vprašanje, kaj so habilitacije in čemu služijo. Odgovor na postavljeno vprašanje je mogoče najti v Statutu Univerze v Mariboru (UM), ki predpisuje postopek in merila za izvolitev v ustrezen naziv predavateljev in ostalih sodelavcev, ki sodelujejo v pedagoškem procesu.

Smisel habilitacij je zagotoviti strokovno usposobljene predavatelje, ki bodo sposobni prenašati teoretična in predvsem praktična znanja na študente, ki bodo znanje nato uporabljali v vsakdanjem življenju in si na ta način služili vsakdanji kruh in nenazadnje prispevali s svojim delom k napredku in blagostanju družbe. Seveda se takoj postavi vprašanje, če habilitacijska merila resnično favorizirajo predavatelje, ki imajo ustrezno znanje in praktične izkušnje.

V osnovi mora vsak pedagoški delavec izpolniti tri osnovne kriterije:

1. Imeti moralen ustrezen znanstveno-raziskovalni opus, ki se izkazuje z objavami v strokovnih revijah in na konferencah. Objava znanstvenih člankov je običajno najpomembnejši kriterij pri habilitacijskem postopku.
2. Pedagoška dejavnost, ki se običajno ocenjuje z izdajo učbenikov in mentorstvom pri diplomah, magistriranjih in doktoratih. Zelo redko se oceni kvaliteta predavanj, v kar spada razumljivo podajanje snovi in aktual-

nost vsebine predmeta. Običajno se med študenti izvede anketa o kvaliteti predavanj, ki se obravnava kot ocena študentov predavatelja. Podana ocena mora biti pozitivna, če želi biti kandidat izvoljen v naziv visokošolskega učitelja. Dosedanja praksa je pokazala, da se ta kriterij minimalno oziroma premalo upošteva!

mira, magistrira in doktorira na fakultetah, kjer se nato zaposlijo, habilitirajo in tam ostanejo in delajo do upokojitve. Nekateri zaposleni pedagoški delavci na posameznih fakultetah celo predpisujejo kriterije, potrebne za podelitev posameznega znanstvenega in pedagoškega naziva. Ker večina takšnih pedagoških in znanstvenih delavcev nima vzpo-

Iz podatkov, ki so dostopni na COBISS-u, lahko zasledimo, da je inovacije ali patente uspelo do danes na FS prodati samo enemu rednemu profesorju.

3. Strokovna dejavnost, ki zajema aplikativno izvedbo projektov, strokovne članke, poljudnoznanstvene knjige, ekspertize itd. Navedena dejavnost je pri izvolitvah v večini primerov premalo upoštevana.

Poleg splošnih kriterijev vsaka fakulteta predpiše še interne kriterije, ki so specifični za določeno področje, npr. umetniška dejavnost, pravo, gradbeništvo itd.

Zelo malo ali skoraj nič se ne upošteva praktičnih izkušenj, kar je razumljivo, saj večina pedagoških delavcev diplo-

stavljene širšega sodelovanja z gospodarstvom doma, še redkeje pa s tujino, kjer je konkurenca izredno ostra, izpolnjujejo pa med vsemi potrebnimi kriteriji najbolj kriterij objavljenih člankov, je razumljivo, da v napisanih kriterijih za izvolitve v posamezni naziv poudarjajo in favorizirajo članke. Nova univerzitetna merila so sicer začela poudarjati tudi vlogo praktičnih izkušenj in prenesenega znanja v prakso, vendar raziskovalni rezultati tega na posameznih fakultetah, žal, še ne kažejo. Jasno je, da bi večina pedagoških in

znanstvenih delavcev na fakultetah, ki predavajo uporabne predmete, morala imeti praktične izkušnje, saj se velika večina diplomantov zaposli v gospodarstvu in storitvenih dejavnostih, le zelo majhen del pa ostaja na fakultetah. Po mnenju mnogih profesorjev ima najstrožja habilitacijska merila za izvolitev v posamezni naziv Fakulteta za strojništvo (FS) v Mariboru in je tudi ena od redkih fakultet, ki zahteva v svojih dodatnih merilih za habilitacije med drugimi tudi praktične izkušnje v gospodarstvu ali na ustreznih inštitutih. Zahtevane praktične izkušnje za habilitacijo se lahko nadomesti z ustreznim številom projektov za gospodarstvo, kar večina kandidatov tudi uveljavi. Zaradi tega vsebujejo omenjeni kriteriji lepotno napako, saj se v bistvu lahko praktične izkušnje nadomestijo z ustreznim številom izvedenih projektov, člankov pa se ne more nadomestiti z ničemer drugim. Takšen kriterij postavlja inženirje v postopku izvolitve, ki resnično delajo na konkretnih aplikativnih projektih za industrijo, v neenakovreden položaj. Nadaljevali smo z analizo najkvalitetnejšega kadra na Fakulteti za strojništvo, to so redni profesorji, ki odločajo o habilitacijskih merilih in tudi o tem, kdo bo izvoljen in kdo ne. Pri analizi smo upoštevali javno dostopne podatke iz COBISS-a in SICRIS-a.

Knjižnični informacijski sistem COBISS.SI sooblikujejo IZUM kot knjižnični informacijski servis in knjižnice, ki sodelujejo v sistemu vzajemne katalogizacije. V njem so zajeti vsi podatki o registriranih raziskovalcih v Sloveniji. SICRISS predstavlja informacijski sistem o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji. Uporablja se za vrednotenje bibliografij. Upoštevani so vsi članki pod rubriko 1.01 (članki 1.01), objavljeni tudi v strokovni reviji Strojniški vestnik in GAMM, ter ostale konference, ki so "pomotoma" objavljeni pod rubriko 1.01. Članke so napisali redni profesorji Fakultete za strojništvo UM. Vir COBISS, februar 2005.

Iz primerjave števila napisanih člankov 1.01, po sistemu COBISS, je razvidno, da redni profesorji na FS daleč presegajo kriterij člankov, ki je potreben za pridobitev naziva rednega profesorja, saj kriterij dejansko predpisuje samo dvanajst člankov. Doseženo število člankov ni realno ovrednoteno, saj ne upošteva števila avtorjev, ki so članke napisali oziroma sodelovali pri raziskavi. V posameznih člankih je navedenih tudi po pet avtorjev, tako da lahko uporabi isti članek pri habilitaciji vseh pet avtorjev, kar predstavlja že stalno prakso na FS. Predstavljeno "lepotno napako" odpravi SICRIS, ki upošteva število avtorjev in strokovno kvaliteto revije. Rezultati takšne analize nam pokažejo povsem drugačno sliko.

Običajno sestavi in napiše članek prvi avtor. Kot pogoj za izvolitev v naziv redni profesor je v habilitacijskih merilih navedeno, da mora biti kandidat prvi avtor v šestih člankih 1.01, kar pomeni, da je kandidat resnično sam napisal vseh šest člankov. Takrat dobimo povsem drugačno sliko, saj je iz navedene primerjave razvidno, da samo trije redni profesorji FS izpolnjujejo pogoje za izvolitev v naziv redni profesor po kriteriju najkvalitetnejših člankov, objavljenih v revijah, ki so na listi JCR, in niso bili objavljeni v slovenski reviji ali reviji z območja bivše Jugoslavije. Nekateri profesorji niso nikoli prvi avtorji članka, iz česar bi lahko logično sklepali, da v svojem dolgoletnem delu na Fakulteti za strojništvo niso napisali niti enega članka, ki je bil objavljen v renomirani tuji reviji, ki je na listi JCR. Iz tega sledi vprašanje, kdo je potem v resnici napisal ogromno število člankov, ki jih navaja COBISS. Odgovor je preprost. Redni profesorji so že dolga leta zaposleni na FS in imajo veliko podrejenih asistentov in raziskovalcev, ki pišejo članke, na katerih so sami navedeni kot soavtorji. Redni profesorji, tako kaže predstavljena analiza člankov, v večini primerov raziskovalno delo samo koordinirajo ali pa celo tudi tega ne.

In kakšne rezultate dobimo v primeru, ko uporabimo najostrejšje pogoje ovrednotenja člankov, to je takrat, ko pri točkovanju upošteevamo samo članke, kjer je naveden samo en avtor? V tem primeru so samo štirje profesorji FS objavili JCR članke (brez domačih revij in revij z območja bivše Jugoslavije), v katerih so navedeni kot edini avtorji. Samostojno so napisali članke, ki so na listi JCR, profesorji Jože Balič (en članek), Franci Čuš (en članek), Janez Žerovnik (dva članka) in Milan Marčič (trinajst člankov), ki ga kot rednega profesorja z največ doseženimi samostojnimi članki želi FS po neuradni informaciji celo odpustiti iz službe kot tehnološki višek.

Zanimiva je tudi primerjava člankov, ki prikazuje samo članke, ki so na listi JCR brez domačih revij in z območja bivše Jugoslavije ter GAMM-ov. Število člankov se pri vseh rednih profesorjih precej zmanjša v primerjavi z vsemi članki, objavljenimi v COBISS-u. Sklepamo lahko, da je med članki 1.01 precej takšnih, ki tja sploh ne sodijo.

Danes se veliko govori o prenosu znanja v gospodarstvo. Eden od pomembnih kazalcev uspešnosti prenosa znanja v gospodarstvo je zagotovo število patentov. Verjetno bi morali na FS bolj vzpodbujati ustvarjalno inovacijsko delo, ki bi v končni

fazi pripeljalo do novih izdelkov in kar bi industriji omogočilo prodor v kategorijo izdelkov z višjo dodano vrednostjo, saj sta do danes samo dva redna profesorja izvedla prijavo patentov.

Zanimiv je tudi najpomembnejši podatek, ki pove, koliko patentov in raznih inovacij je rednim profesorjem uspelo prodati doma in v tujino ter tako ustvariti dobiček. Iz podatkov, ki so dostopni na COBISS-u, lahko zasledimo, da je inovacije ali patente uspelo do danes na FS prodati samo enemu rednemu profesorju. Žal v COBISS-u manjkajo najpomembnejši podatki, in to je, za koliko so se patenti in inovacije prodali in koliko je bilo ustvarjenega dobička. Iz dobička tudi sledi smiselnost tehniških raziskav, ki se izvajajo na Fakulteti za strojništvo.

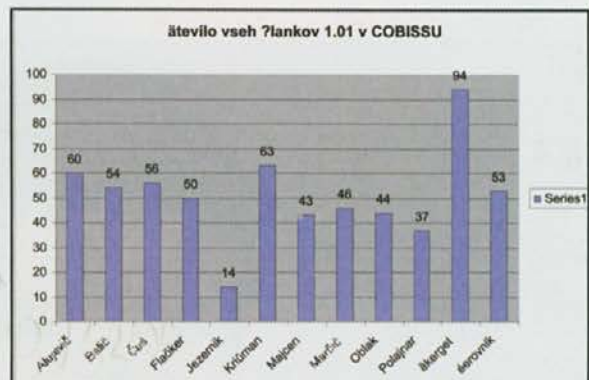
Habilitacijska merila med drugim predpisujejo tudi pozitivno mnenje študentov, ki mora biti podano s strani študentskega sveta fakultete, kjer visokošolski učitelj poučuje. Pomembnost študentskega mnenja o učitelju dokazuje primer habilitacije doktorja Darka Friša s Pedagoške fakultete v Mariboru, ki zaradi negativnega mnenja študentov ni bil izvoljen v naziv rednega profesorja, kljub temu da ga je senat Pedagoške fakultete najprej predlagal habilitacijski komisiji Univerze v Mariboru za izvolitev v naziv rednega profesorja, ki pa je upoštevala negativno mnenje študentov in je postopek izvolitve Darka Friša vrnila senatu Pedagoške fakultete v ponovno odločanje, ki je moral tokrat upoštevati habilitacijska merila v celoti, torej tudi negativno mnenje študentov, zaradi česar je senat Pedagoške fakultete Friša ponovno izvolil samo v naziv izrednega profesorja.

Visokošolski učitelji so lahko glede na izpolnjevanje habilitacijskih meril izvoljeni v docenta, izrednega profesorja in rednega profesorja. V docenta ali izrednega profesorja so lahko izvoljeni večkrat za obdobje pet let, medtem ko je izvolitev v rednega profesorja enkratna in trajna. Glede na pridobljen naziv so visokošolski učitelji rangirani v ustrezne plačilne razrede.

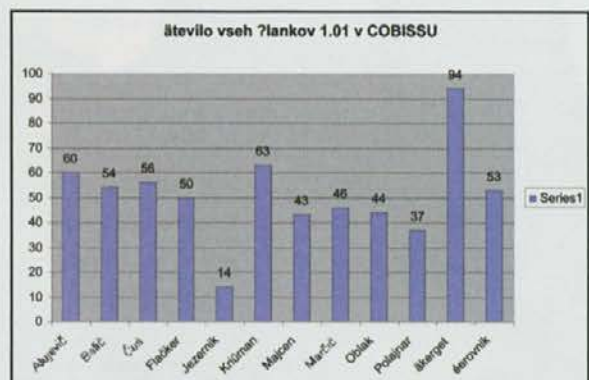
Na FS se izvaja veliko raziskav, ki so financirane s strani ministrstva za znanost. Večina raziskav nima uporabne vrednosti in služijo le raziskavam zaradi raziskav, omogočajo pa pisanje člankov za revije in kongrese, ki jih je pogosto potrebno tudi drago plačati. Tako pridemo do obrazložitve za veliko število objav, ki so jih dosegli nekateri profesorji FS, ki v mnogih primerih celo presegajo po številu objav svoje kolege na zahodu, vendar pa njihovi članki niso primerljivi po uporabnosti teh raziskav, kaj šele po njihovi tržni vrednosti. Tudi to je lahko eden od odgovorov na vprašanje, zakaj so naši izdelki v vedno nižjem cenovnem razredu. Nekdo od naših vodilnih znanstvenikov je zapisal: "Naši znanstveniki imajo več objav kot nobelovci." Lahko mu pritrdimo, toda ni se vprašal, kaj je vsebina teh objav in če so v teh člankih objavljeni tudi veliki dosežki. Za velike dosežke je pomembna vsebina oziroma kvaliteta in ne količina. Za veliko število objav ni velikih priznanj in velikih finančnih profitov, so samo veliki stroški. Priznanja, finančna ali materialna, so samo za velika odkritja. Vedeti je potrebno, da se resnične tehnološke novosti ne objavljajo, ker jih želi vsak izumitelj čimbolj izkoristiti v svoje dobro. Objavijo se šele takrat, ko so dobro patentno zaščitene. V primeru, da gre za strateško pomembna odkritja, pa se držijo v tajnosti, kolikor dolgo je mogoče.

Za povprečen članek, objavljen v povprečni kakovostni reviji, lahko raziskovalec ali skupina raziskovalcev dela približno leto dni. Če k temu prištejemo še dva do tri mesece časa, da se članek napiše, potem brez težav ugotovimo, da vsak članek stane kar nekaj milijonov davkoplačevalskega denarja, in če od tega ni nobenega dobička, se lahko upravičeno vprašamo, kaj se dogaja z denarjem davkoplačevalcev.

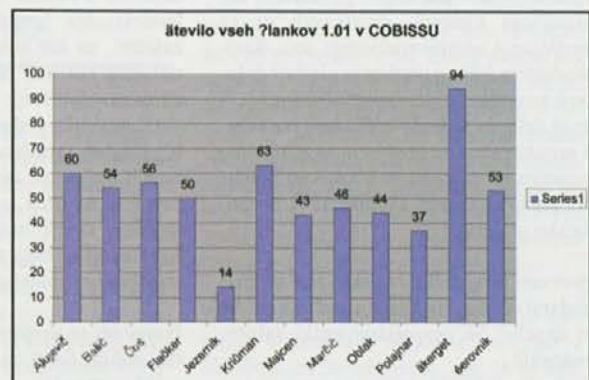
Naziv	Bruto plača z dodatki
docent (asistent profesor)	450.000-600.000 SIT
izredni profesor	700.000-800.000 SIT
redni profesor	750.000-900.000 SIT

Tab. 1: Upoštevani so vsi članki pod rubriko 1.01 (članki 1.01), objavljeni tudi v strokovni reviji Strojniški vestnik in GAMM, ter ostale konference, ki so "pomotoma" objavljeni pod rubriko 1.01. Članke so napisali redni profesorji Fakultete za strojništvo UM. Vir COBISS.

Tab. 2: SICRIS upošteva število avtorjev in faktor vpliva revije. Tako je zmanjšan vpliv podvajanja člankov 1.01, takrat ko se članek lahko "uporabi" pri habilitaciji tudi desetkrat, v primeru, da ga je napisalo deset avtorjev. Točke so dosegli redni profesorji Fakultete za strojništvo UM. Vir SICRIS.

Tab. 3: Število člankov na listi JCR brez domačih revij in z območja bivše Jugoslavije, pri katerih je redni profesor prvi avtor članka. Prvi ali vodilni avtor običajno napiše članek. Vir COBISS. Članke so napisali redni profesorji Fakultete za strojništvo v Mariboru.

Dokler intelektualna lastnina ni zaščitena, je ne smemo razkriti!

Daša Purgaj

Pisarna za transfer tehnologij je novost v slovenskem prostoru, nekako prebijate led. Kakšen je namen ustanovljene pisarne, zakaj jo raziskovalci potrebujejo? Raziskovalci imajo trenutno veliko težav z administrativnim delom in škoda je za pravljanja njihovih dragocenih ur za opravljanje administrativnega dela. Raziskovalcem želimo predvsem olajšati določene postopke in jih razbremeniti določenega dela, da se bodo lahko bolj posvečali raziskavam. Gre predvsem za strokovno pripravo na razpisih in strokovno pomoč pri prenosu znanja z univerze v gospodarsko prakso.

Povezati torej želite raziskovalce in gospodarstvenike, na kakšen način vam bo to uspelo? So gospodarstveniki zainteresirani?

Gospodarstveniki so zelo zainteresirani za sodelovanje z univerzo, to se je začutilo na okrogli mizi ob rektorjevem dnevu, ko smo se z gospodarstveniki pogovarjali tudi na to temo. Dejstvo pa je, da čutijo pomanjkanje v organiziranosti s strani

univerze. Univerza v Mariboru sicer že zelo uspešno sodeluje z določenimi podjetji, vendar se pogreša sistemska organiziranost – delitev pristojnosti, lastništvo intelektualne lastnine... Odgovore zdaj najdemo v Pisarni za transfer tehnologij. Intelektualna lastnina se namreč mora zaščititi, za kar mora imeti interes tako univerza kot tudi država. Tudi država se mora zavedati svoje odgovornosti in delovati kot veliko podjetje. Zaščititi mora intelektualno lastnino, ki jo financira prek raznih projektov, raziskav... Če država ne zagotovi sredstev za zaščito intelektualne lastnine, katere nastanek pravzaprav financira, se obnaša negospodarno in troši sredstva brez pravega učinka.

Ponavadi se problem pojavi pri študentih samih. So ti za raziskovanje dovolj zainteresirani?

Seveda so, vidijo namreč, kaj se dogaja v tujini. Tam so kvalitetni raziskovalci zelo dobro nagradjeni. Od licenčnih dobijo visoke honorarje, bistveno višje od tistih, ki delujejo v sistemu, kjer transfer tehnolo-

Raziskovalcem na Univerzi v Mariboru se bližajo lepši časi. Svoja vrata je namreč odprla Pisarna za transfer tehnologij Univerze v Mariboru, ki bo raziskovalcem nudila strokovno podporo pri prenosu znanja in novosti v gospodarstvo. Cilj pisarne je nuditi strokovno podporo pri izvajanju transfera, prepoznavanju novih tehnologij s pomočjo patentnih baz, pomoč pri zagotavljanju sredstev za patentiranje in pri izvajanju postopkov patentiranja v sodelovanju s tujimi patentnimi pisarnami. Pisarna svojih storitev ne bo zaračunavala, namenjena pa je vsem na Univerzi v Mariboru, tako zaposlenim kot tudi študentom. Več o delovanju in porodnih krčih Pisarne za transfer tehnologij pa v pogovoru z vodjem pisarne, Simonom Štrancarjem, ki se trenutno ukvarja predvsem s pridobivanjem finančnih sredstev za zaščito intelektualne lastnine. Država namreč na tem področju naredi premalo.

gij ni organiziran. Takšno stanje je trenutno tudi pri nas. Zavedati pa se moramo, da uspešni prenosi znanja v gospodarsko prakso doprinejajo tudi večjo izpostavljenost javnosti v pozitivnem smislu, torej čast ter tudi večjo možnost pridobivanja objav v priznanih revijah.

Denar se vedno sliši mamljivo. Koliko se dejansko da zaslužiti?

V tujini gre za ogromne številke. V Sloveniji je to zelo majhen denar, saj transfer še ni organiziran. Z organizacijo transfera smo začeli na Univerzi v Mariboru šele v začetku leta 2006, ko smo začeli z ustanavljanjem pisarne. Raziskovalci imajo veliko problemov. Mednarodni patenti so izjemno dragi. Trenutni transferji tehnologij se izvajajo neorganizirano, brez tržne analize in večinoma brez zaščite, vsaj v uvodnem delu. Raziskovalci pri svojem komuniciranju s podjetji ne uporabljajo pogodb o nerazkrievanju. Tak način prenosa ima za posledico to, da raziskovalci in univerza izgubijo nadzor nad neko novostjo, novo teh-

nologijo in prav zaradi tega izgubijo možnosti pridobitve večjih honorarjev in sredstev za nadaljnje raziskave. Moram pa poudariti, da tudi že sedaj obstajajo svetle izjeme in uspešni transferji, za katere pa verjamem, da bi ob pomoči Pisarne za transfer tehnologij postali še boljši.

Če ima torej nekdo idejo o neki novi tehnologiji, vendar nima občutka, ali je tehnologija dovolj dobra ali je že razvita, ste vi pravi naslov za ta vprašanja? Raziskovalci imajo ta občutek zelo dobro razvit, o čemer sploh ni dvoma. Na svojem področju so strokovnjaki in v njihovo stroko ne bomo posegali. Pri presoji tehnologij si raziskovalci pomagajo s pregledovanjem baz, kjer jim lahko v sodelovanju z mariborsko univerzitetno knjižnico tudi mi pomagamo. Na ta način torej pogledamo, ali zadeve že obstajajo ali pa ste prvi na tem področju oziroma raziskujete novo tehnologijo. To je v bistvu tista osnova, ki jo je treba izvesti. Ko je raziskovalec prepričan v svoje raziskovalno področje, sledi pisanje projektov, pridobiva-

nje sredstev za raziskave in po določenem času, odvisno, koliko časa raziskava traja in kdaj pridemo do rezultatov, sledi prenos z univerze v gospodarsko prakso.

Zgodi se lahko torej, da ugotovimo, da je moja tehnologijo nekdo že izumil. Želim jo malec spremeniti, dodelati. Mi lahko pomagate tudi na tem področju ali se ukvarjate bolj z administracijo?

Mi smo suport raziskovalcev, nihče ne bo opravljal dela namesto raziskovalca. Tukaj se pisarna za transfer tehnologij nahaja v ozadju. Glavno delo sloni in bo vedno slonelo na raziskovalcu. Tudi tuje prakse kažejo, da brez samega raziskovalca transfer ne uspe. Se pravi, sam raziskovalec je glavni, ki mora sodelovati pri samem transferju od nastanka nove tehnologije prek pogajanj, zaščite do podpisa licenčne pogodbe ali pogodbe o prodaji. Mi pa smo tu, da posredujemo znanja o pogajanjih, o zaščiti intelektualne lastnine, pripravimo pogodbo o nerazkrivanju ... Strokovno znanje o novi tehnologiji pa posreduje raziskovalec sam.

Pri samem postopku ne smemo pozabiti pogodbe o nerazkrivanju, saj se s podpisom le-te zaščitimo. Za kaj pravzaprav gre?

Pogodbo o nerazkrivanju na pogajanju z nekim podjetjem podpišeta obe strani; torej raziskovalec in podjetje, s čimer se dogovorita, da dokler intelektualna lastnina ni zaščitena, njuni pogovori ostanejo znatraj pisarne. Pogodbe o nerazkrivanju, tako imenovane Non-Disclosure Agreement, so v tujini zelo znane in se jih redno uporablja. Pri nas jih šele uvajamo. Gre predvsem zato, da so zelo veliki odškodninski zahtevki, v kolikor se na primer določbe iz pogodbe ne bi spoštovale, tako s strani podjetja kot tudi raziskovalca. Pogodbo imamo že pripravljeno, začeti jo moramo samo še uporabljati.

Mednarodni patenti, za katere skušate pridobiti sredstva, so zelo dragi. Vemo, da se stroški evropskega patenta vrtijo okoli 50.000 €. Od kod pridobivate finančna sredstva?

Pisarna za transfer tehnologij bo financirana preprosto samo iz razpisov, kar pomeni, da ne bomo bremenili raziskovalcev, to je najpomembnejše. Država zagotavlja sredstva za takšne aktivnosti in na razpisih smo kar uspešni. Letos smo, na primer, podpisali pogodbo za inkubatorsko dejavnost, ki jo izvajamo skupaj s Tovarno podjetjem, v višini 850.000 evrov. Ta sredstva bomo namenili za nakup svojih prostorov, namenjenih za univerzitetni inkubator v velikosti 500 m². Vsekakor pa je razpisov, ki zagotavljajo sredstva za tovrstni suport, dovolj. Na drugi strani spet želimo boljše sodelovanje z državo. Radi bi, da bi država zagotovila sredstva za zaščito intelektualne lastnine, tega pa trenutno ne dela. Če čisto podjetniško pogledamo: če podjetje financira raziskave in rezultata raziskav ne zaščiti, je bila investicija v te raziskave vržena stran. Država se mora začeti obnašati podjetniško. Ogromno novih tehnologij prihaja z univerz, tudi študentje imajo ogromno poslovnih idej, nimajo pa sredstev za zaščito in država bo morala poskrbeti za ta del. Vlada je to pomankljivost tudi spoznala in v novih reformah predvidela aktivnosti v zvezi z zagotovi-

tvijo sredstev za zaščito intelektualne lastnine. Potrebno bo še najti pravi ključ delitve teh sredstev med kvalitetne nove tehnologije, modele... Investirana sredstva se namreč morajo vračati.

V Sloveniji na tem področju prebivate led, kakšne pa so izkušnje tujih univerz. Zelo uspešna je univerza v Oxfordu, kjer raziskovalci prejmejo rento v višini od 22,5% do 87% licenčne pogodbe.

V tujini imajo predvsem države severne Evrope že dolgoletne izkušnje. To so recimo univerza v Ženevi, univerze in javne raziskovalne inštitucije na Danskem, Nizozemskem, Finskem, Norveškem ter Veliki Britaniji... Najuspešnejša pisarna za transfer tehnologij pa se nahaja na univerzi v Oxfordu, ki jo vodi dr. Tim Cook. Gre za pisarno, ki velike dobičke prinaša samo s prodajo patentov, medtem ko se druge pisarne sofinancirajo iz raznih državnih in mednarodnih razpisov. V Evropi se je ta dejavnost razvila bistveno kasneje kot v Ameriki, predvsem zato, ker je tudi sistem izobraževanja pri nas drugačen. Tam gre bolj za privatni interes, zato je odnos do raziskovalcev popolnoma drugačen, prav tako so drugačni pogoji dela.

Vaše storitve so brezplačne, pravite. Kako pa je po prodaji intelektualne lastnine, zahtevate povračilo kakšnih stroškov?

Ker še nimamo sprejetega pravilnika za transfer tehnologij, trenutno ne zahtevamo še ničesar, prav tako pa tudi še ni moč dobiti sredstev za zaščito. V tujini pa je praksa v bistvu takšna: po zaščiti in prodaji patenta dobi univerza licenčnino. Raziskovalec dobi med 30% in 60% honorarja. Preostali delež univerza porabi za nove zaščite (pokritje stroškov zaščite) ter financira nove raziskave, bodisi prek novih internih razpisov bodisi dobijo sredstva inštituti, ki so dotično intelektualno lastnino razvili pod določenimi pogoji (ponavadi, v kolikor se raziskovalec odpoje honorarju v interes nadaljnje raziskave, dobi inštitut tudi preostali delež za sofinanciranje).

Če država ne zagotovi sredstev za zaščito intelektualne lastnine, katere nastanek pravzaprav financira, se obnaša negospodarno in troši sredstva brez pravega učinka.

Delujete v sklopu Univerze v Mariboru, komu so vaše storitve pravzaprav namenjene, samo študentom?

Storitve so namenjene čisto vsem na Univerzi v Mariboru, ko bodo naše storitve pripravljene kot izdelek, pa bomo pomagali vsem raziskovalcem, ki bodo pristopili k nam. Smo suport tako profesorjem, raziskovalcem kot tudi študentom. Vsi, ki imajo idejo, imajo možnosti raziskovanja. Lahko se združijo tudi skupaj s profesorji. Naše storitve se šele uvajajo, imamo jih dobro definirane, ampak trenutno se v pisarni za transfer tehnologij ukvarjamo s "porodnimi" težavami, pripravljanjem pravilnikov in pridobivanjem sredstev za

nove kadre. Pričakujemo, da bomo naslednje leto imeli dovolj sredstev, da bomo zaposlili tri osebe in tako zagotovili močnejši suport. Trenutno si pomagamo tako, da združujemo sodelavce v službi za znanstveno-raziskovalne zadeve in v univerzitetnem inkubatorju ter na ta način zagotavljamo kadrovske podpore projektu. Če pa kljub vsemu katerega znanja ne bi znali posredovati, smo včlanjeni v združenje pisarn za transfer tehnologij Evropske unije, kjer imamo možnost pridobiti pomoč, svetovanje in tudi določena sredstva za zaščito intelektualne lastnine prek podjetij, ki se ukvarjajo z večanjem kapitala. Ob tej priložnosti bi tudi pozval študente (absolvente) predvsem tehničnih fakultet, ki jih ta tematika zanima, da se zglasijo pri meni na razgovor o možnostih dela v Pisarni za transfer tehnologij.

Dejstvo je, da raziskovalci tehničnih in humanističnih ved nimajo dovolj znanja za vodenje podjetja. Imajo odlično znanje glede tehnologij, glede lastnega področja, ki ga proučujejo, in verjamem, da imajo tudi odlično idejo, ki jo lahko podjetniško izvedejo, vendar brez podjetniškega znanja, brez znanja, kako voditi podjetje, tudi podjetniška ideja ni dovolj. V podjetniškem inkubatorju torej najdejo suport, kako voditi podjetje, kako izdelati poslovni načrt in kako oceniti idejo, ali je dovolj dobra za podjetniško udejstvovanje.

Nahajate se nekje med teorijo in prakso, ste tisti most, ki to povezuje. Lahko za konec strneva vašo pomoč po korakih?

Začeti morajo raziskovalci, in sicer tako, da ugotovijo, ali imajo tehnologijo, ki bi bila zanimiva za trg. Nato jo skupaj ocenimo, izvedemo krajšo tržno oceno. Na tej stopnji so ponavadi potrebne tudi dodatne raziskave, zato je naša pomoč predvsem pri pridobivanju novih sredstev za analitične raziskave. Ko pridemo do tehnologije, za katero vemo, da jo lahko prenesemo v prakso, to intelektualno lastnino zaščitimo. Tukaj smo zaenkrat še v velikih težavah, ker nimamo sredstev. Pričakujemo pa, da se bomo naslednje leto dokopali tudi do teh sredstev. Na koncu sledijo pogajanja s podjetji in prodaja, licenciranje. Ne smemo pozabiti redno spremljati pogodbene aktivnosti. Po zahodni praksi podjetja zelo rada pozabijo na obveznosti, ki jih imajo, kar se predvsem dogaja pri večjih korporacijah. Tukaj pisarna skrbi za interes raziskovalcev, da se pogodbene obveznosti do njih pravilno izvajajo.

Pisarna za transfer tehnologij deluje trenutno v prostorih rektorata Univerze v Mariboru na Slomškovem trgu 15 in vabi vse, ki ste pri raziskovanju tehnologij naleleti na težave, da se oglašite pri njih. Z veseljem vam bodo vašo tehnologijo pomagali prenesti tudi v prakso. Simonu Štrancarju pa se za pogovor najlepše zahvaljujemo.

Ali bo 120.000 univerzitetno izobraženih strokovnjakov degradiranih?

Dr. Peter Glavič

Kaj se bo zgodilo z univerzitetno izobraženimi strokovnjaki na prvi bolonjski stopnji?

Komisija evropskih skupnosti je pred dnevi objavila v Delu prosti delovni mesti namestnikov generalnih direktorjev dveh direktoriatov. Na njihju se lahko prijavi kandidati z "dokončano univerzitetno izobrazbo, ki omogoča vpis na doktorski študij". Če bo parlament sprejel sedanji predlog zakona o strokovnih in znanstvenih naslovih, se univerzitetno izobraženi strokovnjaki na tak razpis ne bodo mogli več prijaviti. Novi, bolonjski diplomanti se bodo na podoben razpis lahko prijavi čez kakšnih 17 let, ker za mesta v bruseljski administraciji poleg diplome druge stopnje zahtevajo ustrezne delovne izkušnje, v gornjih dveh primerih po 12 let.

Po veljavni zakonodaji in praksi univerze imajo univerzitetni diplomiranci pravico direktnega šudija do doktorata. Po novem zakonu bodo to pravico imeli samo bodoči diplomanti druge bolonjske stopnje študija. Hkrati s sprejemom predlaganega zakona bo ta pravica prešla na bolonjski študij po končani drugi, "podiplomski" stopnji. Sedanji univerzitetni diplomirani inženirji, naravoslovci, družboslovci, humanisti bodo morali ponovno na fakulteto, da bi opravili manjkajoče obveznosti in novo diplomsko delo. Dodatni študij bo seveda potrebno plačati iz svojega žepa ali iz sredstev delodajalca. Ljudje tega ne vedo, ker mislijo, da jim sedanjih pravic ne more nihče vzeti, vendar se motijo.

V predlogu zakona o strokovnih in znanstvenih naslovih ni določena primerljivost in usklajenost sedanjih in bodočih javno veljavnih študijskih programov in s tem tudi ne primerljivost izobrazbe pred in po spremembi zakona o naslovih. Nekateri dosedanji dodiplomski programi bodo postali "podiplomski". To bi lahko pomenilo poseg v pravno varnost, saj bi bila primerjava prepuščena delodajalcem. Onemogočeno bi bilo sodno varstvo posameznikov, saj ne bi bilo zakonite podlage za uveljavljanje primerljivosti njihove javno pridobljene izobrazbe z novimi naslovi, ki temeljijo na reformi študija po bolonjski shemi, in nasprotno. Težave bodo nastale pri usklajevanju na številnih področjih, tudi pri plačnem sistemu, in se bodo z leti povečevale, saj bo bolonjskih diplomantov druge stopnje vse več. Poslanec je na pomanjkljivost opozorila zakonodajno-pravna služba državnega zbora.

Prvotni predlog ministrstva je primerljivosti vseboval, bil je primeren in utemeljen. Vlada je ustrezna določila iz zakona umaknila, ker se predsednik strokovnega sveta za visoko šolstvo ni strinjal s predlogom pristojnega ministrstva. Primerljivost je tako podana samo za medicinske, veterinarske in farmacevtske programe. Najbolj sporna naj bi bila enakovrednost dosedanjih in bodočih univerzitetnih di-

plomirancev (diplomantov univerzitetnega programa, "magistrov" izobraževalnega področja), ki sicer po zakonu o visokem šolstvu ne bodo enakovredni sedanjim magistratom znanosti. Dosedanjih univerzitetnih diplomirancev ni mogoče enačiti z bodočimi prvostopenjskimi diplomanti, temveč z drugo stopnjo bolonjske izobrazbe. Nemški zakon, ki je vladnemu predlogu najbližji, zagotavlja enakovrednost bodoče prvostopenjske diplome (angl. bachelor) z dosedanjo kvalifikacijo visoke strokovne šole in bodoče drugostopenjske diplome (angl. master) z dosedanjo diplomom univerzitetnega študija. Zato nemški, avstrijski, italijanski strokovnjaki, celo hrvaški po morebitnem vstopu v Evropsko unijo, takih problemov, kot je zgoraj omenjeni, ne bodo imeli.

Trajanje študija je (bilo) štiriinpolletno samo teoretično, dejansko je bilo pet- do šestletno.

V zadnjih desetletjih smo pri nas dejansko imeli dvostopenjski študij, najprej višješolskega in univerzitetnega, potem visokošolskega strokovnega in univerzitetnega. Najprej je bil celoten študij stopnjev, že deset let je možen tudi enovit univerzitetni študij. Kritiki se sklicujejo na vsebinske razlike med starimi in novimi programi ter različno dolžino novega študija. Vsebinske razlike niso bistvene, saj se morajo tako strokovnjaki v praksi

kot študijski programi stalno prilagajati spreminjajočim se razmeram v stroki. Drugostopenjski študij bo v prihodnje res petleten, doslej je bil večinoma štiriinpolleten (štiri leta organiziranih oblik študija in pol leta diplomskega dela) in ni bil ocenjen s kreditnimi točkami (European Credit Transfer System, ECTS). Nekateri fakultete (elektrotehnika, strojništvo) so imele že doslej petletni univerzitetni študij. Na angleških univerzah dajejo kakovostne univerze podiplomski naslov, npr. Master of Engineering (MEng, ne magister znanosti) že po končanih štirih letih študija. Naš visokošolski zakon zanje izrecno zahteva polnih pet let dvostopenjskega študija (300 ECTS), dosedanji univerzitetni diplomiranci bo priznani največ 270 kreditnih točk.

Trajanje študija je (bilo) štiriinpolletno

samo teoretično, dejansko je bilo pet- do šestletno. Poleg tega imajo dosedanji diplomanti večletne praktične izkušnje v svoji stroki. Bodoči študij naj bi bil podoben nekdanjemu sprotnemu študiju, po katerem je študent moral opraviti vse obveznosti iz vsakega letnika pred vpisom v naslednjega. To bo potrebno zaradi mobilnosti (prehodov na druge smeri in univerze). Zmanjšal naj bi se tudi osip, zlasti v prvem letniku študija. To bo pomenilo

skrajšanje študija in bo zahtevalo krčenje študijske snovi. Krčenje bo potrebno najmanj v obsegu manjkajočega, desetega semestra.

Razlika je tudi v sposobnosti velike večine donedavnih in bodočih diplomantov. Nekdanji študenti so bili izbrani (elitni) del generacije, saj jih je študiralo samo med petino in desetino generacije. Sedaj je študij množičen in zajema dobro polovico generacije. Množičnost se dogaja tudi na gimnazijah in drugih srednjih šolah, zato je že predznanje sedanjih generacij v povprečju nižje od znanja prejšnjih rodov. Ker predavam tako novim kot starim generacijam, ki dopolnjujejo svojo izobrazbo na visokostrokovnem oz. univerzitetnem študiju, lahko o tem mero-dajno sodim.

Nasprotovanje enakovrednosti dosedanjega univerzitetnega in bodočega "masterskega" študija je tudi etično sporno. Zagovarjajo ga predvsem tisti, ki si od razvrstevanja univerzitetne izobrazbe obetajo prednost na trgu dela. To so po eni strani študenti, ki bi po izobrazbi radi na hitro prehiteli večino starejših, enako izobraženih in bolj izkušenih kolegov. Pridružujejo se jim tudi lastniki privatnih fakultet, ki so že organizirane po bolonjski shemi, in v petih (treh plus dveh) letih neupravičeno dajejo diplomantom celo naslov magistra znanosti. Slednji imajo očitno odločujoč vpliv na predsednika vlade. Njim se pridružuje tudi vodstvo Univerze v Ljubljani, najbrž si od došolanja sedanjih univerzitetno izobraženih obeta lepe denarce. Vodstvo Univerze v

Reformna smer vladne barke

Marko Krulc

Mariboru je, nasprotno, podprlo enakovrednost sedanjih univerzitetnih in bodočih drugostopenjskih programov.

Neustrezna je tudi določba o nazivu "inženir" za sedanje višje izobražene strokovnjake. Višje šole so nadomestile nekdanjo specializacijo po končanem srednješolskem (sekundarnem) izobraževanju, potekajo na srednjih šolah, s srednješolskimi učitelji, ali na privatnih šolah s kadrom. Znanje ni primerljivo z nekdanjimi višjimi šolami, ki so podeljevale naslov inženir. Nekdanje višje šole so imele nivo sedanjega visokega strokovnega izobraževanja, študij so izvajale s habilitiranimi učitelji in po programih, ki so bili enakovredni sedanjim prvim petim semestrom visokih strokovnih šol, ki jim je sledil še en semester za diplomsko delo.

Odbor Državnega zbora za visoko šolstvo, znanost in tehnološki razvoj je 1. decembra obravnaval dopolnjen predlog zakona o strokovnih in znanstvenih naslovih. Na osnovi opozoril zakonodajno-pravne službe državnega zbora in pripomb strokovne javnosti je bil pripravljen amandma, s katerim naj bi dosedanjim diplomantom univerzitetnih programov priznali enakovrednost z bodočimi drugostopenjskimi bolonjskimi programi, torej izobrazbo zgornjega razreda VII. stopnje po mednarodni klasifikaciji. Amandma je bil žal zavrnjen, ker ni dobil večine glasov (4 člani so bili za in 4 proti, ob nekaj vzdržanih glasovih). Nekateri poslanci zanj niso hoteli glasovati, drugi niso niti natančno vedeli, za kaj gre in komu bodo škodovali, čeprav bodo med prizadetimi večinoma tudi sami. Vsekakor si velja zapomniti, kdo od odbornikov je glasoval proti amandmaju, ali se je vzdržal ~ po moji vednosti so to bili štirje poslanci LDS in en poslanec SDS.

Moji trenutni izredni študenti na univerzitetnem študiju me sprašujejo, če bodo morali delati še četrto diplomsko, da bodo enakovredni bodočim "diplomiranim inženirjem (UN)" - najprej so končali dveipolletni višješolski študij z diplomom, nato so dodatno opravili visokostrokovni študij z diplomom, sedaj se ob večerih in dela prostih dneh prebijajo skozi univerzitetni študij; čaka jih še ena diploma, ki bo po predlogu zakona vredna približno toliko, kot je bila ona prva! Od življenja odtujeni politiki v vladi in državnem zboru se za tegobe 120.000 univerzitetnih diplomirancev pač ne menijo. Očitno jim je pomembnejši dobiček sedanjih in bodočih privatnih fakultet z drugostopenjskim bolonjskim študijem. Sedanji postsekundarni "študij" na srednjih šolah želijo na vsak način spraviti na nivo prve stopnje (z naslovom inženir), nekdanje diplomante višješolskih programov degradirati na nivo sedanjih višjih šol, diplomante univerzitetnih programov pa na nivo bodočih prvostopenjskih, triletnih programov.

Odločen odziv strokovne javnosti je politike presenetil. Vlada je pokazala dovolj samokritičnosti in poguma, da je predlagani zakona umaknila iz postopka in bo z njim počakala do spremembe zakona o visokem šolstvu, ki jo je minister napovedal za drugo polovico letošnjega leta. Upajmo, da bosta razsodnost in odgovornost do slovenske inteligence premagala ozke interese nekaterih posameznikov.

Vladni odbor za reforme nam je na začetku oktobra ponudil pisano paleto novih načrtov sprememb davčne, socialne in pokojninske politike. Konkurenčnost gospodarstva, povečanje blaginje prebivalstva in gospodarski razvoj se kot parola pompozno oglašuje v reformni kampanji, od volilnega telesa in opozicije pa je odvisno v kolikšni meri bo delovala protireformno.

Na prvi pogled se zdi, da bodo posegi v davčno strukturo res prinesli blaginjo vseh, vendar predlagani gospodarsko liberalni model zanesljivo vodi k osiromašju socialne dimenzije. Zdaleč najbolj kritična pozicija se nanaša na uvedbo enotne davčne stopnje (EDS) za katero se zdi, da je postala trn v peti vladnim predlagateljem. Na čelu predlagateljev reform stoji Jože P. Damjan (minister brez listnice), takoj za njim odločno prikimava Andrej Vizjak (minister za gospodarstvo), od tretjega najvplivnejšega moža poleg Janeza Janše, Andreja Bajuka (ministra za finance) pa je odvisno ali se bo EDS uvedla na začetku leta 2007, ko bomo v naš monetarni sistem vpeljali Euro.

Enotno davčno stopnjo poznajo v Rusiji, Ukrajini, Romuniji, Slovaški in Estoniji, ne pa v tako imenovanih razvitih državah. Res je, da bi radikalni poseg prinesel večjo preglednost, enostavnost in transparentnost davčnega sistema, vendar pa bi prinesel tudi zvišanje inflacije, zlasti cen življenjskih potrebščin, kot so hrana, brezalkoholne pijače, ter knjig, zdravil in stanovanj, ki so bili do sedaj obdavčeni po 8,5% stopnji, po novem pa bo vladna garnitura polnila državno blagajno po enotni 20% stopnji DDV-ja. Enostavna logika nam tako pove, da se bo cena hrane zvišala za vsaj 10%, občutno zmanjšano prodajo knjig pa bodo okusili v že sedaj predragih trgovinah s knjižnimi policami. Vendar to še ni vse. EDS dohodnine in davka na dodano vrednost, bi lahko pomenila resno grožnjo socialnim množicam in njeno pavperizacijo. Dušan Semolič, predsednik Zveze svobodnih sindikatov je mnenja, da "ima uvedba EDS za posledico še večje razslojevanje. Bogati bi postali bogatejši, revni dokazljivo revnejši." Implantat EDS je tako v nasprotju zdajšnjega progresivnega obdavčevanja, ki nalaga plačilo dohodnine po stopnji, ki je socialno šibkim dohodkovno prilagojena.

Po drugi strani pa gospodarstveniki toplotno pozdravljajo ukrep, ki bo zadel ukinitve davka na izplačane plače. Koncesijska odprava tovrstnega davka bi lahko imela celo učinek pocenitve slovenske delovne sile, kar v neki meri res pomeni večjo konkurenčnost gospodarstva. In kaj to pomeni za državno mošnjo? Izpad oz. primanjkljaj 125 milijard tolarjev proračunskega denarja. Vladno-reformna rešitev? Uvedba EDS in posledično akumulacija izgubljenih proračunskih sredstev. Če bo šla vlada v smeri ukinitve davka na izplačane plače, bo morala paralelno uvesti tudi EDS, saj eden ukrep ni realno uresničljiv brez drugega. Ali kot je svoje

strokovno mnenje izrazil bivši minister za finance, Dušan Mramor: "Izpad proračuna zaradi manjše dohodnine in davka na izplačane plače, se kompenzira s povečanjem davka na dodano vrednost." Vsi se potihoma bojimo uvedbe EDS, vendar kaj če se bo vladna demagogija uresničila in bi EDS res prispeval k blaginji in rasti gospodarstva? Potrebno bi bilo uvesti simulacijo EDS-ja in tako preučiti vse pomanjkljivosti, prednosti in učinkujoče kazalce gospodarskih parametrov. Koristno bi bilo tudi odpreti širšo javno debato in tako vključiti več strokovnjakov v dialektična spopadanja. Naslednje "umovanje" predlagatelj reform pa se giblje v kasnejšem upokojevanju žensk. Šibkejšemu spolu bi se tako povečala oz. izenačila delovna doba s

Ko pa je na vrata potrkala jesen, so se vladni lakomneži zaleteli še v študentske servise, ker po njihovem črpajo preveč denarja. Iskanje skupnega konsenza med predstavniki SOS-a in vlado vedno bolj izgublja na bilateralnem dogovoru. Ne nazadnje je vlada tista, ki operira na političnem področju in če želi nakopičen denar vlagati v ne-študentske sektorje, je to njena legitimna odločitev. V mislih ima predvsem ukinitve študentskih servisov in posledično izenačiti obravnavo študentskega dela z drugimi oblikami začasnega zaposlovanja. Študentske organizacije bodo tako izgubile pomemben finančni delež za svoje nadaljnje funkcioniranje, okrnila pa se bo tudi dosedanja študentsko ~ socialna pomoč, saj bodo organizacije poniknile v rdeče številke.

Vsak študent se bo lahko šolal, vendar šolnino bo plačal le tisti, ki bo pri svojem šolanju uspešen.

moško, kar pa ni nič drugega kot napad na pravice feminiziranega in skoti celotno zgodovino človeštva, depreviligriranega spola. Da pride absurdnost predlaganih ukrepov v element cinizma, so si vladni strokovnjaki omislili odpusčanje zaposlenih brez krivdnega razloga. Delodajalci bodo tako pridobili legitimno kompetenco do segregacije delojemalcev, saj bodo lahko odpuščali kogar koli in sorazmerno izvrševali nepotizem ter korupcijo. K negotovanju delavskega razreda pa bo po novem prispevalo tudi zmanjševanje odpravnin in bolniških nadomestil.

Če za trenutek pogledamo v študentsko problematiko zaposlovanja, ki se je vleklo skozi celotno pomlad smo videvali ipiranje predstavnikov študentskih servisov in organizacij, saj je imela vladna stran finančno lakoto po neobdavčenemu delu. Če se spomnimo je imel Bajuk v mislih akontacijo zaslužka pobirati pri 74-ih tisočakah in enemu tolarju navzgor, nato pa je Študentska organizacija prikrbela petico s 5000 podpisi, v DZ pa je sledilo izglasovanje študentske novele zakona o dohodnini in skupni konsenz odprave obračunavanja in plačevanja avansa do sto tisoč tolarjev na napotnico.

Nelogične poteze predlaganih ukrepov se skrivajo tudi v uvedbi t.i. odloženih šolninah. Država naj bi krila celotno šolnino slehernemu študentu, le-ta pa bi jo vrnil le v primeru uspešnega študija in s tem povezano pridobitno diplomom. Ergo: Vsak študent se bo lahko šolal, vendar šolnino bo plačal le tisti, ki bo pri svojem šolanju uspešen. Na takšen način bo država spodbujala študentsko neuspešnost in preko finančnega stebra kaznovala generativne diplomante, ki se v prvih letih na trgu dela izgubljeno spopadajo s stanovanjsko problematiko, iskanjem službe, akumulacijo dohodka in dohrib, kaj šele s enormnim plačilom šolnine.

Zgoraj omenjeni minister brez listnice je sugeriral da "potrebujemo davčno reformo, ker je sistem preveč zapleten, davčno breme pa je preveliko za podjetja." Že res. Živimo v obdobju visokega obdavčevanja, davčni sistem pa je po mnenju vladnih lakajev preveč progresiven, zato potrebujemo enostavnejšega. Mislim, da iskanje zgolj enostavnejših metod obdavčevanja ne bo prineslo aplavdiranja tovrstnih floskul. Nič pa ne bi bilo narobe, če bi vlada namesto, da bi več jemala, manj trošila in vsaj za začetek zmanjšala latenten izdatek prevelike javne porabe.

Novinarsko častno razsodišče - novinarjem rabelj ali potuha?

Franja Pižmoht

V današnjem času imajo mediji nedvomno velik vpliv na javno mnenje. Prav zato je zelo pomembno, da je delovanje medijev tudi pravno urejeno tako z različnimi zakonskimi in podzakonskimi predpisi, pa tudi z določenimi pravili ravnanja, ki jih sprejme sama novinarska stroka.

Takšna pravila obnašanja so za področje medijev zapisana tudi v Kodeksu novinarjev Slovenije, to je temeljni listini Novinarskega častnega razsodišča. Novinarji so dolžni tak kodeks spoštovati in se po njem ravnati, saj je v nasprotnem primeru lahko podana kršitev določil kodeksa, njihovo odgovornost pa v primeru pritožb ugotavlja Novinarsko častno razsodišče. Velikokrat se postavlja vprašanje, ali odloča razsodišče tudi v prid pritožnikov, to je morebitnim oškodovancem, ali odloča le v prid novinarjem. In kakšna je torej vloga razsodišča? Kakšne učinke imajo razsodbe na delo novinarjev?

Novinarsko častno razsodišče (v nadaljevanju NČR) je skupni organ Društva novinarjev Slovenije (DNS) in Sindikata novinarjev Slovenije (SNS), ki ima devet članov, izvoljenih iz vrst novinarjev. Naloga NČR je, da skrbi za to, da bi novinarji spoštovali profesionalna pravila. Na NČR se lahko pritoži vsak, ki želi zaščititi svoje pravice ali doseči boljše ravnanje novinarjev oziroma posameznih uredništev ter tudi piscev, ki sploh niso novinarji. V Pravilniku o delu NČR so podrobneje določeni način dela NČR, potek postopkov, načini obravnave, načini odločanja in izvrševanje odločitev. Tako je med splošnimi določili tega pravilnika zapisano, da se postopek pred NČR lahko sklene s poravnavo med udeleženci, z razsodbo ali sprejetjem stališča o ugotovljeni kršitvi, z ugotovitevno razsodbo ali stališčem, da očitane kršitve ni bilo, in ali s sprejetjem izjave o ponujenih trajnejših merilih in postopkih, ki naj zagotovijo spoštovanje etike javne besede. NČR lahko predlaga upravnemu odboru Društva novinarjev Slovenije oziroma izvršilnemu odboru Sindikata novinarjev Slovenije, da člana

društva oziroma sindikata izključi iz ene ali obeh organizacij. Takšen

ukrep lahko predlaga le, če je prišlo do namerne, zavestne ali ponavljajoče se hude kršitve.

Pogosto pa je zaslediti vprašanja o tem, v prid katere v sporu udeležene stranke razsoja NČR oziroma ali so bile odločitve v vseh primerih pravilne. Na tem mestu ne moremo potrditi ne eno ne drugo, niti to ni namen. Namen je le poskus nadaljevanja te diskusije. Pa ne zaradi kakšnega diskreditiranja, temveč le zaradi

izboljšanja novinarskega dela in s tem boljšega ter verodostojnega obveščanja javnosti. Po podatkih NČR bi se naj obseg dela razsodišča v zadnjih letih občutno povečal. Tako bi naj od začetka leta 2002 do aprila 2004 prispelo kar 73 novih vlog. Ne vemo sicer točnih statističnih podatkov o vrstah odločitev NČR v posameznih zadevah. Po objavljenih razsodbah te institucije, ki so dostopne na spletni strani www.razsodba.si

Kakšni so potemtakem učinki delovanja NČR na stroko? Če jih ne upoštevajo niti uredništva, je verjetno še manj pričakovati, da jih bodo upoštevali novinarji.

Mediji in korupcija

Dr. Boris Vežjak

Mediji so ključna točka slovenske nove poti v politiki. To smo ugotavljali pred državnoborskiimi volitvami lani, to smo ugotavljali zadnje leto ob številnih razpravah in dvomih v čiste namene novinarjev. Ne nazadnje smo pred nekaj časa dober mesec skupaj intenzivno razmišljali predvsem o vlogi medijev. Med predreferendumsko kampanjo o novem zakonu o RTV. Nova zakonodaja na področju medijev, ki nas čaka, lahko naš vtis le še potrdi. Situacija je po svoje še bolj usodna: dr. Peter Jambreč, predsednik Zbora za republiko in v nekem smislu prvi intelektualni vojščak nove oblasti, verjame, da je do "političnega preobrata" lani prišlo, ker so, pazite, ljudje nehali zaupati medijem. Dosljej so jim zaupali, nakar so podvomili vanje in ta dvom je omogočil zmago novih sil. Jambrečeva teza ni le zanimiva, temveč je po svoje protislovna. Če bi držala, potem ljudje tudi danes ne zaupajo novi oblasti, ker nimajo nobenega novega razloga, da bi kar naenkrat zaupali medijem. Saj se z njenim nastopom medijska struktura ni prav posebej spremenila in novinarji tudi ne. Kar trdijo prav v njej. A morebiti je prav ta protislovnost del problema in nova medijska zakonodaja njena nakazana rešitev. Težava nastopi, ko ugotovimo, da nova oblast enkrat bi, drugič spet ne bi zaupala medijem. Povsem arbitrarno, kot ji v danem trenutku diši. Ker čeprav je komajda minil referendum o novem zakonu o RTV, že se moramo navajati na las podobne argumentacijske izmišljije tistih, ki bi na vsak način radi ukinili Kosovo komisijo za preprečevanje korupcije. Taktika je očitno podobna in argumenti so zares nekredibilni: ker komisije qua komisije nič ne naredijo, se jim moramo izogniti. Ko bi se novi vladarji te Churchilllove

dobili javno vladno televizijo. Toda v aktualni debati proti nesrečni Kosovi komisiji nekdo že stavi na našo pozabo: dr. Gregor Virant je v oddaji Trenja pred meseci hitel dokazovati njeno odvečnost, ker da obstajajo druge institucije in organi, ki morajo preprečevati in se boriti proti korupciji v državi, od policije, tožilstva pa tja do, pomislite, medijev. Ali kot je decidirano zatrdil Virant: predvsem mediji. Kot da bi se zavedal in priznaval, da v sferi javnih uslužbencev in predlagane parlamentarne komisije za boj proti korupciji pač ni varno govoriti o kakšnem posebnem nadzoru, saj bi politika očitno nadzirala samo sebe. Zamislimo si torej, da se dr. Jerovšek in dr. Virant zadovoljna dobita na kavi. Prvi - in to je očitno neizrečeno splošno stališče - trdi, da vlada mora obvladovati in nadzirati javni (najpomembnejši) medij, RTV hišo, ker je tako prav in ker je zanjo odgovorna. Toda drugi bi potem dodal, da so mediji najpomembnejši nadzorni organ. Za primer bi navedel korupcijo: če kdo, še zlasti mediji prispevajo k njeni kontroli. Če pustimo ob strani resnost takšne trditve, potem bi se morala Jerovšek in Virant strinjati: vlada nadzira javno RTV hišo, najpomembnejši medij v državi. In mediji nadzirajo korupcijo. Torej vlada nadzira svojo lastno potencialno korupcijo, ker

Težava nastopi, ko ugotovimo, da nova oblast enkrat bi, drugič spet ne bi zaupala medijem.

domislisce res držali povsod in ne bi v istem dahu ustanavljali novih! V razviti Evropi menda ni take komisije (to nas spomni na referendumsko zatrdjevanje, da tam ni sveta brez imenovanja parlamenta). Čakali smo le, da bi kdo diskreditiral številne pozive evropskih institucij in njihovo ogorčenost nad ukinitvijo Kosove komisije, kot bi se prileglo novi oblastniški krilatici "Ne bomo dovolili nikomur, da bi nam solil pamet, še posebej ne, če je iz Evrope". In držimo jih za besedo, da nove protikorupcijske komisije iz tega razloga ne bo, saj že poskušajo ustanoviti novo! Spomnimo, da je bil eden genialnih trikov za podreditev javne RTV hiše v odgovornosti: dr. Tone Jerovšek je iskreno priznal, da ni prav nič narobe, če javna televizija postane vladna televizija; vlada je vendar zanjo odgovorna. In smo

nadzira samo sebe. Vprašajmo se, kaj je potem sploh ostalo od nadzorne funkcije medija. Če bi si nekdo v vladi nagrabil denarja in bi o tem pač morala poročati RTV hiša, potem bi minister imel vse pod nadzorom in bi svoje ravnanje lahko povrh ocenil še za odgovorno početje. Sladka kava, ni kaj! Že res, da RTV hiša ni edini medij, a je verjetno najpomembnejši. Toda, kako daleč gre ta logika medijske neodvisnosti? In kdo so lastniki drugih medijev? Mar oblast pospešeno ne nastavlja svojih ljudi v gospodarstvo, menda zgolj zato, da se bo potem lahko umaknila? Odgovor bi moral biti jasen: mediji niso dovolj dober nadzorni organ za korupcijo. Če bi jih za kaj takšnega sploh smeli šteti. A z novimi oblastniki je tudi to mogoče: medijski nadzor korupcije po svoji meri.

so disce.org, pa je sklepati, da je pogost zaključek razsodišča, da novinar s svojim pisanjem ni kršil določil kodeksa novinarske etike. V zadnjem javno objavljenem poročilu NČR za leto 2003/2004 pa je zapisano: "Na podlagi pritožb je NČR še ugotovilo, da bi bilo mogoče obsojiti skoraj vsak novinarski izdelek, ker nobeden, zaradi prostorskih in časovnih omejitev in omejenega dostopa novinarjev do podatkov, ne vsebuje vseh informacij, ki bi za prizadete lahko bile relevantne." Nadalje iz poročila: "...je ugotovljeno, da so se razbohotili primeri, ko se posamezna uredništva skušajo izogniti odgovornosti za spoštovanje profesionalnih standardov." Nadalje ugotovitev NČR: "Novinarji vedno ne pokažejo zadostne mere obzirnosti, tako da se ne uspejo izogniti senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju posameznikove zasebnosti v javnosti." Kakšni so potemtako učinki delovanja NČR na stroko? Če jih ne upoštevajo niti uredništva, je verjetno še manj pričakovati, da jih bodo upoštevali novinarji. Res je, da je učinkoviteje kot obsojati same novinarje, obsojati medije, ki takšne sporne prispevke novinarjev objavljajo. Tudi stranke, ki sprožijo spor zaradi pisanja novinarja, pogosto mnenja, da je NČR preveč na strani novinarjev. Če se povzame Gojka Bervarja, da je NČR ovca, ki varuje druge ovce, in da je kot institucija, ki mora braniti poklic pred politiko oziroma pred zunanjimi pritiski vseh vrst - tudi ko novinar nima prav. Morebiti je vzrok tudi ta, da pomenijo odločitve tega organa predvsem neke moralne obsebe in da ne gre za represivne ukrepe. Ti so namreč v pristojnosti drugega organa, predvsem sodišča. Čeprav se po drugi strani ugotavlja, da tudi z represijo ni mogoče vsega doseči in da imajo pogosto neke moralne vrednote večje učinke na obnašanje ljudi. Vse to pa gotovo vpliva na pomen tega organa in na učinkovanje njegovih odločitev. Tako pa se postavlja bistveno vprašanje, kdo je tisti, ki lahko nadzira

medije. So mediji za to sami dovolj pripravljeni in zreli, novinarji dovolj usposobljeni, samokritični in seveda dovolj etični? V strokovni javnosti niso osamljena stališča, da je samoregulacija potrebna, saj če se ne boš nadziral sam, je verjetnost še večja, da te bo nadziral nekdo drug. Bi bil mogoče t. i. tiskovni svet, o ustanovitvi katerega potekajo razprave že dalj časa in so mnenja o njegovi potrebnosti deljena, boljša rešitev? Poleg novinarjev bi naj namreč tiskovni svet združil tudi lastnike medijev, predstavnike uprav, lastnike in upravitelje frekvenc, delničarje, predstavnike bralcev, poslušalcev in gledalcev množičnih medijev ter predstavnike civilne družbe. Pri tem bi naj bil položaj novinarjev boljši, saj bi v tiskovnem svetu lahko presojali tudi o ravnanjih tistih, ki jih ovirajo pri njihovem delu. Morebiti je rešitev ombudsman. Rajko Gerič, nekdo član NČR, pravi, da učinkovitega organa v tej smeri v našem medijskem prostoru še nimamo in da so razlogi sicer banalni, vendar zadostni. Ti naj bi bili recimo prezasedenost devetih članov, ki so vsi aktivni novinarji in so se za častno in brezplačno funkcijo v NČR odločili na prostovoljni osnovi, ki pa za resno delo tretja precej odrekovanja. Po besedah Geriča pa naj bi v tistem času, ko je bil aktiven član, samo presojanje o posameznih zadevah s strani NČR potekalo profesionalno in v skladu s sprejetimi pravili. In čeprav se zdi, da vzpostavitev nepristranske, neodvisne in predvsem učinkovite institucije za nadzor medijev sploh ni možna, si je za ta cilj kljub temu potrebno nenehno prizadevati. Spoštovanje načel novinarske etike pa bi bilo tudi vsekakor večje, če bi vsak posamezen medij sprejel neka skupna etična merila in načela. Pritrditi je stališčem, da lahko novinarji dosežejo svojo neodvisnost prav s svojim profesionalnim delom. Tako bi tudi organi kontrole njihovega dela bili potrebni vse manj in jim tako ne bi bili ne rabljeni in ne potuha. Audiatur et altera pars.

Javna ali državna RTV?

Marko Krulc

Mesec ali dva pred referendumsko kampanjo je ministrski predsednik Janez Janša izjavil, da ne vidi nobene razlike med javno RTV in državno RTV. Po tesnem izidu v prid predlagateljem zakona na referendumu, ki je prej relativno kot absolutno potrjen, je tako vlada končno dosegla pretvorbo iz javnega v državni RTV. Do sedaj smo imeli javni RTV servis, ki morda ni bil odličen na prvi pogled, je pa bil vsaj funkcionalen.

Poglejmo za trenutek v zakulisje mehkega despotizma, ki bo začel veljati po arbitraži glasovalnega stroja. Po starem zakonu je Svet RTV sestavljalo 25 članov: 5 predstavnikov DZ, 2 predstavnik manjšin, 3 predstavniki zaposlenih na RTV in 15 predstavnikov organizacij civilne družbe. Po novem zakonu pa se vladno angažiranje svojih predstavnikov nekoliko poveča. Politično taktiranje Programskemu svetu (29 članov) bo dobilo nove razsežnosti. Vladna večina bo intervenirala 16 predstavnikov, DZ še 5, kar pomeni, da bo politično težo, v prej javnem RTV servisu, sedaj sestavljalo 21 "kompabilnih" veljakov. Politični vrh neprestano razglaša, kako je potrebno vpeljati radikalne gospodarske reforme, kot je npr. enotna davčna stopnja, s čimer bomo postali bolj konkurenčna država,

ure zvečer je sedaj na nacionalki za približno eno uro reklamnega bloka. Če bo vladajoča nomenklatura uvedla tretji parlamentarni program, "izboljšala" kvaliteto programa in znižala RTV prispevek, kot je obljubila, ne vem, od kod bo jemala denar za realizacijo tovrstnega entuziazma. Najboljše bi bilo, da bi uvedla še četrti program, ki bi bil namenjen samo reklamni manipulaciji, čeprav bi bilo lažje zvišati ceno oglaševanja in zmanjšati minutažo reklamiranja. Pisec zakona Branko Grims (SDS) in njegovi somišljeniki se na določene sporne točke zakona niso pustili zmesti, tako da so se na opozorila domačih in tujih strokovnjakov nonšalantno potuhnili v ignoranco. Generalnega sekretarja Mednarodne zveze novinarjev Aidana Whitea, direktorja pravnega oddelka Evropskega združenja javnih radiotele-

populacija, ko je odhajala od svete mase, kjer je dobila navodila za glasovanje? Mariborski škof Franc Kramberger in njegov namestnik Anton Stres sta za tiskovni urad odposlala poročilo, v katerem sta podprla Grimsov zakon. Ni težko sklepati, da so dušni pastirji sredi pridige vehementno namenili kakšno dobro besedo o tovrstnem zakonu.

Problem, ki ga vidim pri volilnih upravičencih, se nanaša na nezanimanje tovrstne problematike in pavšalen odnos do razumevanja zakona. Vladna demagogija se je zasedla v skoraj vsakem povprečnem posamezniku. Nižji RTV prispevek, manj reklam in boljši program že na prvi pogled opisujejo logično protislovje, vendar kaj moremo, če se sliši tako pravljico, da si tega zelo želimo. Vsak povprečnež si je ob teh obljubah ustvaril svojo percepcijo pogleda na zakon in ga tako ne zanima, da bomo dobili nacionalko, ki bo koketirala s tistimi strankarskimi barvami, v katere bodo odeti njihovi nadrejeni. Veste, vlada ima namen pridobiti še drugi mandat in televizija je odličen medij za prikazovanje superiornosti vladne politike. Če bo posegala še po subliminalnih sporočilih, torej sporočilih, ki na gledalca vplivajo nezavedno s prikazovanjem skritih elementov, bo komplementarnost dosegla hipnozno raven.

Omeniti je potrebno, da je sedanja opozicijska LDS še v času svoje vladavine potihoma imela v vajetih časnik Delo. Očitno je bilo, da so nekateri novinarji opisovali hvalospeve liberalnosti LDS-a. Predsednik SD Borut Pahor je v nekem odprtem pismu Tonetu Ropu izrazil nevtralnost referendumskega vprašanja, ker je podvomil o smiselnosti referendumskega odločanja in ga hkrati opozoril, naj se spomni, kakšen velik vpliv je imel LDS na medije ves čas tranzicije. Nič nenavadnega, opozicija se še vedno išče v labirintu, kjer liže povolilne rane in s pomočjo rivalstva brani svoj "strankarski ugled". Kjer si vladajoči vrh ustvarja monopolno ozračje, se opozicija obnaša na klavrn način, namesto da bi delovala usklajeno in koordinirano v boju nasprotovanja, vedno znova in znova odobravojoči vladni politiki.

Bo program kaj boljši, če bomo vsak dan na začetku Dnevnika skozi male ekrane spremljali pompozne dogodivščine Janeza Janše? Ali pa bo program kaj boljši s povečanjem repertoarja verskih vsebin?

po drugi strani pa vpeljuje RTV zakon, kakršnega poznajo samo še v Belorusiji, Moldaviji in Ukrajini. Se vračamo v obdobje partije in novinarske nesvobode? Javni RTV servis je do sedaj deloval dokaj pluralno. Njegova funkcija je bila zadostitev želja vseh segmentov družbe. Obravnaval je vse vidike družbenega življenja, od kulture, religije, zabave, humorja, športa, političnih tem, otroškega programa in nenazadnje predvajanja filmov. Kako bo program zadostil potrebe civilne družbe z novim zakonom, lahko samo ugibamo.

Bo program kaj boljši, če bomo vsak dan na začetku Dnevnika skozi male ekrane spremljali pompozne dogodivščine Janeza Janše? Ali pa bo program kaj boljši s povečanjem repertoarja verskih vsebin? No, zagotovo ne bo boljši zaradi povečanja reklamnih vsadkov. Od sedme ure zjutraj pa do dvanajste

vizij Wernerja Rumphorsta in predsednika odbora za medije pri Svetu Evrope Karola Jakubowicza je doletela diskreditacija pri komentiranju slabega in nedemokratskega zakona vladajoče garniture. Javno odrekanje kredibilnosti tujih strokovnjakov je letelo tudi iz kulturnega ministristva, češ da delamo že preveč hrupa iz "odličnega" zakona in da ne potrebujemo pametničenja tujcev, ki bojda sploh ne poznajo slovenskih razmer.

Vladna koalicija je neprestano govorčila, da gre pri tem referendumu za zaupnico ali nezaupnico vladni politiki. Na referendumsko nedeljo je tako 30% volilnega telesa izražalo podporo vladni politiki, ali obratno, zaupanje v opozicijo in njenim obstruiranjem. Tesen referendumski izid je za dva tisoč glasov prehitela vladna barka. So bili odločilni tisti glasovi, ki jih je podala pobožna

Vox populi, vox dei (misterij demonske zapovedi)

Januš Rasiewicz

Tesen, za vlado pozitiven izid referendumu, je vendarle dokaz nastajanja novih, po vsebini drugačnih pogledov na vodenje države.

Sporočilo novi opoziciji je jasno, kajti tako restriktiven korak, kot je institut referendumu, mora temeljiti na dovolj trdni podlagi; zgolj izguba privilegijev ne zadošča, še posebej, če so le-ti preveč očitni, oziroma politično zastavljeni. Pri glavnem državnem mediju je za takšna stanja šlo, zato je bil sprejem novega zakona nujen in se je tudi zgodil. Še bolj pa je pomembno, da je zakon o radioteleviziji prestal preizkušnjo, s katero se v naši ustavni ureditvi tehtajo le skrajna nasprotovanja zakonodajalcu.

Vsi neuspeli poskusi zavrnitve novega zakona o radioteleviziji zgovorno potrjujejo, da s samim zakonom ni nič narobe, ampak je narobe nekaj drugega oz. neke druge. Da so se politične strasti, poročene po zadnjih državnozborskih volitvah oziroma po prevzemu oblasti liberalizmu nasprotnega bloka, razvnele do skrajnosti, je več kot očitno. Napadi nove opozicije, ki se pravzaprav v svoji novi vlogi niti ne znajde, so milo rečeno besedičenje. Parlamentarne razprave, kolikor smo jih spremljali, so nam vsaj do sedaj pokazale, da je besednjak najbolj izstopajočih predstavnikov LDS in SD izjemno ozek, vsebinsko pa se izgublja v samoljubju, samovšečnosti in napuhu. Kot primer naj navedem tandem Majda Širca in Aleš Gulič, ki sta to prepričljivo dokazala, saj sta na svoji turneji po lokalnih TV studijih celotne Slovenije ubrano pela isto pesem o podražavljanju televizije, vendar uspešnice le nista ustvarila. Gospod Gulič se je po referendumskem porazu podal v nov janičarski boj proti slovenskim vernikom z novim predlogom zakona o verskih skupnostih, ki je, mimogrede, s podporo zdravega razuma, že padel v parlamentarni proceduri. Njegova poslanska kolegica Majda Širca se ob pomoči zagrenjene in čemerne Darje Lavtižar Bebler bojuje z lastnimi travmami spoznanja preobrazbe LDS (Die Verwandlung à la Franz Kafka), z vsemi možnimi epiteton ornansi retorike novega predsednika stranke, ki jo še dodatno odlikuje zelo radikalen ukrep, to je draistično zmanjšanje števila podpredsedni(c)kov.

Kaj je torej tako bogokletnega v novem zakonu o radioteleviziji, da je predvsem opozicijsko LDS nagnalo v neizprosni boj, uspela pa je pritegniti le še SD in nekaj marginalcev. V LDS vidijo problem predvsem v imenovanju vodstva, to je programskega sveta RTV, prav tako v vlogi nadzornega sveta in v generalnem direktorju, ki bo posej imel pooblastila, ki mu na takšni funkciji gredo. Ob tem pa jih očitno najbolj moti dejstvo, da političnih karier na RTV ne bo več, kajti kdor je delal kariero v politiki, ne more

le-te nadaljevati v organih tega zavoda. Karantena je po določbi 17. člena novega zakona pet let. Na ta način je pretrgana neposredna povezava med politikom in vodenjem državne televizije, kar pomeni bistveno zmanjšan politični vpliv. Volitve v programski svet RTV so vsake štiri leta, s tem da se od tistih 16 članov, ki jih imenuje DZ ob prvem imenovanju, osem od njih imenuje za dve leti. Katerih osem bo to, se določi z žrebom, kar pomeni, da se nato vsaki dve leti menja polovica članstva, ki ga imenuje DZ, kar še dodatno premeša politične karte in dobera utrdi medij v okviru neodvisnosti. Tu je torej bistvena poanta novega zakona, saj državna radiotelevizija ne sme dopuščati nobene možnosti, da bi se na kateri koli način okrepil ali celo uzurpiral vpliv ene ali druge politične opcije. Ta možnost teoretično sicer obstaja na komercialnih medijih, ki pa se tega že zaradi higienskih razlogov izogibajo, saj je njihov interes v čim širši populaciji poslušalcev oz. gledalcev. Ravno zato je bila RTV Slovenija organizirana tako, da je železna zavesa ostala dovolj trdna in neprebojna tudi po letu 1991 in se je takšna obdržala še z zakonom iz leta 1994. Bistvene poteze novega zakona so tudi v sami organizaciji RTV. Izjemno veliko število honorarnih sodelavcev - novinarjev je bilo prisiljeno delati "po naro-

je politični moment dokazljiv tudi v tem segmentu, saj je osvojeni medij štirinajst let obvladoval slovensko tranzicijo prav po načelu kdor ni naš, je proti nam. Odslej bo to bistveno drugače, saj bo veljalo, da kdor misli drugače, ima za to razlog, ki mu je vredno prislusniti, zato mu je potrebno omogočiti, da ga pove in obrazloži. Že po tej analogiji je logično, da bo pluralizacija političnega prostora neprimerno bolj odprta, kar bo velik doprinos k sami kulturi političnega obnašanja.

Pomembno je omeniti še redn tretji, tako imenovani parlamentarni program, ki bo zagotavljal prenose sej državnega zbora, državnega sveta in delovnih teles. To bo bistven dodatek k objektivnemu obveščanju celotnega medija. Prenosi izrednih sej DZ, ki smo jih gledali doslej, so bili zgolj spodbujevalci negativnega odnosa do dela parlamenta in s tem do celotnega zakonodajnega telesa. Če se zavedamo, da delo poslancev temelji na našem zaupanju, mandatu, imamo absolutno pravico pregleda nad njihovim početjem, ki je omogočen z neposrednim prenosom. Gre preprosto za promptno obveščanje in spremljanje. Države EU to počno že zelo dolgo in celo Hrvaška, ki šele začenja z razgovori o pristopu, ima ta program že lepo število let.

Potrditev članov programskega sveta v

Slovinci z novim Zakonom o radioteleviziji stopamo v nek nov čas, ko bomo postopno porezali korenine bivšega režima in se oddaljili od napajalnika zapovedane demokracije.

čilu", da so pač imeli delo in so sploh preživeli. Tu je šlo za poseg v suverenost novinarskega dela, kar je sicer nekaterim godilo, saj je bilo potrebno le pravilno izpolniti naročilo in honorar je bil zagotovljen. Verjetno je to po nekem času, ko pride v navado, dokaj ugodno, zakrni in izgine pa ustvarjalni duh. A ob tem izgubljam vsi: novinarji, ki ne vidijo smisla kazati svojih sposobnosti na eni strani in poslušalci oz. gledalci, ki dobivajo cenzurno dirigirana obvestila na drugi strani. Nastane začaran krog, ko vesti prihajajo preko filtra po utečenem vzorcu, komentarji pa retorično spominjajo na nek čas, ki je v Evropi nesprejemljiv. Zavest, da so najbolj zvesti gledalci televizije ravno starejša populacija, je vodila predlagatelje referendumu v ta korak, saj je splošno znano dejstvo, da so to najbolj zvesta publika na voliščih. Torej

državnem zboru, ki bodo svojo funkcijo opravljali naslednji dve oz. štiri leta, je bil verjetno najpomembnejši korak k depolitizaciji medijskega prostora. Slovenci z novim zakonom o radioteleviziji stopamo v nek nov čas, ko bomo postopno porezali korenine bivšega režima in se oddaljili od napajalnika zapovedane demokracije. Če upoštevamo dejstvo, da je preteklo od osamosvojitve že štirinajst let, je bila trdnost in zakoreninjenost bivšega režima resnično fatalna, saj smo šele po letu in pol članstva v EU uspeli dojeti, doumeti in sprejeti minimum demokratskih vrednot. Ob upoštevanju dejstva, da bomo v prvi polovici leta 2008 predsedovali tej veliki skupini demokratskih držav, je osvoboditev iz politične odvisnosti medijskega prostora velik napredek. Sicer pa, ljudstvo je odločilo in prav je tako.

Resnica kot mesto izrekanja, ali: Zakaj misliti politično?

Dr. Vesna V. Godina

Meni misliti politično ni bilo nikoli tuje. Prej nasprotno. Zaradi očetovega dela je bilo to del našega vsakdana. Politiko smo mislili redno, vsakodnevno. Vsaj pri kosilu ali večerji. Če ne pogosteje. Ta aktivnost pogosto ni potekala prav mirno. Miroljubno. Predvsem med mano in očetom so nastopala resna ideološka trenja. Kar je šlo očetu vsaj na živce. Želel si je imeti politično aktivne otroke. Seveda v pravo smer. In na pravi platformi.

V meni je to rodilo odpor. Od zmeraj me je bilo nekako težko spraviti v predalčke. In v prave platforme. Tudi, če sem to iskreno poskušala, me je moj nemirni duh vedno spravil na stranpoti. Vedno sem nekaj iskala. Nekaj premišljala. Nekaj dokazovala. Te potrebe po preverjanju, ki sploh ni bila povezana z neverovanjem in odsotnostjo naivnosti – verovala sem v najrazličnejše naivnosti in zato tudi plačala ustrezno ceno –, nisem čisto zares mogla nikoli zatreti. A zdelo se je, da bo, ko se bom ukvarjala z akademsko znanostjo, ustrezno preusmerjena. Namreč na znanstveno delo. Še posebej, ker je bil odnos med znanstveniki – tudi moj – do ukvarjanja s politiko odklonilen. Znanstveniki praviloma mislijo politiko na hodnikih. Ali na domačem kavču. Kaj več pa ne. Se ne spodobi. Česar sem se sama držala. Dokler mi moj radovedni duh ni pokazal, da je to v resnici umislek. Laž. Če ne zaradi drugega, vsaj zato, ker je moj praktično dejavni aspekt kazal znake dušitve. In umiranja. Sem namreč človek, ki rad dela. Ustvarja. Premika. Izdeluje. Obdeluje. In podobne reči.

Lahko bi rekli, da mi je bil zgodovinski trenutek naklonjen. Okoli nas se je začela dogajati demokracija. Ukinjanje socializma. Uvedba kapitalizma. In vse, kar je bilo povezano s temi procesi. Nekaterim – predvsem demokratom – se je zdelo, da je zdaj zgodovinski cilj dosežen. Da zdaj ni treba več biti kritičen. Da je zdaj treba le že biti lojalni. In si razdeliti plen.

Seveda tem izbrancem, ki trtijo družbeni denar za to, da z igranjem igrice demokracije udejanjajo lastne interese in privilegije nihče iz baze nič ne more.

Drugi so molčali. Previdno molčali. Saj z oblastjo ni varno česnej zobati. Še posebej, če se z njo ne strinjaš. Še posebej, če nisi za.

A je reč prav nasprotna. Vsaj v demokraciji. V demokraciji je treba govoriti ravnokrat in tedaj, če se z oblastjo ne strinjaš. In to zato, ker skozi to demokracija šele obstaja. Skozi to demokracija šele živi. To ljudje praviloma spregledajo. Tega ne vidijo. Verjetno zaradi floskule, da je

demokracija vladavina ljudstva. In potem pač razmišljajo v to smer. Ali ljudstvo vlada. Ali ne vlada. Kolikšen del ljudstva vlada. In kolikšen del ne. To pa je, gledano zgodovinsko in pragmatično, docela neustrezen kriterij za definiranje demokracije. Vsaj naše. Ker če bi bila demokracija povezana s tem, da vlada ljudstvo, ali pa bi bil bolj demokratičen režim

tisti, kjer več ljudstva sodeluje v vladanju, potem smo imeli demokracijo v socializmu. Ne zdaj. Ker smo v socializmu imeli samoupravljanje. In v samoupravljanju so v odločanju sodelovali vsi delavci. Ki so se na primer pač odločili, da bo denar šel za plače, ne pa za novo tehnologijo. Kar je bil eden od argumentov o neracionalnosti upravljanja družbene lastnine s strani delavcev. Vsekakor je v samoupravljanju v procesih odločanja

sodelovalo več ljudi kot danes. In sodelovali so trajno. Brez predala. Ne pa le tu in tam. Ko so kakšne volitve. Ali referendum. To je bilo tudi tisto, kar je navduševalo tuje, predvsem leve intelektualce v zvezi s samoupravljanjem.

Iz povedanega jasno sledi, da demokracije torej nikakor ne moremo vezati na idejo o vladavini ljudstva. Vse demokracije doslej – od grških do sodobnih kapitalističnih – so sistem vladavine manjšine. Bogate manjšine. Tiste manjšine, ki ima lastnino. Lastnino nad produkcijskimi sredstvi in kapitalom. Ostali – tisti brez lastnine in tisti, ki delajo – pa v odločanju ne sodelujejo. Sploh ne. Kot sužnji. Ali ne trajno. Kot v sodobnih meščanskih demokracijah. Kjer tako imenovano ljudstvo svojo pravico odločanja v procesu volitev prenese na izbrance. Ki nato tvorijo politično elito. Ki odloča. Seveda praviloma v svojo korist. In v korist vladajočih. Za ilustracijo povedanega ni treba daleč. Dovolj je pogledati naš parlament.

Seveda tem izbrancem, ki trtijo družbeni denar za to, da z igranjem igrice demokracije udejanjajo lastne interese in

privilegije nihče iz baze nič ne more. Vsaj ne do naslednjih volitev. Kar pa izbrancu nujno ne škodi. Ker si je v prejšnjem obdobju vladanja že nabral toliko, da se lahko mirno umakne. Vsaj iz politike. Seveda ne iz elite oblasti. Tudi za to ni treba po primere daleč. Tudi za to se je dovolj ozreti po slovenski politični in ekonomski eliti.

Z demokracijo smo torej pri nas, kjer smo imeli prej samoupravljanje, če gledamo participacijo ljudstva v procesih odločanja, vsekakor izgubili. Ne pa pridobili. To je dejstvo. Kar pa seveda ne pomeni, da z uvedbo demokracije nismo pridobili nič. Če smo izgubili možnost trajnega sodelovanja ljudstva v procesih odločanja – možnost, ki jo tisti, ki so jo v preteklosti že izkusili, spet bolj in bolj hočejo nazaj (hura!) –, smo pridobili nekaj drugega: namreč možnost nekriminaliziranega izrekanja različnih resnic. Te možnosti socializem ni poznal. In čeprav je v zadnjih letih socializma ta možnost že začela obstajati, načeloma ni bila domača socializmu. V socializmu so se lahko izrekale samo resnice iz enega mesta: iz mesta vladajoče elite, iz mesta

Harold Pinter - nobelovec v boju za resnico in boljši svet

Dario Svetej

Če velja Goethejeva misel "Svet poganjajo le tisti, ki se mu zoperstavljajo", to najbrž še posebej drži za Harolda Pinterja, slovitega angleškega dramatika, gledališkega režiserja, pesnika, igralca in političnega aktivista. Ugledni 75-letni ustvarjalec svetovnega slovesa, kateremu je bila pred kratkim vročena Nobelova nagrada za literaturo, namreč že leta javno nasprotuje zlorabam državnega nasilja širom po svetu. Kjer le more, pogumno dviguje glas proti militarizmu in vojnemu hujskaštvu ter poziva k spoštovanju mednarodnih institucij in človekovih pravic. Nedavno se je ta za rakom oboleli ustvarjalec celo odločil, da bo prenehal s pisanjem dramskih iger, saj si želi ohraniti energijo za reči, ki so mu trenutno pomembne: politično delovanje in pomoč pri ustvarjanju boljšega sveta. Da se avtor devetindvajsetih gledaliških dram, enaindvajsetih scenarijev in režiser sedemindvajsetih gledaliških produkcij angažira na političnem področju, mora seveda imeti dobre razloge. Pinter jih ima že dolgo. Našel jih je zlasti v politiki Georgea W. Busha, prvega moza najmočnejše sile na svetu, predsednika, ki, kot pravi Pinter, vsako represijo lahko opraviči z bojem proti terorizmu, in vsakogar, ki ji nasprotuje, označi za izdajalca domovine.

Med številnimi znanimi osebnostmi, ki so doslej pogumno izražale svoja stališča do ameriške imperialistične politike, slovi Pinter za zelo ostrega in temeljitega. Ko je denimo sprejemal častni doktorat na torinski univerzi, je v zahvalnem govoru močno okreal ameriškega predsednika in "ameriško hysterijo, nevednost, aroganco, neumnost in bojevitost". Najmočnejša svetovna nacija svetu učinkovito vsiljuje vojno, je ugotavljal takrat in ponovil znano Bushevo skovanko "Ne bomo dovolili, da bi se najhujša orožja na svetu znašla v rokah najslabših voditeljev na svetu". "Natanko tako. Poglej se v ogledalo, prijatelj. To si ti," je dejal in opozoril, da ZDA pravkar razvijajo napredno orožje za množično uničevanje, ki so ga pripravljene uporabiti, kadarkoli bi se jim to zdelo potrebno. Sprenevedanje in aroganca sta se Pinterju zmeraj upirali. O tem, da imajo ZDA več orožja za množično uničevanje kot ves ostali svet skupaj, ob tem pa nočejo podpisati mednarodnih dogovorov v zvezi s kemičnim in biološkim orožjem ter zavračajo inšpekcije v lastnih tovarnih, ni hotel molčati. "Hipokrizija za javnim razglasjanjem in dejanji ZDA je kakor šala. ZDA verjamejo, da je tri tisoč žrtev v New Yorku edino, kar šteje. Štejejo le ameriške žrtve, druge so nerealne, abstraktne in niso pomembne. Na tisoče žrtev v Afganistanu se nihče ne sklicuje. Na sto tisoče mrtvih iraških otrok, ki so umrli med angleškimi in ameriški sankcijami, ki so jih prikrajšale za osnovna zdravila, se nihče ne sklicuje. Na učinke osiromašenega ura-

na, ki so ga ZDA uporabile v zalivski vojni, se nihče ne sklicuje..." je našteval in spomnil na dvesto tisoč mrtvih v Vzhodnem Timorju, ko so ZDA podpirale indonezijsko vlado. "Tudi na pol milijona mrtvih v Gvatemali, Čilu, Salvadorju, Nikaragvi, Urugvaju, Argentini in Haitiju, kjer so ZDA sodelovale, se nihče ne sklicuje. Tudi milijoni mrtvih v Vietnamu, Laosu in Kambodži so v ZDA in svetu pozabljeni..." je znal potrkati na vest sveta.

"Ljudje ne pozabljajo. Ne pozabljajo smrti svojih tovarišev, mučenj, pohabljanj, ne pozabljajo krivic, zatiranja in terorizma domišljavih sil. Ne le da ne pozabljajo, udarijo nazaj."

Kam lahko pripeljejo napačna presojanja sedanosti in napačna branja zgodovine, je po Pinterju na dlani: "Ljudje ne pozabljajo. Ne pozabljajo smrti svojih tovarišev, mučenj, pohabljanj, ne pozabljajo krivic, zatiranja in terorizma domišljavih sil. Ne le da ne pozabljajo, udarijo nazaj," je prepričan Pinter, meneč, da gre pri "terorizmu" le za povračilo za vztrajne in sistematične manifestacije državnega terorizma ZDA na različnih koncih sveta.

Ko je kot letošnji dobitnik pesniške nagrade Wilfred Owen za poezijo v nedavnem govoru ob njenem sprejetju invazijo na Irak ponovno označil za očitno dejanje državnega terorizma, ki demonstira absolutni prezir do konceptov mednarodnega prava, za arbitrarno vojaško akcijo, ki jo je navdahnila serija laži in zbirka medijskih manipulacij, ter dejanje, ki naj bi konsolidiralo ameriško vojsko in ekonomsko kontrolo na Srednjem vzhodu, je kajpak znova dvignil veliko prahu. Omembe tisoče nedolžnih žrtev, mučenj, trpljenja, revščine, negotovosti in kaosa, ki so ga koalicijske sile pod gesli "prinašanja svobode in demokracije" prinesle iraškemu ljudstvu, Bushem in Blairovim podpornikom kajpak niso bila pogodu.

Toda Harold Pinter, neusmiljeni kritik Busha in njegovih, se ni ustrašil. Čemu se tudi bi? Navsezadnje že dolgo počne nekaj, kar je v bistvu preprosto – govori resnico.

Redka in nenavadna lastnost v današnjem svetu, mar ne?

vladajoče ideologije. Resnice, izrekanе iz kakšnih drugih mest, so bile večino časa preganjane in kriminalizirane. Ko v osemdesetih to niso bile več, pa so bile v resnici uvedba politične logike, ki je vpejlala kapitalizem: logike pluralizacije mest nekriminaliziranega izrekanja različnih resnic.

Ta uvedba je zgodovinsko gotovo pomenila olajšanje. Zdaj je bilo mogoče izrekanje resnice iz različnih mest. Te resnice so se lahko tiskale. Nihče jih ni smel ukinjati. Ali izrekovalce kaznovati. Uvedba demokracije, ki je odpravila odločanje ljudstva, je torej uvedla pluralizacijo mest izrekanja resnice. Kot taka je postala odvisna od tega, ali se resnica ostala iz pluraliziranih mest. Ali ne. Demokracija namreč obstaja le toliko, kolikor in če se resnica nekaznovano, nekriminalizirano izreka iz različnih mest. Ne samo iz mesta oblasti. In vladajoče ideologije. Ampak tudi iz mest neoblasti. Deprivilegiranih. Zatiranih. Nestrinjajočih se.

To je dojela že slovenska Zveza komunistov. In to pred odcepitvijo. Beri: uvedbo kapitalizma. Število legitimnih mest izrekanja resnice se je v osemdesetih večalo. Ne samo Mladina in Nova revija, ampak tudi ostala nestrinjanja in kritike so se množile. To je bil najbolj temeljni sestavni del procesa, ki nas je zgodovinsko pripeljal v sedanjo demokracijo. Ta proces se je nato v devetdesetih nadaljeval. In pričakovati je bilo, da se bo nadaljeval kar naprej. In naprej. A se ni. Uniformizacija medijev in gospodarstva s strani sedanje politične oblasti kaže, da sedanja politična oblast ne razume čisto dobro, kaj je zgodovinsko demokracija prinesla Slovincem. Ali ne razume. Ali noče razumeti. Ali ne more razumeti. Morda tudi ne zato, ker sama zase misli, da je edini

njamo pri življenju druga, neoblastna mesta izrekanja resnic.

Čas bo pokazal, kaj se bo zgodilo. Pokazal bo, ali bo sedanja oblastna garnitura dojela, kaj je konkretna demokracija v konkretnem slovenskem prostoru. In jo bo začela celo omogočati. Ne pa ukinjati. Ali pa bo, kot doslej, v duhu napačne percepcije sebe kot utelešenja demokracije še naprej ukinjala tisto, kar demokracija pri nas je. Če ne prej, se bo to pokazalo, ko bo morala sestopiti iz mesta oblasti. To bo zgodovinska točka preverjanja, koliko je dojela lekcijo demokracije. Tudi takrat, ko ji škodi. In koliko resno jo je pripravljena živeti. Če jo bo dojela vsaj toliko resno, kot so jo dojele predhodne vladajoče garniture, in če jo bo pripravljena živeti vsaj tako resno kot one, potem bo to napredek. Posebej glede na sedanjo prakso, skozi katero skuša ukiniti možnost pluralnih mest izrekanja resnic. In s tem možnost mest odpora. Temu se bile namenjene vse kadrovske čistke v preteklosti. In temu bodo namenjene vse kadrovske čistke v prihodnosti.

Dejstvo, da je demokracija zgolj in nič drugega kot pluralizacija mest možnega izrekanja resnice, ima seveda tudi povsem sociološke dimenzije. Danes, v času menda postmoderne, pač vemo, da ne obstaja meta pozicija. Da ne obstaja mesto, iz katerega bi bilo mogoče uvideti tisti pravo, eno in edino objektivno resnico. Resnica zmeraj nosi v sebi mesto lastnega izrekanja. In ker je možnih mest za izrekanje resnic veliko, je tudi možnih resnic veliko. In ker nobena ni res tista edina prava, je tisto, kar je najbolj korektno – in tudi družbeno najbolj produktivno –, upoštevanje te pluralnosti resnic. To upoštevanje ne vključuje zgolj njihove nekriminalizacije. Ampak vključuje tudi njihovo prakticanje.

Demokracija namreč obstaja le toliko, kolikor in če se resnica nekaznovano, nekriminalizirano izreka iz različnih mest.

nosilec, edini pravi subjekt demokracije. In demokratičnega duha. Po tej logiki potem demokracija poteka tako, da so demokratični pač vsi, ki to oblast podpirajo. Ki so za. In da so vsi ostali, ki imajo pomisleke in ki si celo drznejo biti proti, nedemokrati. Totalitarci. Ostanke starih sil. In podobno.

Pri tem gre seveda v izgubo ne samo vse tisto, kar smo Slovenci z demokracijo sploh pridobili. Ampak gre v izgubo še več drugih reči. Najprej to, da je oblast, ki ponovno uvaja le eno mesto za izrekanje resnice, v resnici edini pravi ostanek starih sil. Dalje gre v izgubo to, da oblast, ki zase meni, da je utelešenje demokracije, s tem v resnici ukinja demokracijo. In uvaja totalitarizem. Totalitarizem prav tistega tipa, zoper katerega se sama verbalno tako zavzeto bori. To pa zato, ker skuša ukiniti pluralizacijo mest izrekanja resnice. Uvaja ponovno zgolj eno – seveda njeno – mesto izrekanja resnice. Seveda gre v izgubo tudi, da v konkretni zgodovinski zastavitvi demokracije pri nas demokracijo v resnici živimo in delamo tisti, ki ne govorimo iz mesta oblasti. Ki govorimo iz drugih mest. In ki tako ohrani-

To demokracije zahodnega tipa že vedo. Ne samo, da tam nobenemu oblastniku ne pride na pamet, da bi poskušal ukinjati pluralna mesta za izrekanje resnic. Ampak oblast skuša pluralne resnice pretočiti v sistem vladanja. S tem so zahodne demokracije prešle na nov sistem reproduciranja družb in oblasti, namreč na sistem reprodukcije skozi različno misleče. V tem smislu se zahodne demokracije seveda fundamentalno ločijo od demokracije pri nas. Ki te lekcije še ne razume. Je še bi vzela.

Kar pa ni nujno slabo. Kajti vemo, da zahodne demokracije s svojim načinom reprodukcije družb in oblasti v resnici uvajajo in živijo najbolj totalitarne totalitarizem, ki smo ga doslej poznali: v lastno reprodukcijo in trajanje namreč posrkajo vse. Tudi drugače misleče. Kar pomeni, da je možnost upora, sprememb in ukinitve vladajočih garnitur zmanjšana na minimum. Na tak minimum, ki ga s sabo niso nosili niti najbolj razvpiti totalitarizmi. Zato so tudi propadli. In zato totalitarizem demokracij zahodnega tipa še traja. In traja. Tudi zato se bojim demokracije.

(Ne)moralna civilizacija in rekviem naravi

Dr. Anton Ivančič

Ravnati moraš vselej tako, da si obenem želiš, da naj bi isto pravilo, po katerem se ravnaš, lahko obveljalo kot vsesplošni zakon.

Članek s podobno vsebino je že bil enkrat objavljen in to v junijski številki študentske revije *Agronom* (na Fakulteti za kmetijstvo Univerze v Mariboru). Mnoge je strašno razburil (o srčnih infarktih sicer ni podatkov), in to predvsem tiste, ki se ukvarjajo s proizvodnjo in prodajo pesticidov, masovno živinorejo, poskusi na živalih, tiste, ki imajo milijonske subvencije za kmetijsko dejavnost ter (kar je samo po sebi razumljivo) lovce in ribiče. Že drugi dan po izidu so vsi izvodni na čuden način izginili. Verjetno se je nekdo za objavljeni tematično preveč zanimal in je želel vsebino članka malo natančneje proučiti. Za takšno pedantno delo pa nikakor ni bil dovoljen izvod (potrebno jih je bilo vsaj štiristo). Vsekakor pa sem za članek dobil zelo veliko pripomb. Večina je bila negativnih, iz česar sem zaključil, da članek verjetno ni bil tako slab.

Tisti, ki so se nad člankom zgražali, so mi očitali, da ne maram lovcem, ki tako velikodušno in nesebično skrbijo za živali (lovci zame še naprej ostajajo temen madež človeške družbe, spomnimo se, kdo vse so bili "slavni" lovci; mnogi od njih so po lovsko tudi končali, kot npr. N. Ceaucescu), prav tako da sem proti živinoreji (sem za živalim prijazno živinorejo in sem odločno proti temu, da bi cel svet spremenili v pašnike in njive s silazno koruzo), da obsojam kulturo bonsajev, ki naj bi bila eden največjih dosežkov rastlinogojstva (bonsaj je vzdrževanje rastlin na robu smrti, rastlini pustijo "dihati" le toliko, da ne propade), da obsojam umetno inducirane abortuse in evtanazijo, ki naj bi človeško družbo delali mladim bolj humano in prijazno (če bi to bilo tako, bi bil svet namenjen le mladim, zdravim in lepim; sicer pa je bila ta tematika le mimogrede omenjena). Najbolj pa sem se smejal, ko me je neki bralec obtožil, da ljudi delim na "fižolojede" (ti naj bi bili poštenji) in klobasojede, ki naj bi bili nepošteni (takšne delitve v članku ni bilo). Zaradi prahu, ki sem ga dvignil, me je odgovorni urednik tega časopisa prosil, da bi privolil v ponatis. Dolgo sem se izgovarjal, ker študentskim časopisom zaradi njihovega degeneriranega pogleda na svet ne zaupam preveč. Ker je bil urednik trmast in ni odnehal, sem na koncu privolil. V primeru, da bi me zaradi članka zaprli, pa mi je obljubil, da mi bo v zapor prinesel izbrana dela Immanuela Kanta in Miguela de Unamuna (v originalih seveda, kajti prevodom iz rdečega obdobja ne zaupam). Sklenil sem umakniti prvo risbo (nad katero so se najbolj zgražali; baje

sem z nemškimi besedami iz ust čudno brkatega kaplarja pregrebo napadel komasacije) in neke dele teksta, ki naj bi preveč posegali v tabu teme. Skratka, članek, ki je pred vami, je precej spremenjen, ohranil pa sem melanezijski način pisanja.

Namen članka je odkrito spregovoriti o spornih moralno-etičnih problemih, povezanih s svetovnim in predvsem slovenskim kmetijstvom. Želel bi prebuditi vašo moralno zavest in vsaj malo prispevati k izboljšanju človekovega odnosa do narave in posledično tudi do sočloveka. Nisem novinar, ampak naravoslovec in filozof ter profesor botanike kultiviranih rastlin, genetike in zlahtnjenja rastlin na Fakulteti za kmetijstvo Maribor. Svoj glavni

dišč sem si izbral etiko enega nesporno največjih filozofov: Immanuela Kanta (1724–1804). Od nekdanjega občudovalca vse življenje je preživel v Königsbergu (v takratni vzhodni Prusiji). Bil je slabotnega zdravja, toda kljub temu je dočkal osemdeset let. Bil je znan kot zelo natančen in vesten človek. Takšna je tudi njegova filozofija: natančna in premišljeno dodelana do vseh detajlov. Imel je odlično vzgojo in izobrazbo, filozofska dela pa je začel pisati razmeroma zelo pozno, ko je bil življenjsko zelo izkušen. Med njegova najpomembnejša dela spadajo: *Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels*, *Kritik der reinen Vernunft*, *Prolegomena zu einer jeden künftigen Methaphysik, die als Wissenschaft wird*

Tisti, ki so si v rdeči družbi ustvarili vsaj delno privilegirani položaj, so s tem nadaljevali tudi takrat, ko so Stalinovi brki izgubili svojo moč.

raziskovalni tim, laboratorije in eksperimentalne površine pa imam na otoku Sveti Duh oziroma po domače *Espiritu Santo* (CARFV – Centre Agronomique de Recherche et de Formation de Vanuatu blizu otoške prestolnice Luganville) v Tihem oceanu, kjer se zadržujem v zimskih mesecih, ko v Sloveniji vegetacija miruje in so ljudje večinoma slabe volje. Vzgojen sem bil v duhu dokaj stroge krščanske morale, katere pa nisem nikoli zamenjal s katero lažnejšo ali modernejšo obliko. Dosledno zavračam vse, kar je povezano z uničevanjem narave (od avtomobilizma do kemiziranega kmetijstva). To, kar bom napisal, so moja razmišljanja. Če sem koga užalil, se mu vnaprej opravičujem. Pojma "etika" in "moralna" se pogosto prepletata. Moralna (lat. *moralis*) pomeni npravnost. Pri tem običajno mislimo na norme, povezane z npravnimi dolžnostmi (do narave, (so)človeka, družine in družbe). Moralni človek je npraven, časten in pošten. Etika je nauk o npravnosti. Definiira se lahko tudi kot znanost o moralni. Biti etičen (iz gr. *ethikos* in *ethos* = nprav, običaj) pomeni biti npraven, npravnstven. Če bi se spopadel s problemom, navedenim v naslovu, s krščanskega vidika, bi marsikdo rekel, da sem preveč pobožen (kar sploh ne drži) in da vsiljujem svoje prepričanje. Zaradi tega sem se odločil za malo drugačen pristop. Za eno od izho-

aufreten können, *Grundlegung zur Methaphysik der Sitten*, *Kritik der praktischen Vernunft*, *Kritik der Urteilskraft* in *Die Methaphysik der Sitten*.

Iz Kantovih del je razvidno, da je bil odličen poznavalec celotne znanosti tistega časa. Ker je tema mojega članka povezana z etiko, bi za uvod (v prostem prevodu) navedel stavek iz njegove *Kritik der praktischen Vernunft* (Kritika praktičnega uma): "Dve stvari navdajata duha z vedno novim in naraščajočim občudovanjem in spoštovanjem, ko o njima vse pogostejše in vse bolj temeljito razmišljam: zvezdno nebo nad menoj in moralni zakon v meni." Omenil bi tudi njegov kategorični imperativ, ki predstavlja formalno načelo in ki je temelj Kantove etike (iz *Grundlegung zur Methaphysik der Sitten* – Temelji za metafiziko npravnosti). Ta kategorični imperativ je apriorni čisti lik praktičnega uma in zahteva, da se, namesto po nagonskih impulsih, ravnamo po maksimalni, ki veljajo za vsa umna bitja: "Ravnati moraš vselej tako, da si obenem želiš, da naj bi isto pravilo, po katerem se ravnaš, lahko obveljalo kot vsesplošni zakon."

Kantova etika je avtonomna, ne heteronomna. To pomeni, da so etični zakoni določeni z moralno zavestjo kot tako in ne z neko avtoriteto od zunaj. "Ego" je na ta način glavni zakonodajalec.

Moralno proti legalnemu

Človek je del družbe oziroma skupnosti in od nje je odvisen. Družba, da bi lahko funkcionirala, predpisuje pravila in zakone. Ti zakoni pa niso nekaj stalnega kot npr. naravni zakoni. Večina se jih spreminja v skladu z zahtevami časa, ali bolj konkretno povedano – z zahtevami določenih (privilegiranih) posameznikov ali skupin. Če uporabimo enostaven sociološko-filozofski besednjak, bi rekli da se zakoni spreminjajo v času in v prostoru. Družba spreminja celo tiste zakone, ki so najbolj temeljni in so neposredno povezani z zaščito oziroma nedotakljivostjo človeškega življenja. Tu sta dva skrajna primera, povezana z (neuspešnim) uravnavanjem velikosti človeške populacije: umetno inducirani abortus in evtanazija. Če se vrnemo h Kantu, bi rekli, da je njegov kategorični imperativ zamenjan z ekonomskimi in še kakšnimi drugimi (mračnimi) interesi privilegiranih posameznikov ali družbe. Če pa se nek zakon spreminja, pomeni, da izgublja veljavo. Ko razmišljam o moralno-etičnih problemih, se vedno znova sprašujem, ali so res vsa moralno-etična pravila spremenljiva. Če so, potem so brez smisla. In vendar nekaj mora biti stalnega. Ali ni to temeljni moralni zakon, ki ga imamo vsi "zapisanega" v sebi? V sebi imamo sodnika, ki mu pravimo moralna vest in ta sodnik je vselej prisoten in zna biti zelo neusmiljen. Ne da se podkupiti.

V današnji družbi, za katero je značilen moralni relativizem (ki je neka vrsta moralnega razkroja oz. dekadence), se veliko moralizira oz. govori o moralni. Mediji so neverjetno polni moralnih sodb, ki so jih prilagodili dnevnim potrebam. Pisari in komentatorji v medijih mnogokrat izrekajo kategorične moralne sodbe skoraj tako, kot da so nezmotljiva božanstva. Večtisočletna moralna pravila obnašanja neredko negirajo kot nesmiselna in zastarela. To se še posebej pogosto dogaja v študentskih časopisih, ki so v glavnem epikurejske narave. Ko jih včasih prelistavam, občalujem drevesa, ki so jih posekali in predelali v papir zaradi njih. Študentski časopisi bi morali odprto in konstruktivno govoriti o vsem, kar je nemoralno. Avtorji, če so res pravi študentje, bi morali biti neobremenjeni z zdravami, ki vladajo v družbi.

Včasih je bilo to res. Študentje so bili skromni in so pozno v noč "glodali" učne knjige. Če so šli v gostilno, so si lahko privoščili le "študentski špricar" (ta je bil sestavljen iz 50 % navadne in 50 % mineralne vode). Danes je povsem drugače,

Nevarnost ptičje gripe še ni minila, saj sta na svetu še dve živi ptici. Torej poznate svojo plemenito dolžnost.

kar sami dobro veste. Še posebej "odskačejo" nekateri visoki študentski funkcionarji, ki imajo (glede na skope podatke, ki včasih pricurjajo v javnost) plače ameriških generalov (sicer pa niso vsi visoki funkcionarji takšni, saj imajo nekateri plače celo nižje od univerzitetnih profesorjev) in vse beneficije, ki so namenjene resničnim študentom. Izgleda, da bodo te beneficije izkoriščali do upokojitve. Če obstajajo takšni "študentje", potem ni čudno, da se v njihovih luksuzno opremljenih revijah zagovarja epikurejstvo v najbolj grobi obliki. Razvija se neka čudna para-študentska buržuazno-komunistična aristokracija, ki živi od svojega družbeno privilegirane in minimalno obdavčenega turbo-fevdalnega imperija feuerbachoidno-machiavellističnega tipa. Kako naj se ti "študentski" despoti borijo za pravice študentov v stiski? Kako naj bo potem red in disciplina v študentskih domovih? Kako naj se potem popravi prekomerno visok inbreeding koeficient na akademskih ustanovah?

Postopoma nastaja družba, kjer je vse relativno in kjer si moralne norme predpisuje vsak sam. Temeljni življenjski cilj pa postaja uživaštvo, ki pa je (na žalost) možno le dokler je človek zdrav in ne prestar. Pa tudi lep je priporočljivo biti. Posledice moralne anarhije so porazne. Celotno zapravljanje (ali bolje povedano ...) sredstev dobrodelne organizacije, kot je Rdeči križ, ni več kaznivo dejanje. Škandal, povezan s to organizacijo, pomeni zame enega največjih moralnih padcev v slovenski zgodovini. Mene je zelo prizadel, saj sem za to organizacijo veliko prispeval in tudi druge (predvsem študente) spodbujal, da delajo enako. Pomagati ljudem v stiski je končno najplemenitejše dejanje, ki ga človek lahko stori. Od razkritja tega škandala dajem prispevke le za

tiste dobrodelne organizacije, za katere vem, da delujejo pošteno. Za omenjeno organizacijo pa predlagam, da se ukine (kar je vsekakor najboljša rešitev) ali da se v njej zaposlijo izključno prostovoljci. V Sloveniji je veliko plemenitih ljudi (predvsem študentov in upokojencev), ki bi z veseljem, poštenostjo in predanostjo delali, za svoje plemenito delo pa ne bi zahtevali plačila. Tudi jaz bi za takšno dejavnost z veseljem namenil ves svoj prosti čas.

Sicer pa vseeno ni tako slabo. Kraja je še vedno kaznivo dejanje. Če nekdo ukrade hleb kruha ali steklenico kislega vina, bo zagotovo dobil predpisano kazen, ki bo dosledno izvedena. Mene je žal takšnih ljudi, saj so to običajno reveži. Morda bi morali nositi visoko kvalitetne svilene kravate, pa bi ... Glede na to, da je v civiliziranem svetu obsojenih sorazmerno malo oseb, ki permanentno nosijo prej omenjene kravate, bi ob uporabi osnov-

dobni družbi pa tudi ta nima več svoje veljave.

Sodobni ljudje zelo malo razmišljajo in če razmišljajo, razmišljajo površno. To pa je predvsem zaradi tega, ker je zelo težko najti čas in mir (predvsem duševni mir), ki je pri razmišljanju nepogrešljiv. Človek se vse bolj "utaplja" v povprečju "mase" in izgublja svoj individualno-konstruktivni položaj. Um (reason, Vernunft) izgublja svojo primarno funkcijo. Na njegovo mesto prihaja razum (understanding, Verstand), toda ne razum kot celota, temveč v parcialni obliki. Transcendentnost je odrinjena ali celo eliminirana. Obstaja le konkretna stvarnost, katero dojemamo s parcialnim razumom, ki smo ga "trenirali" v šolskih klopeh (socialističnega izobraževalnega sistema, ki je še sedaj v veliki meri prisoten) in ki so ga še dodatno deformirali mediji.

V preteklosti je človek živel z naravo. Od nje se je učil in zato jo je občudoval ter

Razvija se neka čudna para-študentska buržuazno-komunistična aristokracija, ki živi od svojega družbeno privilegirane in minimalno obdavčenega turbo-fevdalnega imperija feuerbachoidno-machiavellističnega tipa.

nih formalno-logičnih pravil lahko zaključili, da je kravata verjetno zelo pomemben pokazatelj etične neoporečnosti človeka. Sicer pa, ali v današnji družbi sploh veljajo kakšna etična pravila? Morda veljajo le za nekatere. Pri Machiaveliju je obstajal vsaj ragione di Stato, v so-

spoštoval. Razmišljal je o njenih skrivnostih in si ustvarjal številne razlage. To razmišljanje je danes prepuščeno znanstvenikom, ti pa se v glavnem ukvarjajo le s posameznimi deli in ne z naravo kot celoto. Narave skoraj nihče nima več za mater, ki omogoča življenje. Postala je

nekaj, kar se neusmiljeno izkorišča. Med največje izkoriščevalce (in uničevalce) narave vsekakor spada tudi moderno kmetijstvo. Za to kmetijstvo (z redkimi izjemami) pa je glavni cilj profit, ali če uporabimo znanstveno izrazoslovje – polni žepi. Ravna se po ekonomskih pravilih, ta pa v veliki meri temeljijo na človeški požrešnosti.

Etika in morala v slovenskem in evropskem kmetijstvu

Glede na veljavno zakonodajo je večina aktivnosti sodobnega kmetijstva legalna. Po padcu komunizma sem pričakoval, da bo slovensko kmetijstvo izbralo novo in bolj pošteno smer. V skladu s svojo vzgojo in prepričanjem sem pričakoval, da se bo pojavilo vsaj nekaj poštenih visokih vladnih funkcionarjev (predvsem ministrov), ki bodo pri uvajanju nove kmetijske politike vsaj delno upoštevali splošno veljavna načela humanosti. To so tudi načela, zapisana v Bibliji. Osnovno načelo humanosti (tako so me učili) je zaščita zapostavljenih, slabotnih in nemočnih, ne glede na to, ali so to rastline, živali ali ljudje.

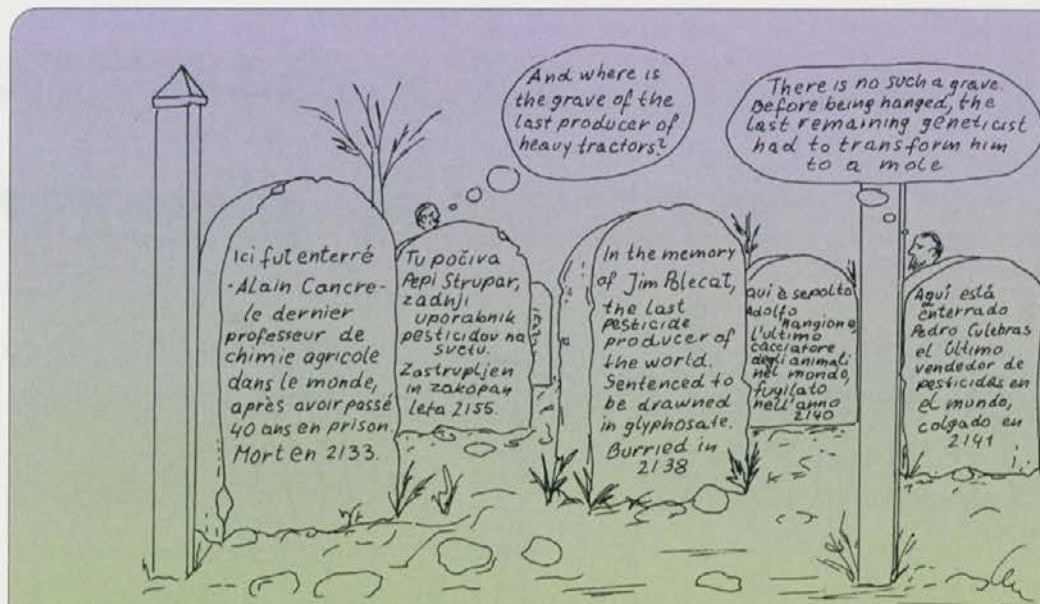
Tudi v novi oblasti (kjer je bilo kar nekaj zelo poštenih ljudi) so se začele pojavljati prodane duše in rdeči klientilizem so zamenjali z vulgarnim kapitalizmom in neo-nepotizmom. Ker je bil v času komunizma odrejen zemljiški maksimum, je novi sistem sprožil (poleg nekaj pozitivnih) številne negativne pojave. Med moralno najbolj sporne spadata brezvestno in neusmiljeno uničevanje okolja in t. i. "zemljiško mrhovinarstvo" (prevzem zemlje propadlih, obubožanih in/ali bolnih, ostarelih ter umrlih lastnikov). Tisti, ki so si v rdeči družbi ustvarili vsaj delno privilegirani položaj, so s tem nadaljevali tudi takrat, ko so Stalinovi brki izgubili svojo moč. Pojavila se je neobvladljiva žejna po "imeti čim več". Lov na zemljo je temeljil na pravilu "finis sanctificat media". Zaradi tega ni čudno, da je prav prišel tudi "čičikovizem" oz. kot bi rekel Nikolaj Vasiljevič Gogolj: mešetarjenje z mrtvimi dušami. Pristojna ministrstva in zakonodaja – vse je šlo (in še vedno gre) na roke privilegirancem. In potem se ni treba čuditi, da so mladi in bogati kmetje v večini oproščeni davščin (poleg tega pa še dobivajo razna nepovratna sredstva), stari in onemogli pa se pogosto neusmiljeno izzemajo.

Dolga leta, ki sem jih preživel med revnimi (vendar poštenimi) ljudmi, so temeljito spremenila moj značaj. Vodilo moje morale je postalo spoštovanje tistih, ki trpijo in/ali so ponižani in na dnu družbene lestvice. Ne da bi se zavedal, pa sem vse bolj začel prezirati bogate in tiste na vrhu družbene lestvice, še posebej tiste napihnjene. Nikakor ne morem mimo prepričanja, da je obstoječa politika kmetijskih subvencij nemoralna. Ne bom pozabil oddaje na televiziji, ki sem jo gledal na Novi Kaledoniji. Prikazani so bili "ponižni" francoski kmetje s svojimi super modernimi traktorji (prevladoval je klimatizirani John Deere), ki so zahtevali od države dodatne beneficije in prepoved uvoza cenejših kmetijskih pridelkov iz revnejših držav. Kolikor vem, jim je država ugodila. Vse to lahko na zunaj izgleda

lepo in prav. Toda, če pomislimo na tiste reveže, ki v Afriki ali Aziji proizvajajo koruzo brez traktorjev (edino orodje sta motika in lopata) in so na vročem soncu na polju od jutra do večera (večino dela opravijo ženske). In ko vse na roko požanjejo in očistijo zrnje (običajno prebirajo zrno po zrno in kar je boljše, gre za prodajo, tisto, kar pa ne velja, uporabijo za lastno prehrano), dobijo pol manj denarja kot v Evropi. In z denarjem, ki ga dobijo, si lahko kupijo četrtino toliko kot z istim denarjem v Evropi. Tako jim ne preostane drugega, kot da hodijo raztrgani in "glodajo" na pol pečeno in plesnivo hrano (kruh je seveda luksuz). Ošabni evropski subvencionirani kmetje pa mirne vesti zahtevajo še večje ugodnosti. Prodane duše, katerih eksistenca je neločljivo povezana s sedenjem in občasnim odpiranjem ust, pa jim gredo skoraj vedno v celoti na roko.

Kje je solidarnost do tistih, ki trpijo pomanjkanje? Da si Evropa pomiri vest, velikokrat organizira dobrodelne akcije in v revnih deželah na veliko razdeljuje prehranske izdelke (katerim je rok trajnosti že potekel ali pa imajo kakšno drugo mano, kot je npr. prevelika količina kancerogenih konzervansov), zdravila sumljive kvalitete, ki se na Zahodu ne uporabljajo več ali pa še niso preverjena (zelo radodarni so s kontrarepcijskimi tabletami, ki jih domačini, ki ne znajo brati ali pa ne razumejo tujega jezika, neredko uporabljajo proti gripi, driski in malariji), in ponošena ali "sfušana" oblačila. V zadnjem času te ljudi osrečujejo tudi s starimi avtomobili. To vse pa se na veliko in napihnjeno kaže na televiziji in ošabni Evropejci, ki s svojimi (od preobilne hrane in umetnih pijač zabuhlimi) obrazi to gledajo iz usnjenih foteljev (za malo boljši fotelj iz baje potrebno "sleči" 2-4 krave ali pa 4-6 prašičev), si od ganjenosti nad svojo velikodušnostjo in velikodušnostjo Evrope brišejo solze. Če gledamo na subvencije s tega vidika, so brez dvoma nemoralne. Bogate bodo napravile še bolj bogate, revne pa bodo do kraja "dotolkle", saj nesubvencionirani "motikarji" ne morejo konkurirati subvencioniranim in super opremljenim kmetovalcem Zahoda. Mali kmetje bodo na koncu ostali brez zemlje kot v sredini srednjega veka ali po stalinistični revoluciji. Njihovo zemljo pa bodo prevzeli novi (rumeni, zeleni, modri, vijoličasti, rdeči itn.) fevdalci oz. "zemljiški mrhovinarji". Vse to bo seveda legalno. Takšne neo-fevdalne farme bodo postale vzgled in univerzitetni učitelji bodo nanje vodili svoje ukaželjne študente.

Ali ni nesmisel, da slovenska vlada z denarjem svojih davkoplačevalcev prek subvencij velikopoteznega "kemičnega" kmetijstva in raznih moralno vprašljivih projektov subvencionira industrijo pesticidov, kot je to npr. Monsanto (največji proizvajalec pesticidov na svetu)? Subvencionirani slovenski kmetje pokupijo

Grobovi zadnjih zločincev človeške družbe
(iz časov, ko na zemlji še ni bilo raja)

ogromno pesticidov. Sicer pa obstaja tudi svetlejša stran. Z denarjem kmetijskih subvencij se podpirajo tudi dobrodelne ustanove, kot je to npr. tovarena avtomobilov Audi (mislim, da se vsi strinjate, da delavci tovarne Audi dobro delajo oz. so resnični mojstri svojega dela). Audi postaja statusni simbol subvencioniranih kmetov, podobno kot je Volvo statusni simbol zobozdravnikov ali pa BMW sodnikov. Končno, ali ni tudi "dišavljanje" slovenskega podeželja s kavi podobno tekočino subvencionirano? Subvencije bi morale biti namenjene samo neoporečnemu kmetijstvu in kmetom, ki neoporečno kmetujejo na pošten način v zelo težkih razmerah. Če bi imele subvencije humano dimenzijo, bi bile namenjene izključno tistim kmetijskim proizvajalcem, ki so v resnični stiski.

In kaj naj bi bilo (ne)moralno?

Če kmetijstvo in njemu sorodne dejavnosti analiziramo skozi prizmo Kantovega kategoričnega imperativa, deset zapovedi iz Biblije in idej francoske revolucije s konca 18. stoletja, pridemo do dokaj različnih zaključkov. V vseh primerih pa bomo prišli do nesporne ugotovitve, da je eden temeljnih kriterijev moralnega spoštovanja in zaščita življenja (mislim, da se s tem vsi strinjate). Zaščita življenja bi morala biti najvišji cilj vsake civilizacije. Osebnost niso pristaš nobenega centrizma (kot so to npr. ekocentrižem, fitocentrižem, animalni centrižem ali antropocentrižem). Njihove ideje sem veliko in z zanimanjem proučeval in prišel do zaključka, da so vsi "centrizmi" (če gledamo lo-

Wisdom of the jungle & la pensée sauvage

Bilo je ob koncu osemdesetih let prejšnjega tisočletja. Komaj sem se malo privadil počasnemu življenju in pojočemu jeziku Samoancev, sem dobil mnogo bolj pestro delovno mesto na Guadalcanalu (Salomonovi otoki) in začel delati v laboratoriju za fitopatologijo Ministrstva za kmetijstvo, ribištvo in gozdarstvo (MAFF; zaradi te kratice so nas imenovali "mafia"). Tam sem ostal nekaj več kot tri leta in pol. Pretežno melanezijski Salomonovi otoki so bili zaradi svoje naravnosti oz. "divjosti" čudoviti in zame še vedno ostajajo najlepša dežela na svetu. Tudi ljudje so čudoviti. Živo se spominjam, da sem prve dni po prihodu zelo malo spal in večino nočnega časa posvetil vojni z žoharji. Bolj ko sem jih tolkel, več jih je bilo. Že prvega dne mi je direktorica raziskovalnega centra ponudila z grmovjem zaraščeno parcelo med Dodo in Aligator Creekom, da bi si napravil plantažo bananovcev in ananasa. Čiščenja sem se lotil takoj. Z mačeto in lopato sem začel sekati in izkopavati bujno rastlinje, vmes pa sem si brisal znoj in se otepal komarjev, ki so takoj zavohali eksotično kri. Tisto, kar mi bo vedno ostalo v spominu, je bilo neverjetno veliko kač. Že takoj na začetku čiščenja bodočega vrta sem videl eno, ki je bila sicer zelo majhna, saj ni imela niti en meter in se zame sploh ni zmenila. To je bilo seveda preveč izzivalno in sem jo mirne vesti pokončal. Vse to je videl tudi moj mejaš (preprost kemijski tehnik, po rodu iz otočja Florida (po domače Nggela Islands), ki se nahaja med Guadalcanalom in Malaito). Mislim, da sem bil pred njim celo ponosen na to svoje "junaštvo". Toda opazil sem, da me je ta mejaš nekam čudno pogledal in očitno je bilo, da se z mojim dejanjem ne strinja. Vprašal sem ga, ali morda ne bi smel tega storiti. Najprej ni hotel govoriti, potem pa mi je povedal mnoge stvari, o katerih še sedaj veliko razmišljam, tistega "junaškega" dejanja pa se od takrat sramujem. Enako se sramujem pobijanja žoharjev. Mi sori tumaš! Človek, ki je izgledal kot bi ne znal pisati in brati, mi je dal vedeti, da sem, glede odnosa do živih bitij, navaden divjak (kljub štiriindvajsetim letom sistematičnega šolanja).

Rekel je, da ljudje, katerim pripada, ne delajo razlik med živalmi in jih ne delijo na dobre in zle. Zaradi tega jih nikoli namensko ne pobijajo. Podobno kot človek ima tudi vsaka žival svoje starše, svoje navade, svoja pota, po katerih se giblje, svojo družino, svoj jezik, svoje veselje, žalost, strah... In kakšna je bila moja logika? Kakor naj bi bili nekateri ljudje dobri, drugi pa ne, tako naj bi bilo tudi z mikroorganizmi, rastlinami in živalmi. Takrat sem se prvič resno vprašal, ali je človek upravičen do takšnih delitev. Kdo od nas ima pravico reči, da je nek človek slab ali zloben? Toda, ali niso glede na zakone, ki veljajo v človeški družbi, ljudje razdeljeni na dobre in zle? Zaradi tega ni nič čudnega, da tudi druga bitja delimo po istih paralogičnih principih in da imamo npr. radi metulje in sovražimo kače.

Kača, ki sem jo omenil, je bila zadnja, ki sem jo namerno pokončal. Sprjaznil sem se z njo in z njimi tudi živel. Kadar je katera prišla v hišo, sem jo pač na lep način nagnal ven, majhnih pa tako in tako nisem mogel pregnati in sem si moral z njo deliti bivališče. V spominu mi bo za vselej ostala kača na Guadalcanalu, ki sem jo imenoval "Brownie". Bila je srednje velika ter pretežno rjave barve in občutek sem imel, da je do mene prijazna in me ima rada. Vsi v inštitutu so vedeli zanjo. Dneve je prespala na veji drevesa tik ob oknu moje spalnice. To je trajalo več kot leto dni in tega sem se navadil. Ko pa je nekega dne nisem več videl, sem bil nekako otožen in spoznal sem, da sem bil nanjo navezan in da jo pogrešam. Upal sem, da se bo pojavila naslednjega dne, toda ni je bilo. Nikoli več se ni pojavila.

Bogate bodo napravile še bolj bogate, revne pa bodo do kraja "dotolkle", saj nesubvencionirani "motikarji" ne morejo konkurirati subvencioniranim in super opremljenim kmetovalcem Zahoda.

čeno vsakega posebej) neopolni in v veliki meri izključujejo drug drugega. Zadnje čase je zelo popularen animalni centrizem. Živali so postavljene v središče. To je hvale vredno, toda tu me moti nedoslednost. Ali niso vse živali enako dragocena bitja? Animalni centristi (mnogi od njih hodijo v čevljih iz živalskega usnja) se pogosto na veliko zgražajo nad ubojem enega medveda, so pa povsem tihi, če je nekdo, ki je doktoriral iz mutacijske genetike vinske mušice, pobil nekaj sto milijonov teh prijaznih žuželk. Vsako živo bitje je neponovljiv unikat, ne glede na to, ali na takšno bitje gledamo iz fizičnega, (bio)kemijskega, genetskega ali prostorsko-časovnega vidika. Zaradi tega je vredno vsega spoštovanja in obudovanja in to od nastanka (npr. od oploditve, če se organizem razmnožuje spolno) do smrti. Ko govorimo o ubijanju živali, moramo vedeti, da je najbolj podlo ubijati tiste, ki se ne morejo braniti, še posebej mladiče in, kar je najbolj grozno, tiste v embrionalnem stadiju. Za slednje bi bila (po mojem prepričanju) tudi dosmrtna ječa preblaga kazen.

Vsako živo bitje je del narave oz. sistema, ki je nastajal milijone let. Ta sistem ne bomo nikoli povsem dojeli. Tudi človek je del narave, vendar pa se do nje neredko obnaša skrajno destruktivno. "Igrati se" z naravo je nevarno. Stara slovenska modrost pravi, da Bog vedno odpusti, človek večasih, narava pa nikoli. Spomnimo se zadnjih naravnih katastrof v Mehiškem zalivu!

Da bi človek pridelal hrano, se poslužuje raznih metod in sredstev. Odkar obstaja kmetijstvo, obstajajo problemi (pleveli, rastlinske in živalske bolezni in paraziti, manjšanje plodnosti tal, erozija itn.) in s temi problemi se spopada skozi vso zgodovino. Do trajnih rešitev ni (in ne bo) nikoli prišel. Problemov je vse več. Spopad je vse bolj grob. In kdo bo zmagovalec? Človek, kot izgleda, je vse večji poraženec. Vse bolj se pogreva v brežno, iz katerega ni več izhoda.

Uporaba pesticidov je sama po sebi nesmiselna, saj si s tem ustvarjamo super bolezni, super plevele in super škodljivce. Poleg tega pa uničujemo sami sebe. Koncentracija pa se neredko meri "od oka". Med skrajne primere vsekakor spada kontrola žuželk na poljih riža v tropih. Da bi pridelali visoko kvalitetno (kot ga pojmujejo supermarketi) zrnje, neredko škropijo z insekticidi večkrat dnevno. Kljub temu pa ne moremo očitati, da proizvajalci pesticidov ne mislijo na ljudi. Pa še kako! Ob pesticidih proizvajajo tudi zdravila (velike multinacionalke obsegajo pesticidno in farmacevtsko industrijo). Ta kombinacija je genialna, saj omogoča vsaj dvakraten zaslužek. Najprej prodajo ljudem pesticide, da se zastupijo, nato pa jim prodajo še zdravila, tako da ne umrejo takoj, ampak počasi hirajo in še naprej kupujejo in pesticide in zdravila.

Vedeti moramo, da posledice zastrupljanja s pesticidi niso opazne takoj. Posledica uporabe DDT-ja (izredno strupenega insekticida) so bile tragične genetske deformacije, ki se še vedno pojavljajo, čeprav je uradno minilo več desetletij oz. več generacij od zadnje uporabe. (DDT je sintetiziral nemški kemik Othmar Zeidler leta 1874. Leta 1939 je Švicar Paul Müller, zaposlen kot raziskovalec v to-

varni "strupov in zdravil" Geigy v Baselu, odkril njegove "čudežne" lastnosti, za kar je leta 1948 prejel Nobelovo nagrado za medicino. Kakšna ironija! Zavezniki, predvsem yankeci, so ga med II. sv. vojno in po njej zelo "velikodušno" uporabljali. V 60. letih so ugotovili, da ima celo serijo negativnih učinkov. ZDA in večina drugih držav ga je prepovedala leta 1970. Izgleda, da ga pošteni kapitalisti v nekaterih državah še vedno na črno proizvajajo, prodajajo in uporabljajo. Uporaba pesticidov lahko zastrupi vodne vire za več stoletij. O radioaktivnih izotopih, ki se "včasih" pojavljajo v umetnih gnojilih, pa je bolje ne razmišljati.

Ste se morda zamislili ob zadnjih sanitarno-veterinarskih orgijah nad pticami? Kako neusmiljeno in na kako nespoštljiv način so pobijali vse, kar ima perje. To zavijanje vratov in metanje živih ptic v ogenj so imenovali evtanazija. Bo evtanazija, ki jo nekateri javno propagirajo pri ljudeh, tudi takšna? Ali je možno, da je človek tako grob in sebičen? Kaj takšnega v človeški zgodovini nima primere. In to naj bi bila civilizacija Zahoda? Tudi če bi bila nevarnost, da umre pol Evrope, takšen divji sadizem nad živalmi ne bi

doktorji znanosti. Njihove predstavitve so dajale občutek, da so vsevedni. Še več: kot da so bogovi. Na enem oddelku so na pse delali poskuse s transplantacijo kosti. Imeli so na desetine psov z (od trpljenja) vdrtimi in solznimi očmi. Mnogi od njih so ječali kot ljudje. Enega od tistih mengelističnih mladih znanstvenikov sem vprašal za cilj tistih krutih raziskav. V pompozem stilu je začel razlagati, kako bodo njihove rezultate kmalu začeli uporabljati v bolnicah za pomoč bolnikom, ki bi sicer nikoli več ne mogli hoditi. Pozneje sem se večkrat pozanimal, ali so s tistimi sadističnimi poskusi res napravili kaj koristnega za človeštvo. Iz vsega ni prišlo nič. Verjetno pa so napisali kar nekaj odmevnih znanstvenih člankov z visokim IF in prišli do profesorskih mest. Uboge živali. Za kaj vse jih uporabljajo!

Vsi me poznajo, da sem velik "prijatelj" lovec in ribičev. Za ljudi, ki živijo v divjinah Afrike, je razumljivo, da jim lov pomeni način preživetja. Drugače pa je z lovci iz družbe obilja. Velik del teh lovec pripada visokim slojem družbe, ki jih tu raje ne bi izrecno omenjal. Lov jim ni potreben, da bi preživeli (da bi nahranili

najdejo v majhnem, ograjenem gozdiču, ki je del dvorišča. Preteklo leto so ti prijazni ljudje zahtevali, da jih (skupaj s ščeteti) spustim v tisti gozdič, češ da po zakonu lahko uporabljajo svoja krepela petdeset metrov od hiše. Verjetno so imeli prav, toda jaz jih nisem spustil notri. Letos so gozdič dvakrat obkolili, toda živali so pustili pri miru. Od takrat manjka le en divji zajec. Vsaka jim čast! Morda pa jih je spreobrnil moj članek?

Podoben problem so tudi ribiči. Povsem razumljivo je, da tisti moji znanci na atolu Lord Howe (po domače Ontong Java Atoll) ne morejo preživeti brez morskih živali. Kopno je zelo ozko in podtalnica je visoka ter slana, kar zelo otežuje gojenje rastlin. Rastejo v glavnem le kokosove palme. Zaradi tega nimajo druge rešitve kot v lagunah iskati školjke, rake in ribe. Videl sem, da z morskimi organizmi delajo spoštljivo in nikoli ne lovijo zato, da bi se zabavali (kot je to na ribičkih tekmovalnih pri nas). Morda pa jih bodo pokvarili trgovci, ki jim bodo začeli ponujati kokakolo za unikatne primere školjk. Pri tem pa jih bodo naučili, kako se školjka očisti, ne da bi se poškodovala. Enostavno: postavi se ob mravljinjak! Kako kruto za te tako nežne živali! In na koncu bodo takšne školjke kupili evropski ali ameriški "ljubitelji" živali.

Nihče od nas ni moralno čist. Tudi jaz se glede svojega dela, povezanega z genetskimi raziskavami, sprašujem, ali je moralno. Veliko se ukvarjam z rastlinskimi interspecies križanji in tu se pojavi vprašanje, ali je moralno dopustno križati različne speciese med seboj? Marsikaj bi mi lahko po pravici očitali. Ko mi kdo kaj argumentirano očita, se zamislim, in če mi moralna vest potrdi, da je očitek pravičen, svoj način dela oz. svoj pristop spremenim. Tako sem opustil fertilizacijo rastlin in vitro in kulturo reševanja rastlinskih embrijev (to je metoda, pri kateri se iz mladega rastlinskega ploda, ki se je začel razvijati po interspecies križanju, izreže propadajoče embrije in jih prestavi v in vitro pogoje, kjer se iz njih razvijejo kompletne rastline). Sedaj pri medvrstnih križanjih striktno oponašam čebele ali pa prepustim celotno delo čebelam. Toda tudi ta moj novi pristop verjetno ni povsem "čist".

Ali lahko rešimo propadajočo naravo?

Če bi se pojavil Sokrat in bi ga prosili za odgovor, bi verjetno rekel, da ga ne ve, ali pa bi rekel, da je današnji človek preveč sebičen, pokvarjen in v uživaštvu usmerjen ter zato rešitev ne obstaja. Verjetno bi podobno rekel tudi Kant. Da bi rešili svoje propadajoče okolje in ohranili pestrost živih organizmov, je verjetno prepozno. Verjetno se bomo morali pomiriti, da gre človeška civilizacija v zaton in da bodo naš življenjski prostor prevzela mnogo bolj prilagodljiva in tudi poštena bitja - insekti.

Ker sem kot avtor članka dolžan dati odgovor, bi za izhodišče rešitve vseh prej omenjenih problemov predpostavil strogo spoštovanje treh temeljnih načel. To so: (1) načelo humanosti (spoštovanje in zaščita tistega, kar je slabotno, zapostavljeno ali ogroženo, ne glede na to, ali je to mikroorganizem, rastlina, žival ali človek), (2) načelo skromnosti, zmernosti in

Najprej prodajo ljudem pesticide, da se zastupijo, nato pa jim prodajo še zdravila, tako da ne umrejo takoj, ampak počasi hirajo in še naprej kupujejo in pesticide in zdravila.

smel biti dovoljen. Ljudstva, ki jih (po krivici) imamo za divjake, kaj takega ne delajo! Ali bo za te zločine nad pticami kdo odgovarjal? In kje so bili mediji? Nekateri so kot špiclji stikali za tistimi, ki svojih kur še niso poklali ali pa jih zapli v svoje zatohe in smrdljive kleti ali drvarnice.

Zločini proti naravi se pogosto delajo v imenu znanosti. Tu bi omenil eno od raziskovalnih institucij, ki sem jo obiskal v času svojega dolgega študija (to ni bilo v Sloveniji). Na njej so se ukvarjali z raznoznimi biološkimi raziskavami. Raziskovalci so bili v glavnem okoli petindvajset let stari znanstveniki. V večini so bili že

svoje sestradane otroke). Predstavlja jim obliko športa oz. zabave. Če smo pravični, ne moremo trditi, da so vsi lovci nepošteni do živih bitij. Je pa res, da mnogi od njih uživajo v streljanju divjačine in na ta način ubijajo zaradi ubijanja. Če so res nujni za obstoj narave, pa poiščite odgovor sami.

Kar groza me je bila, ko so se, kot vsako leto, tudi letos pojavili ti vzdrževalci naravnega reda na naši domačiji z namenom, da napravijo racijo med fazani in zajci. Ker doma ne lovimo divjih živali, se le-te sprehajajo tudi po dvorišču, vključno z lisico, ki ji pravimo Micka. Svojo zaščito pred zeleno oblečenimi despoti pa

solidarnosti (človek ni edino živo bitje, vredno življenja, in jaz nisem edini človek na svetu) in (3) načelo previdnosti (nihče ne sme početi nekaj, če ni povsem siguren, da je to početje dobro). V poslednjem spoštovanju teh načel vidim začetek reševanja vseh problemov.

Kot eno najpomembnejših je načelo skromnosti, zmernosti in solidarnosti. To načelo se danes zelo malo upošteva. Ljudje so zelo postali pohlepni in pri tem ne poznajo meja. V eni od zapuščenih hiš na Guadalcanalu, kjer sem stanoval (skupaj z duhovi) leto in pol, sem našel staro in plesnivo Biblijo v francoščini (ki jo še sedaj hranim). Poleg ljudi so jo verjetno obdelovali tudi moji stari prijatelji žoharji. Vsaj četrtnina strani je manjkala. Ko sem jo prelistaval, sem našel podčrtan stavek: "... malheur à vous qui êtes riches, car vous avez déjà eu votre bonheur" (gorje vam bogatini, kajti že ste prejeli svoje dobro). Svet je za vse dovolj bogat, le da nekateri imajo preveč, nekateri pa malo ali nič. In tisti, ki imajo preveč, hočejo še več.

Če bi bil radikalen (kar na žalost ali na srečo nisem) in bi imel dovolj veliko moč, bi določene stvari enostavno prepovedal (brez izjem). Prepovedal bi vsa kemijska sredstva. Absolutno vsa, ki sem jih prej omenil. S tem bi se sesulo marsikaj negativnega in gnilega. Propadli bi svetovni "struparji" oz. multinacionalke, ki proizvajajo biocide oz. sredstva za uničevanje življenja. Sesulo bi se tudi zemljiško mrhovinarstvo, saj "kemizirano" kmetijstvo in z njim povezana proizvodnja na neomejena velikih površinah ne bi bila več možna. Edino legalno bi bilo naravi (s tem pa tudi ljudem) prijazno kmetijstvo v tisti izvorno čisti obliki. Izraza "ekološko kmetijstvo" namenoma ne uporabljam, saj so tudi v tem kmetijstvu dovoljena določena sredstva. Integrirano kmetijstvo pa je tako in tako kemično kmetijstvo, le da se koncentracije strupov bolj redko merijo "od oka". S prepovedjo strupov bi se onesnaževanje okolja (s strani kmetijstva) v veliki meri zaustavilo, biodiverziteti bi se verjetno začela revitalizirati, monokulture bi zamenjala divergentnost gojenih vrst in sort, velike koncentracije živine ne bi bile več možne.

Mnogi kmetje bi podprli prepoved pesticidov, saj so v večini po srcu poštene ljudje. Pred nekaj meseci sem nekega kmeta, ki je ravno končal "špricanje", po kratkem pogovoru vprašal: "Ali ni to prehudu za naravo?" Odgovoril je: "Vsi vemo, da je in da se bo to enkrat moralo končati, toda sedaj je še dovoljeno in vsi to delajo." Res je. Vsi smo gnili družba. Vsi imamo moralno vest in vsi vemo, da takšen poseg ni moralno opravičljiv. In kdo je potem kriv? Tiste prodane duše na pristojnih ministrstvih posameznih držav? Lastniki tovarn pesticidov in drugih strupov? Krivi smo vsi.

In kaj, če bi kdo vprašal: "Kje pa so genetsko odporne sorte rastlin in genetsko odporne pasme živali, da ne bo potrebno uporabljati strupenih kemičnih sredstev?" Tu pa se najde vprašanje (ne)učinkovitosti sodobne znanosti. Danes v Sloveniji ni več na razpolago nobena odprta sorta pšenice. Tudi žlahtnitelji (kreatorji novih sort) bodo kmalu izumrli. Toda če bi bil interes resničen, bi kaj kmalu prišli do takšnih sort. Zelo verjetno je tudi, da tak-

šne sorte že obstajajo v kakšni domači kolekciji ali pa v sosednjih državah, toda ali obstaja sploh volja, da se uvedejo v proizvodnjo. Če bi se, bi marsikatera tovarna strupov in trgovska hiša zmanjšale svoj Judežev zaslužek. Ali je v državi kakšen resen žlahtniteljski projekt, ki bi imel takšne sorte za cilj? Ga bo podprla industrija pesticidov in njeni klečeplazniki? Kmetje so prisiljeni sejati seme, ki je v trgovinah. To pa je praviloma seme, ki nudi trgovcem največji dobiček (ki obsega denar od prodaje in provizij oz. podkupnin semenarskih multinacionalk). Semenarske multinacionalke so skoraj povsem uničile male žlahtnitelje. Včasih se je skoraj vsak kmet ukvarjal s semenarstvom, vsaj delno pa tudi s selekcijo. S

glavnem izumrlo, ljudje pa so prisiljeni kupovati monopolizirano seme multinacionalk. Te so sicer zelo darežljive, saj semenu kultiviranih rastlin, brez da je treba dodatno plačati, priložijo še seme plevelov, klice rastlinskih in drugih boleznih, žuželke in še marsikaj ter s tem povečujejo biološko diverzitetu na svetu (tudi to je ena od oblik globalizacije: vsi naj imajo vse). Tragično je to, da se s tem prenašajo rastlinske in druge bolezni ter ostalo, kar je bilo že omenjeno, iz kontinenta na kontinent. Proizvodnjo semena običajno organizirajo tam, kjer je delovna sila zelo poceni oz. kjer dnevno plačilo znaša polovico pločevinke (od 33 ml) kokakole, poleg tega pa ni potrebno za delovno silo plačevati nobenih penzijskih fondov (de-

da bodo tudi radioaktivne. Organizacija, zadolžena za radioaktivne odpadke, bo za to imela še posebej velike zasluge. Namesto da bi tiste odpadke shranila v centru Ljubljane in Maribora (po trditvah njenih strokovnjakov so povsem neškodljivi), jih bo (na način, katerega se tu bojim opisati) spravila nekam na podeželje - med preprosto kmečko prebivalstvo (tisto, ki je brez subvencij). Se razume: čim dlje od tistih, ki imajo polna usta besed o skrbi za lepo Slovenijo. Tam bodo ostali za večne čase. In kdo lahko zagotovi, da ne bodo, da bi dodatno zaslužili, skrivoma dodajali tudi odpadke iz drugih držav (pa ne samo nizko in srednje radioaktivne)? Če bi bili radioaktivni shranjeni v centrih omenjenih mest, bi bili shranjeni varno, tako, kot je treba. Na podeželju pa bodo ti odpadki (zaradi slamarji in kraj gradbenega materiala pri izgradnji odlagališč) oplemenitili še podtalnico. In tisti, ki jo bodo pili, bodo postali svetniki že pred smrtjo (od radioaktivnosti se bodo ponovi svetili).

Stara generacija je (smo) preveč pohlepna ter skorumpirana in edino upanje je mlada, prihajajoča generacija. Prihodnost človeštva je odvisna predvsem od mladih, to pa ste vi, spoštovane študentke in študentje. Upam, da boste naredili konec uničevanju narave, saj uničevati naravo pomeni uničevati samega sebe. Prepričan sem, da se boste še naprej držali vseh treh prej omenjenih načel, ki naj bi urejevala človekov odnos do narave in s tem do sočloveka. Da se zelo strogo držite načela skromnosti, pa se vidi že iz nepreglednega množstva koles, parkiranih pred zgradbo rektorata, okoli fakultet in študentskih domov. V tem pogledu smo vam čudoviti zgled tudi mi profesorji, dekani fakultet, župani, veljaki političnih strank, študentski funkcionarji, še posebej pa člani državnega zbora. Prav je, da dosledno in v celoti zavračamo avtomobile in striktno hodimo peš, uporabljamo kolesa ali javni prevoz, saj dve in pol milijardi stalno puhaajočih izpušnih cevi svetu ne obeta nič dobrega.

So s tistimi sadističnimi poskusi res napravili kaj koristnega za človeštvo. Iz vsega ni prišlo nič. Verjetno pa so napisali kar nekaj odmevnih znanstvenih člankov z visokim IF in prišli do profesorskih mest.

prihodom multinacionalk je izginilo ogromno starih rastlinskih sort. Izginjanje se sicer želi preprečiti z genskimi bankami, ki pa so zaradi svoje birokratiziranosti in enormnih stroškov pesek v oči javnosti. Obstajajo, dokler je denar, potem pa se vse prepusti ... Sorte morajo "živeti", kar pomeni, da se morajo uporabljati v realni proizvodnji, sicer so brez smisla. Držati jih v "škričljah" je nesmišeln. Zakonodajca (v večini držav), na katero so imeli (in še imajo) velik vpliv despoti velikih semenarskih družb, je prirejena tako, da je kreativnost majhnih žlahtniteljev onemogočena oz. dotolčena (zadnje čase so nekateri obetajoči premiki na bolje). Razlog naj bi bili možnost razširjanja plevelov, bolezni in škodljivcev ter nestrokovnost ter slab nadzor nad takšnimi proizvajalci semena in žlahtnitelji. Žlahtnjenje v klasični obliki je tako v

lavci delajo, dokler morejo, potem pa naj jih njihovi potomci vzdržujejo - kako krut je ta machiavellistični neo-kapitalizem! Če hoče (navaden, nepriviligiran) človek v neko državo prenesti dva zrna fižola in ga zalotijo prijazni uslužbenci rastlinske karantene, ga lahko doleti strahna kazen; če pa neki despot pripelje ladjo semena koruze z vsemi prej omenjenimi dodatki, je to povsem legalno. Morda to izgleda smešno, toda enkrat bo kmetijstvo moralo začeti spoštovati osnovno moralno načelo, ki je zaščita življenja in z njim povezane biološke raznolikosti. Industrijno smrti bo treba enkrat za vselej ukiniti. In ukiniti jo bodo. Žal, toda takrat bo prepozno. Naši civilizaciji bi lahko rekli civilizacija proizvajalcev smeti. In kaj bomo zapustili tistim, ki pridejo za nami, poleg smeti? Smeti prav gotovo. Zaskrbljujoče pa je,

Podnebje naprodaj, kdo da več?

Matjaž Turinek

Alternativa Kyotskemu protokolu in na kakšen način jo mislijo vsemogočni (brez vednosti javnosti) uveljaviti.

Že nekaj tisoč ljudi je opazovalo sledeče dogajanje. Pet do petnajst letal križari tako preko podeželja kot preko mest na višini 6000 metrov. Črte kondenzirane vlage, ki jih letala zarišejo kot ogromno mrežo na nebo, se tudi po nekaj minutah ne porazgubijo. Pri tem se pogosto vidi kondenzat, razporejen podobno kot verižica biserov, ki se včasih preoblikuje v kapljičaste oblike. Počasi, a vztrajno se širijo trakovi kondenzirane vlage ali kapljice in v 30 do 60 minutah oblikujejo gosto, oblakom podobno maso, ki izgleda kot v peno stolčeno mleko. Kar najprej izgleda kot trakovi kondenzne vlage, se vedno bolj preoblikuje v zavese megle. Po dveh do petih urah prekriva isto področje neba, kjer so prej križarila letala, difuzen sloj megle in oblakov. Zanimivo je, da ostanejo v tej mlečni brozgi prvotni trakovi še čez nekaj ur prepoznavni kot bele vrvi. V tem času križarijo letala v grobem vzorcu šahovske plošče še vedno preko neba, dokler se ne izgubijo v vedno gostejši sparini. Med opazovalcem in prej modrim nebom se naredi megla, ki kmalu ovije vso nebo. Če skozi plasti še kje zaslutimo Sonce, je to pogosto obdano s posebno svetlobo, v kateri se lahko vidi blede mavrica. Že po nekaj urah zračna temperatura pade približno za pet stopinj. Istočasno pade zračna vlaga na vrednost okrog 30%. Mraz in suša, ki se pojavita, sta trdovratno prisotna tudi čez nekaj dni, nato je vreme običajno lepo, toda posebej soparno, hladno. Dež nato praviloma brez izjeme izostane, nebo pa zbledi. Če pogledamo v horizont, modrine neba ne vidimo več. Vidi se še samo bel trak, ki ga obarvajo morda v rjavkasti ton fosilna goriva v zraku. Ta znak "belega neba" je karakteristika, ki izdaja akcije brizganja kemikalije. Pogo-

kaj takega res mogoče in se dogaja danes skoraj povsod po svetu pod okriljem najbolj "mogočne" države na svetu? Do konca članka si boste mogoče malo lažje ustvarili svoje mnenje o tem, spoštovani bralci.

Najprej pogledjmo malo v preteklost – na ameriški patentni urad. Marca leta 1991 sta ameriška raziskovalca kitajskega porekla David Chang in I-Fu Shih vložila zahtevek za patentiranje za "Stratosferično Welsbach – zasičenje" z namenom zmanjšati globalno segrevanje (t. i. Welsbach patent). Zastopnik vlagatelj in komercialni nosilec je bil pri tem velikan na področju zračnih in vesoljskih poletov Hughes Aerospace iz Los Angelesa. Pri svojih raziskavah (med drugim tudi na Lawrence Livermore national Laboratory v Kaliforniji) sta oba biokemika razvila rafinirano visoko tehnološko rešitev za problem, ki je največji problem sedanosti, to je segrevanje Zemlje. Uradne raziskave klime kažejo, da je zaradi velike porabe fosilnih goriv v zadnjih 150 letih oddajanje toplote Zemlje v vesolje močno onemogočeno. Otežena izmenjava toplote vodi do dvigovanja temperatur po vsem svetu, ki so dosegle alarmanten obseg. To segrevanje naj bi porušilo klimo na vsej Zemlji. Najprej naj bi se stopili zemeljski poli. Na celotnem področju naj bi prišlo do suše. Vedno več vrst naj bi izumrlo in končno naj bi čez trideset do petdeset let postale razmere take, da človek tu ne bo več mogel živeti. Da bi ta razvoj preprečili, sta Chang in Shih priporočala, naj se tako imenovani Welsbach delci z nosilno substanco škropijo v stratosfero.

Kako ti delci učinkujejo?

Welsbach delci so kovinski oksidi, ki toploto, ki zaradi toplogrednih plinov ne

Letošnji orkan Katrina, posnet iz vesolja. Sicer so polemike, če je bil posledica globalnega segrevanja ali ne, vendar samo število letošnjih naravnih nesreč govori zase.

ske delce tako, da delce ob izgorevanju odpihne pogon letala. Pri tem gre predvsem za aluminijeve okside v obliki prahu in barijeve soli, ki jih nato na nebu vidimo kot "bele puhaste trakove". Kovinskimi delcem se pripisuje dvojna funkcija. Na eni strani naredijo, da se toplota, ki jo oddaja Zemlja v fotokemično zelo kompliciranem postopku, preobrazi v svetlobo, nato pa v infrardeče sevanje in se končno odvaja v atmosfero. Na drugi strani pa se svetloba, ki prihaja od Sonca na aluminijastem prahu, lomí in reflektira. V Welsbach patentu je bilo mogoče prebrati, da delci, ki se tako izpuščajo v atmosfero, svoje delovanje razvijajo v času do enega leta, če je enkrat dosežena zadostna zasičenost ciljnega področja. Drugi strokovnjaki Livermora so imeli najprej pomisleke, zato je eden od ekspertov, Kenneth Caldeira, iznajdba preverjal z drago računalniško simulacijo. Simulacije so potrdile tezo Changa in Shiha in so obljublale učinek v višini od 1% do 2%. Caldeira je izračunal, da bi se segrevanje zmanjšalo do 85%. Sklepal je, da bi lahko izgorevanje fosilnih goriv v razdobju 50 let tudi podvojili – brez prehudih negativnih posledic... Te ugotovitve kažejo Bushevo odločitev proti Kyotskemu spo-

razumu v novi luči. Izgleda, da zaradi te nove tehnike predsednik meni, da ima pravico nadaljevati s svojo industriji ljubeznivo kratkovidno politiko. Finančno so stroški sprejemljivi. Analize Livermora so pokazale, da se mora za Chemtrail projekt letno investirati približno eno milijardo dolarjev. Če primerjamo to z dobički, ki s tem vsako leto pritekajo naftni (v večinski lasti Bush&Co), vojaški in kemični industriji, je to relativno nizka vsota. Zelena luč za ta v svetu tako predrzen in izjemno rizičen projekt so verjetno dali, ko se je končno angažiral tudi dr. Edward Teller, ustanovitelj omenjenega Livermore Laboratoryja in svetu znan kot oče nevtronske bombe. Od leta 1994 do 1998 je Teller intenzivno lobiral za svoje Livermore varovance in njihovo "metodo biofizikalne redukcije globalnega ogrevanja" in predlagal obsežne pilotske preizkuse. Najprej nad področjem ZDA, kasneje pa tudi nad področji "prijateljskih dežel". Maja leta 2000 je tako prvi William Thomas v "Stolen Skies" predstavil Welsbach patent IPCC (International Panel on Climate Change). Ta internacionalni kremlij je sestavljen iz več kot sto raziskovalcev klime, ki imajo redne konference pod okriljem OZN. Večji del strokovnjakov je

Vremenski sateliti so poročali o jasnem vremenu nad vso Evropo, medtem ko je bila samo Srbija tako zakrita z oblaki, da bi na satelitskih posnetkih lahko videl meje.

sto se tipično vreme za tisti letni čas vrne šele čez en teden. Pogosto sledi nato takoj naslednja akcija škropljenja. Sliši se kot začetek neke nove znanstveno-fantastične zgodbe, ki se dogaja nekje v daljni prihodnosti in ki jo bomo skoraj videli v kakšnem filmu, mar ne?! Ali pa je

more iz zemeljske atmosfere, preobrazijo v bližini Zemlje v infrardeče valove. Te valove se nato odvaja v vesolje tako, da pride do zaželenega ohlajevanja. Po opisu v patentu je potrebno pri tem gorivu letal dodajati minimalno majhne kovin-

škropljenja odobril. Najtežji pomisleki, ki so jih pri tem omenili, so se nanašali na barvno estetski vidik. Pri tem je šlo za vidno svetlejšo nebo ob dnevih po akcijah škropljenja. Strokovnjaki so imeli pomisleke, da bi to utegnulo ogroziti skrivnost manipulacije s klimo. Ta jasna obarvanost v belo, posebno ob horizontu, bi lahko ogrozila ves projekt, če bi jo opazili za okolje zavzeti posamezniki.

Prodor vojnega letalstva

US Air Force je leta 1996 izdala strateško listino z naslovom "Weather as a force multiplier: Owning the weather 2025". V tej listini je govora predvsem o "cloud seedingu", torej o tem, da se oblake opremi z določenimi kemičnimi ali klimatološko delujočimi lastnostmi. Zanimivo je, da je v enem odstavku poročila opozorilo, da so specialisti v času poročila že škropili kemikalije iz tankerskih letal, ki so letala visoko. Namen tekočih poskusov naj bi bila "zatamnitev atmosfere" ("aerial obfuscation"). Obstajajo tudi informacije, ki bi jih bilo treba vzeti zares, namreč, da se je vremensko orožje že uporabilo. Za časa napada oboroženih sil NATO, spomladi leta 1999, so bile nad Srbijo tedne dolgo posebne vremenske razmere. Vremenski sateliti so poročali o jasnem vremenu nad vso Evropo, medtem ko je bila samo Srbija tako zakrita z oblaki, da bi na satelitskih posnetkih lahko videl meje. Vremenski fenomen je spremljala, kot poročajo mnogi očevidci, vztrajna suša, ki se je po zaključku vojaške intervencije NATA preobrazila v daljše sušno obdobje. Tudi klima v Severni Koreji je skrb vzbujajoča. Tudi tam je okrog leta 2000 vladala več let zapored grozljiva suša. Te suše so v tej komunistični državi, ki je trn v peti Američanom, pripeljale do znatnih lakot, ki so destabilizirale vlado, po "dogodku v naravi", ki se v nobeni sosednji deželi, na primer Južni Koreji, ni ponovil v niti približno takšni obliki. V prej omejenih listini pod naslovom "Weather Modification" Air Force priporoča, da se vreme v bližnji prihodnosti naskrivaj tako manipulira, da širom po svetu podpira klimatske katastrofe kot suše ali poplave. Potem naj bi sistematično začeli objavljati, kakšne možnosti vpliva na vreme vojska že ima. Široka javnost bi potem hitro zahtevala intervencijo in pomoč proti povzročeni klimatski katastrofi, ki so jih pred tem "rešitelji" sami organizirali. Tu naj bi torej – na način, ki je dogodkom okoli WTC stopnic morda bolj podoben, kot si kdo misli – za vsako ceno sam čarovnikov učence izgnal, kar je naredil.

Anonimni informant potrjuje projekt

V maju 2003 se je Chemtrail-insider, ki je zaposlen v kanadskem delu projekta kot

znanstveni sodelavec, obrnil na spletno stran www.holmestead.ca in ponudil, da odgovori na številna vprašanja v zvezi s tekočim programom škropljenj v atmosfero. Informant, ki projekt podpira z računalniškimi modeli v zvezi s porazdelitvijo in analizo dolgoročnih učinkov, se v nadaljevanju imenuje Deep Shield. Predstavlja se kot kritični državljan, ki je zaradi skrbi v zvezi s klimo planeta postal prepričan nasprotnik Chemtrailov. Motiv za to, da je nasprotni strani dal na razpolago informacije, je nasprotovanje, da se projekt opravlja skrivno. Uradno se projekt imenuje "The Shield" in se izvaja z uporabo Welsbach patenta vsaj od leta 1995 naprej. Ščit pred vročino, ki se ga tako naredi, je gigantski poizkus s koncem, ki se v glavnem ne more predvideti – ki ga ne morejo predvideti niti znanstveniki, ki na njem delajo kot Deep Shield. Ves svet obsegajoč Shield projekt deluje v okviru OZN in je pod mednarodno kontrolo. Upravlja ga samo za to organiziran oddelek WHO, ki izvajanja delegira NATU in velikim civilnim letalskim družbam ter jih nato koordinira. Poveljniška struktura znotraj projekta je strogo hierarhične narave. Preden se nekoga na novo informira, mora podpisati pogodbo o varovanju skrivnosti.

Vračunan riziko

Svetovna zdravstvena organizacija ocenjuje število žrtev Shield projekta na dve milijardi v predvidenem roku trajanja projekta, ki je 50 let. To je letno 40 milijonov. Pri tem je vračunana predvsem zgodnejša smrt starejših oseb in ljudi z boleznimi dihal. Drugi viri, npr. Ameriški Center for Disease Control (CDC), govori o možnih 3–4 milijardah mrtvih ali 60–80 milijonov na leto.

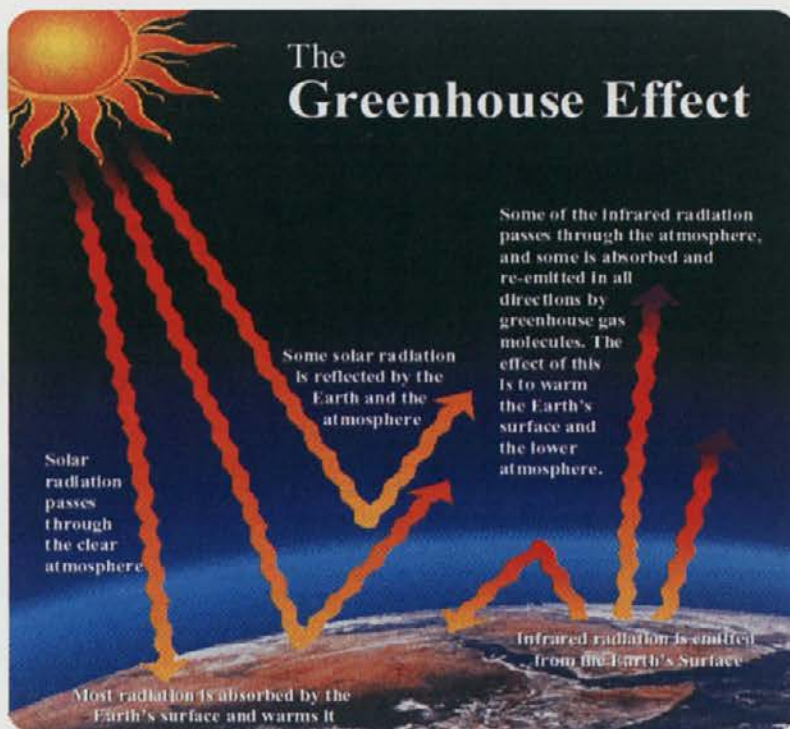
Ti stranski učinki se zdijo WHO in CDC očitno sprejemljivi glede na sicer grozeč klimatski kolaps oziroma gospodarske recesije.

Vojaška in linijska letala

Kot pravi Deep Shield, upravljajo Chemtrails v zrak težka Boeing vojaška letala pa tudi linijska letala mnogih mednarodnih letalskih družb. Tekočino se brizga iz cistern pod pritiskom po ceveh in šobah, ki so vzdolž letalskih kril. Ker je skupna količina potrebnega škropiva za nekaj sto litri razmeroma majhna, je mogoče cisterne pod pritiskom namestiti v straniščih letal ali pa se privarijo v cisternah za gorivo. Snovi se ne mešajo s pogonskim gorivom, ker je prišlo do nezaželenih kemičnih spojin in učinkov.

Ohlajanje in tvorba ozona

Če pridemo do navedb Deep Shielda, ki se nanašajo na kemijo in tehnologijo v zvezi s Chemtraili, se potrjujejo številni, za

Učinek tople grede je vedno bolj potenciran, saj se v ozračje sprošča naraščajoče količine skladiščenega CO₂.

vsakogar evidenti fenomen stoletnega poletja 2003. Kot se je domnevalo, naj temere ne bi zmanjšale samo toplote, ki jo oddaja Zemlja, temveč naj bi zmanjšale tudi močno povečano sevanje ultravijolične svetlobe (UV). Do prvega učinka pride zaradi razpršene barijeve soli, ki v zgornjih slojih atmosfere oksidira v barijev oksid. Ta ima lastnost, da veže ogljikov dioksid kot glavni faktor segrevanja Zemlje. Drugi učinek je rezultat skupnega delovanja barja in prahu iz aluminija, ki naredita difuzno električno polje. To polje lahko z letal pa tudi z Zemlje obsevajo z ekstremno nizkofrekvenčnimi radijskimi valovi (ULF). To pripelje do močnega elektrostatičnega izpraznjenja med atmosfero in stratosfero, s čimer se umetno ustvarja ozon. Zanimiv stranski učinek tako obdelanih slojev oblakov so suhi viharji, ki pri tem nastajajo (Dry Storms) ali neurja brez kakršnih koli padavin. Taki suhi viharji so bili lansko poletje v Švici najmanj dvajsetkrat! Takih fenomenov niso še nikoli prej opazovali in zastavljajo dodatna vprašanja.

Belo nebo

Po intenzivnem škropljenju kemije v atmosfero postane nebo bolj belo (white skies). To je na eni strani posledica razpršenega prahu aluminija, na drugi strani pa zbranih kapljic kondenza, ki so pritrjene na polimernih verigah, podobnih pajkovi mreži, ki so primešane Chemtrail tekočini. V polimerni mešanici, ki je potrebna, da bi se aluminijev prah dalj časa zadržal v zraku, pride pri izpihovanju do procesa kristalizacije. Prav zato je izdelani delež aluminija dvomljiv in težko določljiv, saj preveč aluminija pripelje do prehitrega padca polimerske spojine aluminija in ledenih kristalov. Če gleda laik danes v nebo, vidi namesto modrega neba difuzno svetlečo modro belino in sredi poletja megle. To so novi dnevi brez oblakov 21. stoletja.

Ekologija v prisilnem jopiču

Ker človeštvo izumira, se išče udobna izravnava med ekologijo in ekonomijo, pri čemer ima ekologija težave, ker se katastrofalnega položaja na tem področju ljudje na splošno ne zavedajo dovolj. Bše se kompromis med kratkoročnimi ekološkimi in dolgoročnimi, svetovno gospodarstvo spodbujajočimi merami, z negotovimi izgledi na uspeh.

Doslej znane okoljske mere se zdijo vodilnim na tem področju veliko prepočasne, predrage in neučinkovite. Mnoga prizadevanja za zaščito okolja so po mnenju Deep Shielda zaenkrat naredila več problemov, kot so jih rešila. Dozdeva se, da se okoljski projekti že dalj časa inscenirajo za pomiritev javne vesti. Za to govori tudi postopno razveljavljanje velikih okoljskih programov, kot je Kyotski protokol, ali črtanje skoraj vseh okoljskih predpisov za elektrarne na premog v ZDA (2003).

Neodvisne raziskave

V ZDA se je izkazalo, da sestave Chemtrailov neodvisno od državnih financiranj ni enostavno analizirati. Na eni strani pride po škropljenju razmeroma hitro do disperzije, ki pripelje do hitrega padca koncentracije zraka. Na drugi strani pa je zbiranje vzorcev zraka v višini približno šest kilometrov zelo draga stvar. Kljub temu je uspelo narediti nekaj mikroskopskih analiz. Rezultati? Sintetična nosilna snov, delno z neznan sestavo, je imela pri ponovljenih analizah sledi (tako imenovani neradioaktivni) barijevih soli in najmanjše delce aluminija v sedemkrat večji koncentraciji kot v navadnem zraku.

Raziskave v zvezi z zdravstvenimi posledicami široko zastavljene modifikacije vremena s Chemtraili so bolj preproste. V dnevih in tednih po škropljenju točno označenih področij v ZDA je bilo mogoče statistično dokazati povečanje sledečih simptomov: spontane krvavitve iz nosu pri intenzivnem izpostavljanju, težave z dihanjem, glavobol, motnje v ravnotežju

Uporabno:

Nekaj uporabnih povezav, ki vam bodo v pomoč pri ustvarjanju lastnega mnenja o tem pojavu:

http://www.earthisland.org/ejournal/new_articles.cfm?articleID=585&journalID=64

<http://www.deepspace4.com>

<http://www.holmestead.ca/chemtrails/shieldproject.html>

<http://patft.uspto.gov/netahtml/srchnum.htm>

<http://www.carincom.com/contrails.htm>

<http://www.chemtrailcentral.com>

Alternativa globalnemu segrevanju ter dopolnitev Kyotskega protokola bi lahko izgledala tudi tako...

in kronična utrujenost. Pogostejše so bile epidemije gripe, astme, vnetja mrežnice in, kar je zanimivo, izgube kratkoročnega spomina. Iz raziskav alzheimerjeve bolezni je znana zastrupitev telesa z aluminijem kot pomemben sofaktor.

Če iščemo razloge za navedene simptome bolezni, je dobro vedeti naslednje. Ko je ameriško letalstvo v začetku 60. let začelo analizirati stratosfero, je to prineslo nekaj zanimivih rezultatov. Podobno odkritjem redkih oblik življenja v globlinah naših oceanov, so znanstveniki našli v vzorcih iz stratosfere veliko bakterij, trosov gliv in virusov, ki jih na površini Zemlje prej nismo poznali. V stratosferi so še druge oblike življenja, ki so še manjše kot bakterije. Dr. Robert Folk, ki je odkril te tako imenovane nano-bakterije, opisuje to, po številu največjo populacijo našega planeta takole: "To so pritlikave oblike bakterij, ki kažejo tisočinko volumna normalnih bakterij in so nekajkrat bolj razširjene. Pri tem je normalne bakterije mogoče najti skoraj povsod." Ko je Folk delal poizkuse z lahкими kovinami kot hranilno raztopino za svoje nano-bakterije, se je aluminij pokazal kot njihova najljubša hrana! Lahko bi se torej zgodilo, da bodo Chemtrails nano-bakterije posebej hranili in transportirali na Zemljo. Ker se Chemtrails normalno škropijo nad gosto naseljenimi področji, kjer so temperaturne razlike največje in je zato ohlajevanje Zemlje najbolj zaželjeno, lahko sklepamo, da pridejo virusi, bakterije in glive tako v dihalne poti in pljuča človeka. Kako na to reagira naš obrambni sistem, lahko le ugibamo.

Drugi pokazatelji

Pri obdelavi intervjuja z Deep Shieldom so sodelavci spletne strani www.holmestead.ca naleteli na to, kar v angleško govorečem področju imenujejo "the smoking gun", torej "še od roke toplo orožje": interdisciplinarna, skoraj tisoč strani obsegajoča študija "Policy implications of Green-

house warming: Mitigation, Adaptation and the Science Base" Nacionalne akademije znanosti iz leta 1992 v svojih priporočilih ameriški vladi, kako je treba ravnati s problemom klimatskega kolapsa, ki grozi Zemlji, o svojih namerah priča povsem jasno. Študija, za katero stoji cela vrsta uglednih inštitutov, univerz, nacionalnih laboratorijev in koncernov, izpostavlja ogrevanje zemeljske atmosfere kot najhujši okoljski problem sedanjosti. Ustrezno priporoča celo serijo tehnik, ki se zdijo primerne za blokiranje viška sončne svetlobe, ki pada na Zemljo. Najnujneje priporoča postopek, ki je v veliki meri identičen z Welsbach patentom Changa in Shihsa. Da bi zmanjšali segrevanje zemeljske atmosfere, naj bi pršli v stratosfero reflektirajoče delce, med drugim aluminij. Akademija znanosti predlaga tudi, da se porazdelijo s pomočjo le-

Skrivanje očitnega

Na spletu je mogoče najti stotine spletnih strani s tisočimi fotografijami, ki dokumentirajo nastanek "oblakov" v ZDA. Ob tem najdemo poročila tisočih očividcev iz vseh delov sveta. Celotna politika je naredila poskus razjasnjevanja problema. Dennis Kucinich, eden izmed demokratskih kandidatov za predsednika in kongresnik države Ohio, je v ameriškem kongresu zahteval leta 2001 in ponovno leta 2002 prepoved strateških sistemov orožja, ki jih podpira vesoljski program – sem šteje Kucinich tudi Chemtrails. V prvem tednu junija leta 2003 je Kucinich prisostvoval na okrogli mizi v zvezi s Chemtrailsi v kalifornijskem mestu Santa Cruz. Na vprašanje poslušalca, ki je imel vpogled v zaupne vojaške dokumente, je Kucinich odgovoril: "Chemtrailsi so resničnost!" Kljub temu to temo v ZDA ve-

Drugi učinek je rezultat skupnega delovanja barija in prahu iz aluminija, ki naredita difuzno električno polje. To polje lahko z letal pa tudi z Zemlje obsevajo z ekstremno nizkofrekvenčnimi radijskimi valovi (ULF).

tal delci reflektirajočega prahu na maksimalni višini leta. Welsbach patent, ki je bil izdan leto pred tem (1991), propagira na presenetljiv način nekaj podobnega. Človek dobi vtis, da renomirana Academy of Science dela reklamo za nosilca patenta, podjetje Hughes Aerospace. Da se v nadaljevanju imenuje Michaela MacCrackena, vodjo oddelka "Atmospheric and Geophysical Sciences" iz Lawrence Livermore Laboratoryja, za člana svetovalnega štaba monumentalne raziskave, ni prispevek k temu, da bi se zaupanje v integriteto študije povečalo. Študijo so predstavili javnosti šele leta 2000(1), zato pa je neposredno dostopna na internetu.

like novinarske hiše ignorirajo, renomirano časopisje pa jo komaj omenja. Očiten poizkus, da eksperimente z našim vremenom, ki se izvajajo širom po svetu najmanj od leta 1999, obdržijo v skrivnosti, je med drugim mogoče razložiti takole: škropljenje Chemtrails v atmosfero je v nasprotju z brezštevilnimi mednarodnimi določili za ohranjanje okolja in ni v skladu s temeljnimi vprašanji nacionalne suverenosti, pa tudi z zaščito lastnega zračnega prostora. Puščati anomizirana letala v promet je ilegalno celo v času vojne, zaradi česar prihaja do startov in spustov izključno na vojaških letališčih tujih vojskih sil, ki imajo na določenem področju (na primer v Nemčiji) obsežne pravice.

Pri tem gre lahko samo za US Air Force. K temu še vprašanja jamstva pri dokazanih poškodbah, tako pri ljudeh (bolezni, psihične prizadetosti) kot v okolju (jamstvo v mednarodnem pravu). Kako naj bi postopali z zahtevki za plačilo nastale škode, ki bi jo vložile okoljevarstvene skupine, in kako z ogorčeno reakcijo javnosti? Glede na daljnosežnost tako nastalih problemov se seveda priporoča skrivanja obstoja, ki se v primeru potrebe povezuje s "plausible denial" v delu z javnostmi. Če bi postale zveze javno znane, bi to po vsej verjetnosti privedlo do zaustavitve programa Chemtrails, vsaj v Evropi.

Milijardni dobički za industrijo

Vremenski projekt Chemtrail je, in o tem ni dvoma, multimilijardni dolarski posel. Kljub tem stroškom ga izvajajo, ker je visoko rentabilen. Industrija zasluži več, kot se na nebu porabi. Podjetje Chemtrail bo Joint-Venture kot vsako drugo po dobičkih stremeče podjetje. Kot pri mnogih drugih projektih je maksimiranje dobička verjetno najvišja vrednota in cilj. Prav zato je treba računati pri Chemtrailsih tudi s skrito uporabo tako imenovanih dual-active sistemov, sistemov, ki razen učinkovanja na področju kontrole vremena opravljajo funkcijo nosilca za druge, v ospredju neznanne sofaktorje. Pri tem je treba misliti na učinkovine farmacevtske industrije, ki bi utegnile učinkovati psihoaktivno, morda kot pomirjevala, vsekakor v smislu Mind-controllinga. Tak sum je na mestu, če vemo, da so takšne poizkuse v zgodnjih 60. letih že opravljali v San Franciscu (dokazano z javno dostopnimi akti FBI). Če pomislimo, s kakšnimi ogromnimi investicijami je podjetje Chemtrail prisotno na svetovnem trgu vremena, ustreza logiki tega načina prodajanja, da o takih dualno aktivnih sistemih vsaj resno razmišljajo.

Za konec...

Soočanje s fenomenom Chemtrails pripelje posameznika skoraj do meje doseganega zaznavanja. Ali je sploh lahko res, kar vidim? Ali je to sploh mogoče? Če nekdo oblaščuje, gre prepogosto za vladanje s strahom pred neznanim. Prelomiti to oblast z informacijo, dati bralcu v roke orodje, da zazna, kar ne sme biti res. To je smisel tega članka. Kar se pred našimi očmi dogaja na nebu, je skrajno arogantno. Kriči po našem prebujenju, po vsej naši pozornosti, našemu odločnemu uporu, po moči postaviti se zoper strahopetno, skrito delovanje manipulatorjev vremena (in ne le-teh). To prikrito delovanje, ki prihaja najbolj do izraza v strategiji "plausible denial", je srce, pa tudi Ahilova peta tega sistema. Meč, ki prereže to tetivo, je vedeti, da so Chemtrailsi dejstvo. Moč je vedeti to, kar lahko ugotovimo s svojim opazovanjem. Chemtrail serije škropljenja v stratosfero se opravljajo v grobem tedenskem ritmu. Škropijo pretežno ponoči, da bi dvigajoči topli zračni sloji škropljenje megle potegnili v višino. Škropijo tudi v zgodnjih jutranjih urah. Ker se ob lepih brezoblačnih dneh ultravijolično sevanje zelo hitro okrepi, škropijo ob takšnih dneh skoraj vedno. Najboljši čas za opazovanje je zgodaj zjutraj, ko je objubljeno jasno in sončno vreme.

Razmislite, preden ugriznete!

Andrej Svetel

Priviligirana družba obilja, ki se rada ponaša s številnimi znanstvenimi dognanji, si na začetku 21. stoletja ne zna odgovoriti na eno najosnovnejših vprašanj. Vprašanje "Kaj jesti?" je v času ptičje gripe, bolezni norih krav, razkrinkanih ravnanj mesnopridelovalne industrije in genskih manipulacij morda aktualnejše kot kdajkoli prej.

Ko je po govedu in prašičih na novodobnih gmadah nedavno pristala ničesar kriva perjad, je brezsrčna in zgolj v dobičke zazrta "krona stvarstva" dobila le še eno prilžnost več, da si temeljito izpraša vest o svojem početu, pridelavi hrane in prehranskih navadah. Toda tudi če zanemarimo vrsto moralnih vprašanj v zvezi z našim odnosom do živih bitij, o katerih dandanes marsikdo žal ni več sposoben razmišljati drugače kot o mesnem obroku ali nevarnosti za svoje zdravje, vprašanje "Kaj jesti?" oziroma "Katera hrana je zdrava?" ostaja neodgovorjeno. Končnega odgovora o tem znanost namreč ne ponuja. Kar ponuja, so le najrazličnejše znanstvene teorije in soglasje raziskovalcev o tem, da se eden najpoglavitejših vzrokov za človekove bolezni in tegobe – čeprav medicina napreduje in se življenjski pogoji nenehno izboljšujejo – skriva v naši napačni (pre)hrani. Povedano drugače: kaj jemo je nesporno izredno pomembno za naše zdravje, pravijo strokovnjaki, nedvoumne odgovora na vprašanje, katera hrana je tista prava, pa še zmeraj ne dajejo. Kar je gotovo in očitno, je torej le to, da se ljudje v skrbi za svoje zdravje in pogosto sledeč znanemu Hipokratovemu motu "Hrana naj bo zdravilo" nagibajo zdaj k tej, zdaj oni teoriji.

Kaj je naravna hrana?

Potem ko so številne znanstvene raziskave že na začetku šestdesetih let 20. stoletja pokazale, da je na mesu temelječa prehrana povezana z razvojem ateroskleroze in drugih bolezni srca in ožilja ter da je uživanje mesa takoj za tobakom in alkoholom najpogostejši vzrok smrti v zahodni Evropi, ZDA, Avstraliji in drugih razvitih delih sveta, se je za vegetarijanstvo začelo odločati vse več pripadnikov privilegirane družbe obilja. Prednosti vegetarijanskega življenjskega stila in prehranjevanja, ki so mu ljudje poleg zdravstvenih vselej sledili tudi zaradi etičnih, ekoloških in gospodarskih razlogov, so se jasno pokazale tudi ob preteklih izbruhih bolezni norih krav, prašičjih aferah in ptičji gripi, ko se je marsikdo prvič zavedel srhljivih postopkov zgolj v profit zagledane mesnopridelovalne industrije. Da industrijsko, s kostno moko, hormoni in antibiotiki pridelano meso ne prinaša zdravja, temveč predvsem bolezni, ozaveščeni potrošniki danes dobro vedo. Raziskave, ki so v nasprotju s še včeraj ustaljeno miselnostjo dokazovale, da človeku, če se želi hraniti zdravo, sploh ni treba uživati mesa, pa so nedavno prinesle tudi nove teorije, katerih skupni imenovalec je, da

mora človek, če želi ostati zdrav ali ozdraveti, jesti le tisto, kar je njegova naravna hrana.

In katera naj bi bila človekova naravna hrana? To naj bi bila predvsem surova hrana. Kot na podlagi mnogih raziskav in dolgoletnega študija dokazuje Ernst Günter v svoji knjižni uspešnici *Živeti brez bolezni* (v izvirniku *Lebendige Nahrung*), naj bi človek s kuhanjem močno poškodoval in celo uničil do dve tretjini svoje hrane, zato bi bilo nujno, da jo uživa takšno, kot mu jo je dala narava.

Prednosti surove hrane

Zdravstvena vrednost hrane (vitamini, encimi, minerali...) se po njegovem mnenju s kuhanjem popolnoma uniči, želodec

nila tudi škrob in sadni sladkor, ki na ta način postaneta škodljiva za človeka, nagnjenega k prekomerni teži. Veliko škodo pri segrevanju utrpijo tudi maščobe in olja, piše Günter, ne le pri kuhanju, temveč že v postopku predelave.

Kdor meni, da so se v davni ljudje prehranjevali predvsem s svojim lovskim plenom, ki so ga tudi kuhali, in je zato naše telo prilagojeno uživanju mesne hrane, naj pomisli še enkrat. Najnovejša raziskave namreč dokazujejo, da so človekova primarna hrana zmeraj bili sadeži, zelenjava, oreški in žita, svojevrstni dokaz v prid surovi hrani pa ponujajo tudi dognanja, do katerih so nedavno prišli v živalskih vrtovih. Ko so živali začeli hraniti s kuhano hrano, so te obole-

Da industrijsko, s kostno moko, hormoni in antibiotiki pridelano meso ne prinaša zdravja, temveč predvsem bolezni, ozaveščeni potrošniki danes dobro vedo.

imamo sicer poln, vendar nismo prehranjeni. Tudi vegetarijanci, ki se odpovejo mesu in zelenjavo kuhajo, delajo napak. S tem zelenjavo namreč razvrednotijo, saj se s kuhanjem v njej uniči največ vitaminov. Tudi beljakovine pri kuhanju izgubijo do dve tretjine svoje hranilne vrednosti, hkrati pa kuhane beljakovine pri presnovi razvijejo več strupov in kislin. Pri kuhanju se prav tako izgubljajo kalcij, železo, magnezij, silicij, jod in druge mineralne snovi, kemično pa naj bi se spre-

mele v celo umirale za tipičnimi boleznimi človeka, ko pa so jim ponovno začeli dajati njihovo naravno hrano, so si kmalu opomogle. Podobnega mnenja kot Günter je tudi njegov somišljenik Helmut Wandmaker, avtor več kot petnajst let stare uspešnice *Hočeš biti zdrav?* Proč s kuhinjskim loncem. V svoji knjigi, svojevrstnem mejniku raziskovanja pravilne prehrane, ta nemški samostojni raziskovalec in oče sodobnih presnojedcev namreč ne navaja le zmot mesojedcev, tem-

več tudi nekatere vegetarijanske in z vrsto primerov dokazuje, da za ljudi v resnici obstaja le ena vrsta hrane: sveže sadje in v manjših količinah neprekuhana zelenjava, oreški in semena. To naj bi bila, meni Wandmaker, človekova osnovna hrana, ki ji je njegov prebavni trakt prilagojen že milijone let, kuhinjski lonec pa naj bi človeku prinesel le energijsko mrtve obroke, bolezni in degeneriranost. Kar se na prvi pogled zdi kot zelo radikalno stališče, ljubiteljem dobre kuhinje pa skoraj bogokletno, je vendarle vredno razmisleka. Navsezadnje so Wandmakerjeve trditve rezultat njegovih več kot 40-letnih raziskav in osupljivega poznavanja področja, ki se ga je lotil teoretično in praktično.

Samo človek kuha...

In kaj med drugim trdi Wandmaker? "Obstaja samo eno veselje, ena narava, en naravni zakon. Po tem zakonu so temelji prehranjevanja enaki za človeka in za žival: tisto, kar je ustari la narava, moraš pojesti surovo. Samo človek kuha, peče, duši in praži hrano, ki mu jo je narava pripravila za jed, in jo spreminja v pepel. Kuhanje uniči vrednost vsake hrane. Narava ne pozna kompromisov..." Najkrajše rečeno: mrtva, razkuhana hrana, predvsem mesna prehrana skupaj z industrijsko predelanimi živalskimi artikli je po Wandmakerjevem mnenju ljudem prinesla bolezni, zaradi katerih trpijo. Naša medicina, ki se s številnimi kemičnimi sredstvi ukvarja le z obravnavo simptomov, ne more preprečiti vzrokov bolezni, piše in podobno kot drugi sodobni preučevalci prehranjevanja poudarja, da se je zdravja treba lotiti celostno. Ob pravilni (pre)hrani naj bi človek, če se želi obvarovati bolezni in tegob, moral vsekakor skrbeti tudi za druge temeljne potrebe zdravega življenja, kot so denimo čist zrak, voda, sonce, telesne vaje, počitek in urjenje duha. Kar trdita Wandmaker, Günter in kopica njunih somišljenikov, se morda komu zdi preveč preprosto in "neznansveno", da bi bilo učinkovito, a originalnosti v logičnem razmišljanju in pronicljivih argumentov za njihove trditve ne kaže podcenjevati, še manj dvomiti v zdravje tistih, ki so se vrnili k naravni hrani.

Eno je gotovo: če razmislimo, preden ugriznemo ter potem, ko se informiramo, preprosto uživamo to, kar nam prija, najbrž ne moremo zgrešiti. Okusi in potrebe so navsezadnje različni, izbira prave hrane pa je nenazadnje še zmeraj le naša odločitev. Kajpak z vsemi posledicami za zdravje, proračun ali moralnega mačka...

Trideset let mariborskega študentskega življenja

Klavdija Šipuš

Univerza v Mariboru letos praznuje trideseto obletnico obstoja, za kar ve le malokateri njen študent ali študentka.

Tudi po tridesetih letih na eno študentsko posteljo pride pet rednih študentov, številni pa neprijavljeni pri zasebnikih plačujejo oderuške vsote. Če je bila ob rojstvu univerze problematična podhranjenost študentov, se zdravniki danes soočajo s fenomenom debelosti. Polovica mariborskih študentov se niti enkrat tedensko ne ukvarja s športom, 30% pa se enkrat na teden udeleži kulturnega dogodka. Če so študenti pred tridesetimi leti poplesavali ob ritmični glasbi v edinem študentskem zabavljakem središču v Astoriji in prebirali edini (kritični) študentski časopis Katedro, danes njihov vsakdan poplavlja pluriteta komercialnih medijskih vsebin, ideologijo delegatskega sistema in dolgovoznih kongresov Zveze komunistov Jugoslavije pa nadomešča neoliberalni kapitalizem in potrošniška družba.

Pred tridesetimi leti rojena Univerza v Mariboru je štela 8 tisoč študentov. Na njenih šestih visokošolskih zavodih je več kot polovica študentov študirala ob delu, kar je bila celo specifična v tedanjem jugoslovanskem prostoru. Ob slavnostni tridesetletnici obstoja druge največje univerze v Sloveniji na 12 fakultetah in visoki šoli študira okoli 26 tisoč študentov. Leta 1975 je bil med vsemi mariborskimi visokoškolskimi zavodi največji delež vpisanih na Visoki ekonomsko komercialni šoli, danes pa je vodstvo prevzela Pedagoška fakulteta, ki skupaj z ekonomsko predstavljata približno 40% študentov mariborske univerze.

Streha nad študentovo glavo

Pred tridesetimi leti so imeli študentje, ki se na študij v Maribor niso vozili iz kraja bivanja ali niso živeli doma v mestu, možnost bivanja v treh študentskih domovih na Tyrševi ulici. Na razpolago je bilo 664 ležišč, s ponosom pa so poudarili, da si lahko študentje hrano pripravljajo v kuhinjah, ki so v vseh nadstropjih, sami. Pa še za pranje perila je bilo poskrbljeno, čeprav so bili pralni stroji večkrat pokvarjeni. Sodobni mariborski študent za osnovne potrebe študija potrebuje višjo kakovost, ki mu jo v celoti omogoča bivanje v novem študentskem domu na Lentu, kjer lahko za okoli 20 tisočakov na mesec v enoposteljni sobi v apartmaju študira na večji kvadraturi, neomejeno priklopljen na internet, se razgiba v fitnesu in si kopalnico deli še s tremi drugimi kolegi. Internetni in kabelski priklop je postal stalnica tudi v starejših domovih, problem pa je v tem, da v majhnih sobah, kjer se stiskata dva študenta ali študentki le s težavo najdeš pol kvadrata,

Novi študentski domovi na Lentu.

kamor bi lahko postavil računalnik. Na jutranje ali opoldansko umivanje zob in hladen tuš po neprespani noči zaradi študija ali nešteti razlogov za slavljenja, stoji študent, ki za sobo plačuje najnižjo vsoto, dobrih 12 tisočakov, v vrsti, ker si mora kopalnico deliti še z devetimi drugimi stanovanjci. Vodja referata za študentske zadeve mariborskih študentskih domov, Sonja Šantl ugotavlja, da "razen Lenta, v ostalih naseljih na Tyrševi in Gosposvetski, prevladujejo klasični študentski domovi, kjer je oprema že stara, prostori so premajhni za potrebe sodobnega študenta. Potrebne bi bile nove kapacitete za študentske družine, za tuje študente, ki jih je na Univerzi v Mariboru vedno več, hkrati pa so starejši domovi nujno potrebni obnove." V letošnjem študijskem letu je za 2576 postelj, kolikor jih premorejo domovi, zaprosilo 3175 študentov, med njimi večina rednih, saj je delež izrednih študentov, ki prebiva v njih zgolj 3%.

Oderuhi tudi tri desetletja kasneje

Ugotovitve najnovejše raziskave ŠOS 2005, ki jo je za Študentsko organizacijo Slovenije izvedel Oddelek za sociologijo

Sodobna zgodba pripoveduje o petih študentih v dvo in pol sobnem stanovanju, ki plačujejo mesečno najemnino 420 evrov s stroški, ki znesejo približno 50 tisočakov.

Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, govorijo, da nekaj več kot polovica študentov mariborske univerze živi doma in prav tolikšen delež na vasi. Če izvzamemo še študente v študentskih in dijaških domovih ter subvencioniranih sobah, ostanejo številni, ki so se prisiljeni znajti v zasebnih stanovanjih, neprijavljeni, saj mora lastnik državi odvesti del zaslužene najemniške pogače, študenti pa so oropani možnosti subvencioniranega bivanja. Tako se zgodbe izpred tridesetih let ponovijo, morda se najde tudi kakšen sobodajalec, ki zahteva, da je ob osmih zvečer luč ugasnjena, kot je o tem primeru poročala Katedra. Sodobna zgodba pripoveduje o petih študentih v dvo in pol sobnem stanovanju, ki plačujejo mesečno najemnino 420 evrov s stroški, ki znesejo približno 50 tisočakov. Sicer pa je longitudinalna analiza podatkov za mariborsko študentsko populacijo v letih 2001-2004

pokazala, da imajo povprečni mesečni odhodki za stanovanje močan trend naraščanja, saj so se samo v dveh letih realno povečali za okoli 16%.

Zdravje: visoka vrednota, pomanjkljiva praksa

Katedra je pred tridesetimi leti povzela oceno zdravstvenega stanja mariborskih študentov v kateri ugotavljajo, da študentje tako za psihično kot fizično zdravje premalo skrbijo. Medtem ko je leta 1974 le 15,79% študentov zaužilo dva obroka hrane na dan, statistika, ki jo izvajajo v Zdravstvenem domu Adolfa Drolca v okviru preventivnih sistematskih pregledov v prvem in zadnjem letniku študija, govori, da je v preteklem študijskem letu zaužilo dva ali več obrokov na dan od 90 do 95% študentov. Število obrokov in kvaliteta prehrane za mariborske študente tako ni več akuten prob-

30. oktober 1960, prvo brucovanje VTŠ na gospodarskem razstavišču v Mariboru

lem, kar ugotavlja tudi raziskava ŠOS 2005, po kateri se zgolj 3% študentov ne prehranjuje na bone. V preteklem študijskem letu je bilo zdravih dobrih 70% obravnavanih študentov in študentk, med njimi so nekoliko bolj zdravi fantje. Jasmina Skočir, študentska zdravnica, je povedala, da se v ospredju študentskih bolezni nahajajo obolenja dihal, slabokrvnost, povečan krvni pritisk in debelost, kar je posledica tega, da se študenti premalo gibajo. Njene besede potrjuje tudi raziskava ŠOS 2005, ki govori, da se polovica študentov in študentk mariborske univerze niti enkrat tedensko ne ukvarja z nobenim športom. Mariborski študentje sicer zdravje kot vrednoto rangirajo precej visoko, postavljajo ga na tretje mesto, takoj za urejenim družinskim življenjem in potrebo po neodvisnosti od drugih ljudi. Resničnost mariborskega študenta je torej daleč od zaželenega in uresničljivega.

sne, socialne fobije in fobična anksioznost; reakcije na hud stres in prilagoditvene motnje; motnje prehranjevanja ter duševne in vedenjske motnje zaradi uživanja psihoaktivnih snovi.

Problemi so, ker potrebuješ njihova darila

Besede novinarja Mladine, Marjana Horvata, ki je pred tridesetimi leti pisal o težavah mariborskega študenta, so v korigirani prispodobi aktualne še danes. Univerza doživlja svoj trideseti rojstni dan, iz otroštva vstopa v odraslost, njeni problemi – kadrovski, prostorski, stanovanjski, kulturni, materialni in prilagajanja bolonjskim procesom – se še kako živo zajedajo v njeno strukturo. Problemi so bili, so in bodo, bistveno pa je njihovo konstruktivno reševanje. Alma mater bi tako morala poiskati možnosti za takojšni izkoristek mladostnega intelektualnega potenciala, kritično premisliti in odgovorno

V ospredju študentskih bolezni nahajajo obolenja dihal, slabokrvnost, povečan krvni pritisk in debelost, kar je posledica tega, da se študenti premalo gibajo.

Spremenile so se tudi kadilske razvade mariborskega študenta, bolje študentke, saj pri tem prednjačijo s 3:1 v njihovo škodo, po konzumiranju alkohola pa jih presegajo moški kolegi. Leta 1974 je tako kadilo od 30 do 40% študentov, trideset let kasneje pa na nikotin prisega 26,5% študentov. Omamo v alkoholu je pred tridesetimi leti iskalo od 9 do 16% mariborskih študentov in študentk, v študijskem letu 2004/2005 pa je alkohol občasno uživala polovica, med njimi redno 6%. Raziskovalci so v raziskavi ŠOS 2005 prišli do ugotovitve, da študentje, ki kadijo in uživajo alkohol, denarnico olajšajo za tobak za 3.500 tolarjev, za alkohol pa 6.900 tolarjev mesečno. Koliko v povprečju 3% mariborskih študentov porabi za nelegalno omamljanje, ni podatka, posegajo pa največ po marihuani, heroinu, kokainu in kemijskih tabletkah.

Trideset let kasneje je ocena psihološkega stanja mariborskih študentov podobna, novost na lestvici so le motnje prehranjevanja. Najbolj pogoste so nevrotske, stre-

ter fleksibilno odreagirati na zahteve globalizirajoče potrošniške družbe in njene agresivnega tržnega sistema. Kljub številnim akutnim in strukturalnim družbenim problemom, visoko brezposelnostjo diplomirancev, posledičnim vpisovanjem na podiplomske oblike študija ne samo zaradi cilja po znanstvenih spoznanjih, temveč predvsem zato, ker ni služb, odličnom inteligence s preferije in v tujino, neusklajenostjo študijskih programov s potrebami gospodarstva, razkorakom med teorijo in prakso, polovičnimi delovnimi časi in zaposlovanjem za določen čas in posledično temu podaljšana odvisnost od staršev, pa ostaja veselo študentsko življenje, za marsikoga najlepše in najbolj pestro obdobje v življenju. Ki ga lahko mariborski študentje doživijo ob rednih študijskih obveznostih, ob večerih v študentskem domu, privatnih zabavah, dolgotrajnih razpravah o smislu bivanja, načrtih za prihodnost in modrovanjih, da probleme iščeš zato, ker potrebuješ njihova darila.

Danes, ko je razumni

vladajo debilni mediji kov malo

Robert Titan Felix in Lučka Zorko

Tega časa se bomo spomnili po marsičem, med drugim tudi po nedavnih sindikalnih demonstracijah, ki so se jim pridružili tudi študentje pod okriljem študentske organizacije (čeprav danes študentom očitajo pasivnost, neangažiranost in precejšnjo nemoč pri državnih vprašanjih). Marjan Pungartnik je bil študent v času, ko so študentom očitali ravno nasprotno. Ko so bila študentska gibanja, združenja, mediji, vpliv še drugačni. Danes je Marjan Pungartnik v tem prostoru znan kot pesnik, urednik slovenske on-line revije *Locutio* in založnik ter organizator literarnih srečanj v Mariboru. Kot študent je bil urednik za kulturo, kasneje odgovorni urednik radia *Študent*, odgovorni urednik študentskega časopisa *Tribuna*, sodeloval je v uredništvih *Problemov*, *Časopisa za kritiko znanosti*, novo antropologijo in domišljijo, *Krta*, *Mentorja* in še marsikje drugje. Ravno zato se je zdel pripraven sogovornik ob ponovnem izidu *Katedre*, ki je bila poleg *Trubune* najbolj viden študentski časopis.

Kaj so bili razlogi in katere okoliščine so vplivale na študentske nemire? Kako so potekali na ljubljanski univerzi in kakšna je bila vaša udeležba v njih?

Prej kot "nemiri" bi to poimenoval "gibanja", ne več "gibanje", kot smo pravili nekoč. To pa zato, ker se je s časom temeljito spremenil pogled na dogajanje z vidika posledic. O razlogih: prva generacija povsem povojnih otrok, večje število študentov, sorazmerna odprtost univerzitetnih učiteljev za stike s študenti, sodobni koncepti, ki so prihajali k nam skozi študij, zgledi Pariza, Amerike, Nemčije, Beograda, ves sistem pa ni bil pripravljen na kaj takega, za nekaj časa sorazmerno "liberalen" odnos Zveze komunistov do študentskih gibanj. Čeprav je tudi več pogledov na to, kdaj se je začelo, je jasno, da se je začelo v študentski kulturni eliti in je sledilo obdobje množičnih demonstracij, ko pa so na univerzi in v politiki dojeli, za kaj gre, se je na fakultetni ravni začel obračun in se je vse skupaj končalo. V dogajanje sem stopil s sodelovanjem z radiom *Študent*, deloval sem najprej v kulturnih iniciativah, potem pa vse več v izvršnem odboru Skupnosti študentov, nato še v jugoslovanski zvezi študentov, se povezoval z Zagrebom, Beogradom in Novim Sadom, izstopil pa sem po diplomii in takrat, ko sem nehal urejati *Tribuno*.

S študentskimi nemiri so bile pomembno povezane tudi študentske revije, med njimi *Katedra* in *Tribuna*. Kako sta ti dve zgodovinski dejstvi povezani in od kod so prišle pobude?

Tribuna je starejša, 73. leta sem urejal 22. letnik, se pravi, da je nastala kakšnega 51. leta. *Katedra* pa je nastala sredi šestdesetih let. Obe dve glasili sta bili v samem centru dogajanja in sta tudi pomembno vplivali nanj. Povezovali pa smo se med drugim tudi zaradi podpore nastajajoči mariborski univerzi. Sodelo-

vanje pa je bilo ne glede na razlike (po moji oceni je bila *Katedra* usmerjena bolj k vprašanju slovenstva) samo po sebi umevno. Veliko ljudi, ki je pisalo za oba lista, je sodelovalo v študentski organizaciji in tam stikov ni bilo težko vzpostaviti.

Lahko rečem, da so starejši še pristajali na idolatrijo "znanosti", da pa je med študenti bila močna kritika znanosti.

Kakšen je bil profil teh revij in kakšen je po vašem njihov delež pri razvoju slovenske humanistike, kajti v založniških in univerzitetnih okvirih je tedaj vladalo izrazito marksistično enoumje? Nisem prepričan, da je vladalo na založbah in na univerzah "marksistično enoumje". Ravno nasprotno. Marksizem je veliko več odpiral, kot so bile okoliščine sposobne sprejeti. Eno je strankarska ideologija, ki mimo marksizma še šla ni. Veliko pomembnih stvari se je v Ljubljani na primer dogajalo na univerzitetnem komiteju Zveze komunistov. Nisem imel občutka, da bi to kaj veliko vplivalo na *Katedro* in *Tribuno*. *Tribuna* je v tistem času šla skozi več faz – akademsko, potem izrazilo subkulturno in potem akcijsko, jaz pa sem leta 1973 že čutil, da se val gibanj umirja. *Katedra* je imela manj nihanj. A pri obeh je bil delež literature zelo opazen. Pri obeh je bilo tudi kaj marksizma, ampak tudi vse drugo. Drugod, razen morda pri *Problemih*, nove tendence v kulturi in filozofiji niso niti mogle soobstajati v tolikšni meri.

Kako bi z zgodovinske distance označili takratno študentarijo? Kako ste se pravzaprav sploh znašli, takole vpeti med

ideologijo "edine prave resnice" z ene strani in vplive razvijajočih se humanističnih znanosti z zahoda, med soc-realizem in eksistencializem tako rekoč?

Najbrž je napačna predstava, da so v tem sodelovali vsi študentje. Gibanjem so se priključevale le nekatere fakultete (pre-

takrat. Res je, da je nekaj starcev podpisovalo manifeste kot "Demokracija da – razpad ne", toda njih je dobesedno odplaknilo, kvečjemu so bili partnerji v razgovoru z dezorientirano partijsko oblastjo. Zunaj je umetniško in tudi kulturno življenje – tu pa je potrebno reči, da pretežno samo v Ljubljani – dobesedno ponorelo. A vedeti morate, da je potem prišla konsolidacija in da danes v bistvu za te dogodke uporabljate ta konsolidacijski jezik. Z nekega vidika je mogoče za razvoj po teh letih reči, da gre za nazadovanje, še danes.

Današnji šolski sistem je v skladu z pridobitniško, liberalistično miselnostjo naravnano izrazito tekmovalno, znanje se šteje v točkah, kakor je tudi na univerzah manj pomembno izvedenost in poglobljeno razumevanje kot količina predelanega materiala in opravljenih izpitov (akademska raven s tem sicer ne bi strinjala, saj načeloma gre za oboje, ampak kvantiteta in kvaliteta vendar ne moreta absolutno z roko v roki). Se vam zdi, da je to lahko za sedanjo mladež tudi pogubno, saj kreira specialiste, ne pa razumnikov?

Naše državne univerze so zastarele in neučinkovite in so najslabša varianta izobraževanja. Saj od desetih konča študij le en študent. Tekmujejo pa za vrste na študentskih servisih. Večinoma je cilj izobraževalnega sistema, da ga študentje končajo. Pri nas pa je bilo ravno obratno. Za nas je veljalo, da si moral za dobrega profesorja veliko prebrati, najboljši so prebrali ali napravili (bile so tudi študentske raziskave, takšne prave) ali napisali največ. A to je zanje šele začetek. Če hočeš veljati za razumnika, moraš biti specialist, dober v svoji stroki. Takšnih pa je danes malo in so v času, ko vladajo debilni mediji, nevidni. In kako videti nevidnega Japončaka?

Estudar no estrangeiro

Monika Biderman

Študij v tujini je ena izmed najlepših izkušenj, ki jih študent lahko doživi.

Že od nekdaj sem si želela, da bi študirala v tujini ali opravila vsaj del študijskih obveznosti zunaj. Vendar sem kot večina ostalih mislila, da je to skoraj nemogoče, saj je to prevelik finančni zalogaj zame in za moje starše. Ko sem se že nekako navadila na študentsko življenje, sem spoznala, da so študenti zelo aktivni in delujejo v mnogih društvih. Seznanila sem se s študentskim društvom Erasmus študentska mreža pri Univerzi v Mariboru (ESN pri UM), ki skrbi za vse mednarodne študente, ki pridejo študirat na mariborsko univerzo prek programa Socrates-Erasmus, hkrati pa pomaga tudi našim študentom, da se odpravijo na študij v tujino. V tem društvu sem izvedela, da dandanes študij v tujini niti ni več tak "luksuz", ki si ga študenti ne bi mogli privoščiti. V samem društvu sem videla svojo izhodiščno točko in se jim pridružila. Ogromno sem se naučila, od same organizacije do komuniciranja z ljudmi in kako pomagati tujcu, ki pride prvič v državo, o kateri ne ve ničesar in ne pozna jezika. Tako kot so tuji študenti uživali v našem mestu, sem tudi jaz uživala z njimi. Delo pri ESN-ju in druženje s tujci iz vse Evrope mi je zlezlo pod kožo.

Po štirih letih delovanja pri ESN-ju je prišel čas tudi zame. Po vseh teh letih druženja s tujimi študenti so se iz mnogih rodila velika prijateljstva. Odločila sem se, da bom 4. letnik opravila zunaj. Že kar nekaj časa sem nihala med Španijo in Portugalsko, saj me ti dve državi že zelo dolgo zanimata. Na koncu sem se vendarle odločila za Portugalsko. Vedela sem, da bom dobila Erasmusovo štipendijo, do katere je upravičen vsak Erasmus študent, kar pa še zdaleč ne bo dovolj za vse stroške, ki jih bom imela kot bodoča Erasmus študentka.

Prišel je dan odhoda na mojo sanjsko Portugalsko. Nervozna sploh nisem bila, saj sem vedela, da me bodo pričakali prijatelji in mi pomagali. S seboj sem obvezno vzela nekaj promocijskega materiala o Sloveniji, da bom tudi temu koncu Evrope predstavila našo malo, a lepo državo. Pred samim odhodom sem poznala le nekaj osnov jezika, ker me je učil prijatelj, ki je bil na študiju v Sloveniji, vendar me to niti ni skrbelo, saj znam špansko, in vedela sem, da Portugalci razumejo špansko. Seveda pa sem si pred samim odhodom prebrala tudi nekaj o Portugalski, čeprav sem veliko že vedela od prej. Nisem namreč hotela oditi v državo, ki bo moj dom devet mesecev, s pomanjkljivim znanjem. Letela sem do Španije (Valladolid – od Portugalske oddaljen le tri ure vožnje), kjer me je pričakal prijatelj. Odpeljal me je v Covilhã, kjer so me čakali ostali prijatelji. Lepo jih je bilo videti, nekatere celo po štirih letih. Seveda sem se takoj seznanila s portugalsko kuhinjo, ki jo naravnost obožujem. Teden dni sem preživela v Covilhã, nato pa sva se s prijateljico odpravili v

Lizbona, predel, ki se imenuje Belem. Tu živi predvsem elitno prebivalstvo.

Lizbono, kjer sem se zglasila v študentskem domu in na obeh fakultetah. Lizbona me je že ob samem prihodu navdušila v vsej svoji lepoti. Glede na to, da sem študirala na dveh fakultetah vzporedno, me je bilo strah, da se mi bodo urniki prekrivali, vendar se mi na srečo niso. Pa tudi če bi se, bi s profesorji našli skupno rešitev. Presenetil me je odnos profesorjev do študentov, ki je veliko bolj pristen in manj formalen. Imaš občutek, da so profesorji kot tvoji drugi starši, ki so ti na voljo in se brez težav pogovoriš z njimi o vsem. Mislija sem, da so samo z menoj takšni, ker sem pač tujka, vendar sem hitro ugotovila, da temu ni tako ter da imajo tako topel in pristen odnos do vseh študentov. Predavanja so na Portugalskem obvezna in potekajo v portugalsčini. Prav to me je zelo presenetilo, saj sem mislila, da bo tako kot pri nas... Če študiraš nek jezik, so predavanja v tem jeziku, vendar je na Portugalskem drugače in imajo vsa predavanja v meternem jeziku. Zato sem se morala z vsakim profesorjem posebej dogovoriti, če je pripravljen imeti predavanja v angleščini. Seveda so se vsi strinjali in bili veseli, saj so tako študenti še bolj utrdili svoje znanje angleškega jezika. Študenti jih dokaj redno obiskujejo, kar sem bila kar malo presenečena. Impresionirana sem bila nad njihovim znanjem angleščine, čeprav so študentje angleškega jezika, so vsa štiri leta poslušali predavanja in pi-

Alfama - najstarejši predel Lizbone.

sali v portugalsčini. Predavanja so bila zelo zanimiva in dokaj drugačna od naših. Veliko je temeljilo na našem razmišljanju in utemeljevanju našega razmišljanja. Predvsem sem se naučila biti kritična do nekega dela in avtorja. Študenti in profesorji so me zelo lepo sprejeli in mi pomagali na vsakem koraku, čeprav sem vsem morala predstaviti Slovenijo in jim nekaj povedati o svoji državi, saj je njihovo znanje bilo tako geografsko kot kulturno zelo ozko. Na začetku so Slovenijo zamenjevali s Slovaško, Ukrajino, Rusijo, Estonijo, a kaj kmalu so spoznali, da je to velika razlika. Obiskovala sem tečaj portugalsčine in spoznala vse lepote tega jezika ter vse imenitnejše avtorje, ki so krojili usodo portugalskega jezika in književnosti. Seveda pa sem tudi prepotovala državo

od severa do juga. Imela sem to srečo, da sem v vsakem kraju (tudi najmanjši vasi) imela prijatelje, pri katerih sem prebivala in se je to finančno zelo poznalo. V vsakem kraju in regiji sem preizkusila tipično hrano in pijačo ter spoznala ljudi, tradicijo in navade. O Portugalski lahko rečem, da je zelo lepa, raznolika in pestra država, ki še ohranja svojo tradicijo in se je ljudje ne sramujejo, prav nasprotno, zelo ponosni so nanjo in jo prenašajo na mlajše generacije. Sever se zelo razlikuje od notranjosti in juga in prav tako ljudje sami. Ljudje so povsod zelo prijazni, vedno nasmejani, nikamor ne hitijo in so ti na vsakem koraku pripravljene pomagati. Portugalci imajo precej drugačen bioritem, kot ga imamo mi. Pri njih vse začne funkcionirati šele okrog 9. ali 10. ure zjutraj.

Presenetil me je odnos profesorjev do študentov, ki je veliko bolj pristen in manj formalen. Imaš občutek, da so profesorji kot tvoji drugi starši, ki so ti na voljo in se brez težav pogovoriš z njimi o vsem.

Kako do študija v tujini?

Mladen Kraljić, vodja SMMS UM

Socrates-Erasmus

Univerza v Mariboru omogoča svojim študentom študij v tujini za določen čas (od 3 do 12 mesecev) v okviru programa Socrates-Erasmus. Ta program ima namen študentom približati evropsko dimenzijo v izobraževanju ter jim omogočiti širitev obzorja. Univerza v Mariboru ustvarja okvirje za mobilnost študentov s pomočjo dogovorov s tujimi univerzami, ki sodelujejo v omenjenem programu. Tako je sklenila 272 sporazumov v tekočem letu. Žal ostane velik del možnosti neizkoriščenih, čeprav je zadeva v bistvu preprosta: študenti imajo možnost stopiti v stik s koordinatorji na svojih fakultetah in se pozanimati o možnostih odhoda v tujino. Služba rektorata Univerze v Mariboru tudi vsako leto v decembru in januarju obiskuje fakultete in vabi študente na te predstavitve. Vse leto je na razpolago za katera koli vprašanja.

Prijavijo se lahko vsi študenti, ki so končali prvi letnik študija in imajo status študenta ter ga bodo imeli tudi v času mobilnosti. Prijava poteka po sledečem postopku:

S pomočjo koordinatorja si najdeš namembni kraj, tj. odločiš se, kam hočeš iti (če na seznamu tvoje najljubše tuje univerze ni, se pozanimaj, ali sodeluje v Socrates-Erasmus programu in ali bi fakulteta oz. univerza dovolila izmenjavo z njo). Izбираš lahko med univerzami iz EU ter iz Romunije, Bolgarije in Turčije. Tudi Švica je partner EU za izmenjave študentov, vendar so tamkajšnja pravila malo drugačna glede štipendiranja. Izbereš si predmete in izpite, ki jih želiš opraviti v tujini. Pri tem bodi pozoren/na, da boš dobil/a soglasje domače fakultete! Kar bo dogovorjeno, bo tudi priznано.

Izpolniš on-line obrazce za prijavo, učni sporazum, namestitev, izpis ocen (transcript of records) pa običajno dobiš v referatu na domači fakulteti. Pazi, ker vse univerze nimajo enakih obrazcev in so roki za prijave različni, ker so različni roki semestrov. Na spletni strani UM se boš prijavil/a zato, da prideš v evidenco in boš lažje opravil/a postopke doma, tujni obrazci pa služijo proceduram v tujini. Zveni hudo, a ti vzame le nekaj minut, če veš, kam in kaj (glej točki ena in dva). Ko obrazce podpiše fakulteta in tudi rektorat oz. koordinator, gre zadeva v tujino in načelno sprejme prijave.

Po določenem času boš prejel/a obvestilo od tuje univerze, da si sprejet/a na študij, za kakšen čas in kaj še moraš postoriti. Zaprasiš za štipendijo, ki se spreminja glede na razpoložljiva letna sredstva, vendar je v tem letu okoli 240 EUR na mesec. Misliš si: "Kaj, tako malo?" Moraš pač vedeti, da ti EU ne plača življenjskih stroškov, ker jih imaš tudi, kadar študiraš doma. Socrates-Erasmus omogoča brezplačen študij v tujini (ni šolnin), ne nadomešča pa življenjskih stroškov. Štipendija je le dodatek, spodbuda, nagrada za tvojo odločitev narediti več.

Odšel boš v tujino, z lahkoto opravil vse izpite in študiral naprej doma.

Ta scenarij je možen tudi za pripravo diplome ter za podiplomske študije. Če se kje zalomi, pa brez panike: večino neprijetnosti se da rešiti. Če fakulteta nima dogovora s tujo fakulteto, kamor bi radi šli, se ta dogovor lahko sklene naknadno. Če se izkaže, da ne moreš opraviti predmetov, ki si jih izbral/a,

izbereš druge predmete (seveda v dogovoru z domačo fakulteto). Če ne opraviš vseh obveznosti, se dogovoriš bodisi za naknadno opravljanje bodisi za ponovitev doma. To pa se v petih letih zgodi mogoče trem kolegom, običajno zaradi nekkih izrednih razlogov (npr. bolezen). Velja načelo: dogovoriti se da skoraj vse, le potruditi se je treba.

Leonardo da Vinci

Druga velika možnost za odhod v tujino pa je program Leonardo da Vinci, v okviru katerega Univerza v Mariboru vsako leto prijavlja projekte za strokovne prakse mladih diplomantov in tudi študentov Univerze v Mariboru, ki imajo v okviru študija predvideno strokovno prakso. Lahko pa se prijavi tudi študenti, ki prakse nimajo, pa vendarle želijo pridobiti strokovne veščine, le da ti ne morejo pričakovati, da jim bo praksa priznana kot obveznost študijskega programa. Program Leonardo da Vinci ima podobne cilje kot Socrates-Erasmus, le da se ne nanaša na študij, temveč na praktično usposabljanje. Postopek je za mlade diplomante nekoliko lažji, ker ni pomemben status, za študente pa velja dogovor s fakulteto in s podjetjem, ki ga sprejme. Štipendije so nekoliko višje, ker ne gre za študij, temveč za delo. Študent lahko prejme največ 1200 EUR za tri mesece, mladi diplomant pa 1500 EUR za dva meseca, saj ne more koristiti ugodnosti, ki jih lahko koristi študent. Največja možna štipendija za oba pa je 5000 EUR. Univerza v Mariboru ima 60 partnerjev v Evropi, ki vsi posredujejo med kandidati in podjetji. Program je za Univerzo v Mariboru še dokaj nov, ker ga izvaja šele tretje leto zapored, vendar je na razpolago sredstev za več kot 30 študentov in 30 mladih diplomantov. Glede na trajnost aktivnosti pa se lahko vedno javite pri strokovni službi na rektoratu, tudi za naprej. Nihče ne bo ostal brez pomoči.

Ceepus

Tretja možnost za mobilnost znotraj programa je program CEEPUS, ki je srednjeevropski program med dvanajstimi državami Srednje in Jugovzhodne Evrope in prav tako služi mobilnosti študentov vseh stopenj in profesorjev. V tem programu poteka mobilnost drugače kot pri prvih dveh, ker se odhod v tujino financira s strani ministrstva tiste države, v katero gre študent ali profesor. Slovenija krije mobilnost (bivanje) tujcev, ki pridejo v Slovenijo. Možne države za slovenske kandidate so: Avstrija, Bolgarija, Češka, Hrvaška, Madžarska, Makedonija, Poljska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Srbija in Črna gora. Pri tem programu velja tudi pravilo, da se vse dogovoriš na svoji fakulteti.

Na rektoratu skrbi za vse informacije in postopke Služba za mednarodno in meduniverzitetno sodelovanje, kjer za študente Univerze v Mariboru, ki želijo oditi v tujino znotraj dveh programov EU, skrbi Anita Kodba, tel.: 02/2355 446, faks: 02/2355 267 ter elektronska pošta socrates.erasmus@uni-mb.si in leonardo@uni-mb.si. Za CEEPUS program in partnersko sodelovanje pa je pristojna Lidija Sosić, tel.: 02/2355 268 ter elektronska pošta lidija.sosic@uni-mb.si.

Na zabavi v študentskem domu.

Obvezno morajo spiti zelo močan espresso, da se prebudijo. Delavnik traja nekje do 17. ali 18. ure (vmes imajo čas za kosilo in kavice), nato pa se večina odpravi na športne aktivnosti in šele po 21. uri imajo večerjo. Ob teh urah se obratujejo vsi veliki nakupovalni centri in lokali ter restavracije, ki so nabito polni vse do polnoči. Ne smem pozabiti omeniti, da so prvi nogometni navdušenci.

Seveda pa je drugačno tudi življenje v študentskem domu. Sama nikoli nisem živela v študentskem domu, zato je bil zame to pravi izziv. Vedela sem, da bo šele to pravo študentsko življenje, nikoli pa si nisem predstavljala, da je tako zelo zanimivo in zabavno. Prvih pet mesecev je bila moja sostanovalka z Dunaja, druge štiri mesece pa iz Belgije. Obe moji sostanovalki sta bili Erasmus študentki in v domu je bilo okoli dvajset Erasmus študentov iz vse Evrope, vendar jih je bilo največ iz Španije. Z obema sostanovalkama sem se odlično ujela in imamo stike še danes. Študentski dom je bil zelo dobro opremljen in je imel vse potrebno za normalno življenje (od hladilnikov, zamrzovalnikov, pečic, toasterjev, televizij, interneta do pralnih in sušilnih strojev), pa tudi cena ni bila pretirana. Sam dom ni bil v samem centru Lizbone, vendar niti ni bil zelo oddaljen. Od doma do fakultete sem se vozila s podzemno železnico. V študentskem domu sem spoznala tudi veliko domačinov, ki so nas vpeljali v študentsko življenje. Predvsem pogrešam naše zabave v domu in skupno učenje v študijski sobi, ki se je začelo šele ob polnoči in trajalo tudi do 7. ure zjutraj. Najbolj pa me je očaral odnos med samimi študenti ter tradicija, ki jo imajo za bruce. Študentje so med seboj zelo povezani in veliki prijatelji. Med njimi ni čutiti nobene zavisti, ampak si vsi nesebično pomagajo in so veseli tujega uspeha. Za bruce, ki jim pravijo "caloiros", imajo posebno tradicijo in krst. Po tradiciji morajo bruci ubogati svoje starejše kolege in početi, kar jim naročijo. Vsak starejši ima svojega "krščena" (afilhado) - bruca in ga ščiti. Bruci morajo početi marsikaj, od raznih iger do zbiranja denarja... To morajo početi skozi vse leto, manj pa imajo krst (baptismo do caloiros), kjer jih uradno priznajo za bruce, jim izrečejo dobrodošlico in jim zaželijo srečo pri študiju. Na začetku se mi je to zdelo prav kruto, saj vse igre niti niso bile tako lepe, vendar ko sem se pogovarjala s študenti, jim je ravno krst najboljši spomin iz njihovih študentskih let. In tudi kasneje, ko zaključijo študij, ostanejo zelo dobri prijatelji s svojimi "krščenci". Med študenti je zelo popularna tudi študentska

pevska in plesna skupina oz. zbor, imenovan "tunas". Ta zbor je sestavljen iz samih študentov ali samih študentk ali pa je mešan, v katerem študentje plešejo, pejejo in igrajo na tradicionalne instrumente. Pojejo pa tudi tradicionalne študentske ali ponarodele pesmi. Imajo razne koncerte in tekmovanja po vsej državi, gostujejo pa tudi v drugih.

Na splošno velja za Portugalce, da so zelo družinskega tipa in jim je družina sveta. Vsi člani so zelo povezani med seboj, še posebej veliko vlogo pa imajo matere, ki jih zelo spoštujejo. To sem še posebej videla v času božiča, ki sem ga s prijateljici preživela na severu Portugalske. Bila sem pri prijateljični družini, kjer je bilo zbrano vse sorodstvo. Še posebej je v tem času prišla do izraza portugalska kulinarnika, ki je naravnost odlična.

Najbolj me je na Portugalskem očaralo morje oziroma ocean in klima. Skozi vse leto je bilo zelo toplo (v Lizboni ni bilo nikoli hladneje kot 15 stopinj Celzija, na skrajnem severu pa je bilo najhladneje 0 stopinj Celzija). Tudi deževalo skoraj ni in sonce je ves čas pripekalo. Aprila smo se že kopali, čeprav je ocean kar hladen (17 stopinj Celzija), vendar sem se kar navadila. Nikakor pa ne smem pozabiti, da je Portugalska tudi deželna fada, ki izvira iz Lizbone. Ta glasba je nekaj posebnega in se ne da opisati z besedami. V Lizboni so značilne tudi fado hiše, kjer lahko ob tipični portugalski večerji prisluhneš fadu v živo. Lizbona je zelo pestra, lepa in za vsakega se nekaj najde.

Skratka, moje sanjsko življenje na Portugalskem med prijaznimi in dobrimi ljudmi se je po devetih mesecih moralo zaključiti. Vse izpite sem tam opravila uspešno in prišel je čas odhoda.

Za konec lahko povem le to, da teh devet mesecev ne bom nikoli pozabila, saj so bili najlepši v mojem življenju. Nisem dozorela samo na akademski ravni, ampak tudi na osebnih. Zelo veliko sem se naučila, predvsem pa tega, kako biti samostojna, kako se znajti v velemestu in v drugi državi, kjer so jezik in navade popolnoma drugačni kot pri nas. Naučila sem se tudi tega, kako predstaviti Slovenijo v najlepši luči z vsemi njenimi posebnostmi. Na veliko stvari sedaj gledam drugače, kot sem jih pred odhodom. Določenih stvari se zavedam bolj, kot na primer, kako pomembno je, da poznamo zgodovino svojega jezika in svoje države, da lahko o tem povemo drugim, ki nas ne poznajo. Vsem študentom svetujem, da se odločijo za študij v tujini in ne zamudijo najboljših priložnosti v času študija.

Durmitor, eden najlepših naravnih biserov Evrope

Marko Petrinač

Čarovnija narave v osrčju Črne gore

Durmitor je veličasten. Je eden tistih redkih predelov Evrope, ki v času vsesplošne komercializacije človeku lastne želje po odkrivanju novega ter spoznavanju sebe in sveta (še) ostajajo skrivnostni in prvinski.

"Črna gora je čudež. Pridi in se prepričaj," me je povabil prijatelj. Pa sem šel in se prepričal. Doslej že štirikrat in upam, da ne zadnjič. Res, moj 202 centimetra visoki Vlado, peto koleno črnogorskega kneza Radonje, in množica drugih imajo prav. Za ljubitelje narave in tiste, ki se radi že na daleč izognejo turistični konfekciji oziroma najrazličnejšim izpeljankam tovrstnih "paketnih" aranžmajev, je Črna gora gotovo obljubljen dežel. Z večinoma še neokrnjeno naravo, polno raznolikosti in kontrastov, z bogato kulturno dediščino in zgodovino ter pregovorno ponosnimi in gostoljubnimi ljudmi preseneča tako rekoč na vsakem koraku. Ampak, pozor! Črna gora nikakor ni samo tistih skoraj tristo kilometrov čudovite morske obale, raznolikih plaž, mondenega Svetega Štefana, slikovitih, turistično obleganih, pa vendarle nekako zaslanjanih morskih mestec Budve, Kotorja, Ulcinja, Herceg Novoga... Še manj, je le eden izmed zadnje čase tako priljubljenih predelov bivše "Juge" ali zgolj prizorišče adrenalinskega raftinga po reki Tari. Ne, prva ekološka država na svetu ali Montenegro, kot ji še radi rečejo Črnogorci, je veliko, veliko več.

Črnogorske posebnosti

Že ob kratkem srečanju z njo obiskovalcu hitro postane jasno, da dežela, ki s Srbijo tvori del državne skupnosti Srbija in Črna gora, želi biti in tudi je nekaj posebnega. O tem te navsezadnje ne prepričata le v zadnjem času jasno izpričana črnogorska želja po samostojni državi – ta je, kot sami menijo, le še vprašanje časa – in uradna nacionalna valuta euro, temveč ob vseh družbenih in zgodovinskih posebnostih dežele predvsem njena naravna raznolikost. Črna gora, pravijo Črnogorci, je majhna, vendar ima vse, kar si poželiš. Res je, če jo ljubiš takšno, kot je, ti ljubezen vrača z obrestmi vred! Z lepoto pokrajine očara že na prvi pogled, ostalo pa dodajo gostu vselej naklonjeni, ponosni, a odprti ljudje. Ti so na svoj "čudež" lahko upravičeno zelo ponosni. Kaj ne bi bili! Majhno deželo, le 13.812 kvadratnih kilometrov veliko, med najjužnejšo in najsevernejšo točko loči le 190 kilometrov zračne črte, pa premore primorje z obalo, središnji kraški del z ravniciami (Zeta, Nikšičko polje in Bjelopavlići) ter gorati del, presekani z globokimi kanjoni rek Tare, Pive, Komarnice, Morače, Lima

in Čehotine. Kar 70 gora, višjih od 2000 metrov, in 40 jezer zgovorno priča o njenih značilnostih in lepoti, nenazadnje tudi dejstvo, da je 27 odstotkov črnogorskega ozemlja zaščitenegega z mednarodnimi zakoni in konvencijami (UNESCO).

Medtem ko črnogorsko primorje že dolgo privablja obiskovalce z vsega sveta, v gorati svet Črne gore slednji zaidejo precej redkeje. Povsem nezasluženo! Popotnikom in ljubiteljem neokrnjene narave se namreč le malokje ponuja več priložnosti za aktivno preživljanje prostega časa. Zlasti Narodni park Durmitor, ki je od leta 1980 skupaj z reko Taro vpisan na Unescov seznam svetovne naravne dediščine, med omenjenimi sladokusci velja za enega najprivlačnejših črnogorskih ciljev.

Veličastni Durmitor - ljubezen na prvi pogled

Nič čudnega: s številnimi planinskimi vrhovi – na samo 39.000 hektarjih se nahaja 48 vrhov, višjih od 2000 metrov – osupljivimi rečnimi kanjoni in jezeri je Narodni park Durmitor resnično veličasten. Samo krono Durmitorja, krog s premerom le okoli šest kilometrov, tvori dvajset vrhov, višjih od 2300 metrov, toda veliko število relativno lahko dostopnih vrhov, med katerimi je najvišji Bobotov kuk (2523), nikakor ni edina durmitorska atrakcija. Posebnost Durmitorja oziroma to, kar mu daje nepozaben pečat, je predvsem neponovljivi in nadvse očarljivi spoj planinskih vrhov, kar osemnajst različnih gorskih jezer ("gorskih oči", kot jim pravijo domačini) in impozantnih rečnih kanjonov. Kanjon modrozelenelne reke Tare, solze Evrope, kot ji ljubkovalno pravijo Črnogorci, je denimo s svojimi 1300 metri globine najgloblji v Evropi in za ameriškim Koloradom najgloblji na svetu. Nič manj zanimivi, skrivnostni in za najrazličnejše ekstremne športe primerni niso kanjoni Sušice, Komarnice in Pive. Če k temu prištejem še do petsto let stare mogočne borove in smrekove gozdove, bogato rastlinstvo s prek 150 vrstami zdravilnih rastlin, dišeče pašnike, gorske doline s pristinimi vasicami ter neštete, večinoma dobro označene planinske poti in steze, to nikakor ni dovolj. Če k temu dodam še številne izvire pitne vode (skupno jih je menda kar 748) in izjemno gostoljubnost Durmitorcev, bo to še vedno le delček tukajšnjih naravnih lepote ter z njimi povezanega vznemirjenja ter zadovoljstva. Poleg naravnega okolja z ohranjenim bogastvom živalskega sveta Durmitor prevzame predvsem z mirom in spokojnostjo. Le malokje se človek lahko tako izvrstno odpočije in zave svojih korenin. V odkrivanju in občudovanju tukajšnje mogočne

Kar 70 gora, višjih od 2000 metrov, in 40 jezer zgovorno priča o njenih značilnostih in lepoti, nenazadnje tudi dejstvo, da je 27 odstotkov črnogorskega ozemlja zaščitenegega z mednarodnimi zakoni in konvencijami (UNESCO).

narave hitro razume, zakaj narava človeku pomeni največji izvir energije, smisla in poezije. V čarovniji (še) neokrnjene narave, ki ga od obkroža, se obiskovalec zlahka zave "hitrosti življenja", ki mu podlega kot bitje civilizacije, civilizacije, ki ga je odtujila od vsega naravnega, kar je stoletja in tisočletja obkrožalo naše prednike. Zave se svoje odtujenosti od

Minin bogaz (2387) in Medjed (2287 m) so le nekateri izmed priljubljenih ciljev domačih in tujih obiskovalcev. Nepozaben je denimo pogled na slovita Škrčka jezera na 1686 metrih nadmorske višine z Bobotovega kuka ali na primer z Medjeda na Crno jezero, simbol durmitorskega narodnega parka. Alpinistom in športnim plezalcem tod raznolike in ponekod zelo

Spokojna idila osupljivega Vražjega jezera.

narave, zdrave hrane in zraka, dejstev, ki jih kot sodobni homo sapiens v dirki za materialnimi dobrinami nenehno pozablja. Tudi tega, da je le neznatni del narave, ne pa njen gospodar.

Raj za pohodnike, alpiniste, gorske kolesarje...

Kakor koli že, središče durmitorskega narodnega parka, slovečega tudi kot izvrstno klimatsko središče, je mestece Žabljak, najvišje ležeče urbano naselje na Balkanu (1450 m). Pozimi je to znani črnogorski smučarski center oziroma center zimskega turizma, poleti pa je to živahno mestece odlično izhodišče za številne izlete v naravo in za ukvarjanje s športom. Za planince, pohodnike oziroma vse tiste, ki v naravi iščejo zdravila za telo in duha, so zlasti vabljive in atraktivne ture do bližnjih vrhov, ki so hkrati izvrstna razgledišča. Že omenjeni Bobotov kuk je svojevrstna planinska trofeja in obenem nepozabno doživetje; Bezimeni vrh (2487 m), Prutaš (2393 m), Planinica (2330 m),

Pogled na durmitorski masiv.

Zapuščeno grobišče neznanega izvora.

strme stene okoliških gora ponujajo veliko priložnosti za trening, pa tudi jamarje čaka tod še veliko neraziskanih jam in votlin. Kar dvesto je menda vseh skupaj,

Divji konji – ena izmed posebnosti durmitorskih planot.

Z gozdom obdano Črno jezero v bližini Žabjaka.

znamenita Ledena pečina je le najbolj obiskana. Votline skupaj s kanjoni ponujajo odlične možnosti za canyoning in druga adrenalinsko-raziskovalna početja. Za slednje je zanimiv zlasti sloviti kanjon Nevidio, globoka in ozka razpoka med velikanskimi stenami, do katerih ne pokuka sončna svetloba in po katerem je potrebno izmenično stopicati ter plavati po ledeno hladni vodi, zaradi česar je potrebna potapljaška oprema. Sicer pa adre-

nalina in rečnih pustolovščin željni obiskovalci Durmitorja lahko uživajo v raftingu po bližnji reki Tari. Obisk enega najglobljih in najlepših kanjonov na svetu je ena najbolj samoumevnih izbir vseh tistih, ki si želijo bistro zelenomodro reko doživeti na morda najpristnejši način in nato skupaj s splavarji uživati v ribjih specialitetah. Kljub temu pa raftanje z gumijastimi čolni po brzicah ni zmeraj nedolžno početje. Že majhna neprevidnost

in nepremišljenost se utegne tragično končati. Na to opozarjajo tudi tukajšnji ljudje, ki menijo, da varnost in strokovnost tistim, ki se ukvarjajo s tem poslom, vselej žal niso največja prioriteta. Plovna sezona po okoli sto kilometrov dolgem kanjonu Tare se namreč začne celo že marca in končuje še dolgo po koncu septembra, čeprav lastnosti reke za popolnoma varne spuste tedaj sploh niso primerne. Nekateri Črnogorci sami priznavajo, da so ob pomanjkljivih varnostnih standardih in neznanju tujih jezikov voda, nebo in božja pomoč včasih edino, kar splavarji ponujajo obiskovalcem, a za zdaj je pač tako.

Sicer pa, kogar ne zamika spust po reki Tari, lahko na Durmitorju uživa v gorskem kolesarjenju. Gotovo najlepša, a tudi najnapornejša je 82 kilometrov dolga kolesarska tura okoli centralnega gorskega masiva, toda tudi druge poti in brezpotja v okolici Žabljaka niso nič manj navdušujoča. Z gorami obdani Žabljak v središču durmitorske regije je pravzaprav zanimiv že sam po sebi. K njegovim čarom gotovo sodi bližnje Črno jezero, svojevrstni poletni kopalni raj za kopalce. Od tu vodijo dobro označene planinske poti do okoliških kanjonov in jezer: Jablanovega, Ribljega, Vražijega, Srahljega, Zminjskega in drugih, kanjonov Tare, Sušice, Komarnice in Pive.

Kilogram kajmaka za tri evre, prenočišče že za evro več

V Žabljaku je mogoče najeti terenska vozila in gorska kolesa, si sposoditi smučarsko in alpinistično opremo ali pa po odkrivanju pristnih okoliških vasi preprosto uživati v tukajšnjih lokalnih kulinarčnih specialitetah ali sproščenem vzdušju tukajšnjih "kafan". Naj bo to gorski svet, ki se na posameznih delih prav nič ne razlikuje od alpskega, nedotaknjena, še povsem divja področja ali osupljiva bližnja

okolica, spominjajoča na Mongolijo, Tibet ali Islandijo, Durmitor premore vse. Spričo njegove raznolikosti ni čudno, da turisti z vsega sveta prav nič ne vihajo nosu nad kakovostjo tukajšnjih turističnih storitev. Ta resda še ne dosega ravni razvitih evropskih držav, a kdo bi se pritoževal nad njimi, ko pa naravne lepote na sorazmerno majhnem teritoriju to zlahka nadomestijo. Da velike gostoljubnosti in spoštovanja, ki ga do slehernega popotnika in gosta premorejo Črnogorci, sploh ne omenjam, kaj šele izvrstne tradicionalne kuhinje. Dobrote, kot so cicvara na kajmaku, v mleku kuhana jagnjetina ali pečena ovčatina, je tukaj mogoče dobiti tako rekoč za drobiž. Pri zasebnikih lahko spiš že za štiri eure, kavo, žganje ali sveže mleko pa domačini že po nekajminutnem pogovoru neredko postrežejo zaastonj. Za kilogram kajmaka zahtevajo tri evre, za liter najboljše domače travarice sedem evrov... Pa še nekaj! Biti Slovenec je tukaj prednost. Če ne prej, ugotoviš to tedaj, ko ti slednji pojasnijo, da zate veljajo polovične cene. "Naši imajo ceneje, ostali plačajo dvojno," se smeji. Od ležernosti, začilne za Črnogorce v primorskih krajih, pri Durmitorcih ni sledu. Večinoma vitki in visoki hribovci, ki so ostali tukaj, so, kot pravijo pesniško, "trši od kamenja in močnejši od gore, ki jih je ohranila". Težki pogoji življenja in neprestani boj z naravo, iz katere so naredili svojo zaveznico, so gotovo pripomogli k temu, da so tu za zmeraj ostali le najmočnejši, taki, ki so pripravljene braniti svoj košček zemlje kot nekaj najbolj dragocnega. Ja, Črnogorci so tudi na Durmitorju ponosni na svojo deželo. In če so tod še posebno ponosni na naravne lepote in raznolikosti, ki jih je tukaj zbranih le na trideset kilometrov dolgem in pol manj širokem teritoriju, so povsem upravičeno. Ta njihov čudežni košček naravnega bogastva osupljive lepote si namreč gotovo zasluži častno mesto med kraji, ki jih velja obiskati vsaj enkrat v življenju.

V umetnosti se nihče ne moti

Hana Vodeb

Živimo v časih, ko se med sabo mešajo stare – nefunkcionalne – in nove – nepremišljene – definicije tega, kaj je umetnost in kaj pomeni biti ustvarjalec. In ko je vedno bolj pomembno vprašanje, kaj pri tem mora in česa ne sme početi država. Dr. Gregor Tomc je profesor sociologije ustvarjalnosti in sociologije mladine na FDV. Je raziskovalec na Inštitutu za družbene vede in Mirovnem inštitutu. Ideolog punka in tekstopisec Pankrtov, zdaj kulturološko analizira popularno kulturo in kulturno politiko. Je avtor več knjig in član rockovske skupine Bombe. Oba verjameva, da je generacija, ki prihaja, odločilna za slovensko kulturo in kot taka edino seme preživetja.

Računam, da bodo generacije za mano bolj inovativne, bolj aktivne. Biti morajo multikulturalni v pravem pomenu besede, prezirljivi do nacionalnih mej. Za Slovenijo je to edini način preživetja. Le če bodo naši ustvarjalci delovali na preprihu, bomo imeli svoje elite. Te bodo sicer popolnoma prepletene z globalno skupnostjo, vendar bodo hkrati oblikovale našo kulturo. V nasprotnem primeru nam bo namesto kulture in jezika ostala le folklorna raven – recimo kmečka ohcet, kot se je to zgodilo Škodom.

Hočete reči, da Slovenija nikoli ne more postati nove Atene ali Firence?

To se zdi patetično in smešno. Nikoli ne bomo veliki v ničemer, nikoli veliki inovatorji ali velikega česarjarki.

Hudič je, ko gledaš dvomilijonski narod in moraš imeti vse, kar imajo veliki. Za majhno državo je to problem, ker moraš imeti vse pogoje izpolnjene, medtem ko ima njena populacija nek svoj domet. V večjih državah s tekmovanjem, ki dviguje stanje odličnosti, "potegnejo ven" prave ljudi, mi pa poberemo, karkoli pač je. V Sloveniji je zato zelo lahko uspeti. Uspešno prehitro in prehitro dosežemo raven, s katero se zadovoljimo, standarde odličnosti pa dosegajo predvsem fanatiki.

Pogojev za velike ustvarjalce na majhnih površinah ni, kaj pa za kaljenje ekstremistov?

Hm, kot Humar... Za to ne potrebuješ ustvarjalnosti, pač pa odločnost; jajca, ne pa glave.

Kaj bomo pa s kulturo?

Z vključevanjem ustvarjalcev v globalne procese smo lahko normalen sestavni del Evrope. Lahko sledimo tokovom in se normalno odzivamo na to, kar se v svetu dogaja. To je naša vloga na kulturni ravni. Vendar pa brez bistveno drugačnega odnosa države ne bo šlo.

Ciljate na državo kot modernega mecenarja ustvarjalnosti?

Država svoje pristransko mecenstvo

upravlja samo za majhen segment umetniške ustvarjalnosti. Govorim o aktivni kulturni politiki, ki se je razvila v Evropi. Na ta način posega država v umetniško ustvarjalnost in načeloma je tak sistem dober, ni pa dober, če se postavi v vlogo absolutnega estetskega arbitra. Če uradnik v državi reče, da ve, kaj je umetnost, ne ve tega nič bolj kot jaz ali kateri koli drug član skupnosti. Z obiskom nekega estetskega dogodka, recimo koncerta, se izpostaviš dražljajem, ki jih interpretiraš kot estetsko ugodje. Ni pomembno, če se to zgodi pri Beethowenu ali Slakih, zato relevantnega arbitra ni. Gre za moje subjektivno estetsko doživetje. Država bi pri tem morala zagotavljati pluralen in enakopraven dostop do umetnosti vsem po njihovi lastni meri. Imamo namreč različne ljudi, izobražene in neizobražene, prebivalce ruralnih ali urbanih skupnosti, estetsko manj ali bolj občutljive. In nikogar ni, ki bi lahko rekel, da neka umetniška potrošnja ni prava.

Imamo pri nas demokratično kulturno politiko?

Ne. In tega tudi v Evropi ni. Poglejva primer iz lastne izkušnje. Že dvajset let se v mestu Ljubljana trudimo pridobiti multikulturni center, kjer bi se lahko določene kulturne prireditve normalno dogajale. Tak je bil, v osemdesetih ukinjen, Šentvid. Zdaj pa nimamo srednje velikega prostora za koncerte. Imamo komercialno Halo Tivoli in imamo prav tako komercialne Križanke. Tu se na festivalu dogaja elitna glasba, ki je močno subvencionirana. Na drugi strani je množica manjših klubov. Če hoče potrošnik opere gledati opero, se z mercedezom zapelje v ljubljansko Opero, če si ljubitelj rock glasbe zaželi koncert, se mora na lastne stroške zapeljati v München. Gre za klasičen primer, kako mesto Ljubljana, na ravni kulturne politike, določene potrebe zaznava kot marginalne in nepotrebne. Take razlike pa niso potrebne. Do njih pride, ker se je nekdo postavil v vlogo arbitra, ki določa, katera je edina prava ustvarjalnost. Ta pa je bila določena v 19. stoletju. Taka

Znanost rešuje probleme, pri umetnosti pa sam koncepiram problem, oblikujem zanj teoretični problem in šele nato iščem odgovor.

presoja je nevzdržna, potrebno bi bilo absolutno podpirati vse.

Dobila sem priložnost predstavljati mlade ustvarjalce, pri čemer ni nekega lahkega konsenza o tem, kaj je ustvarjalno in kaj ne. Kako naj bom pri izbiri objektivna?

Vedno gre za dialog, za proces ugotavljanja, kaj je relevantno in kaj ni. Ustvarjalno pomeni v najširšem pomenu besede inovativno. Gre za elemente sistema, ki so med seboj povezani na način, kot še nikoli poprej niso bili. Nekdo mora to prepoznati kot relevantno. In enota relevantnosti si lahko ti, ker je neka stvar v tebi vzbudila občutek estetskega ugodja. Vendar ni nujno, da bo skupnost delila tvoje mnenje. Tudi rock'n'roll je skupnost na začetku obravnavala kot nekaj popolnoma trivialnega in banalnega. Čez čas pa se tudi na ravni skupnosti izkaže, da gre verjetno za najbolj pomembno umetniško delovanje tistega časa. Poleg posameznika in skupnosti obstaja seveda še nacionalno dominantna skupnost. Dodatna težava so nekateri ljudje evropskih skupnosti, ki so prepričani, da imajo objektivno vedenje o tem, kaj je ustvarjalnost. To je recimo ministrstvo za kulturo, to so kritiki, akademiki, znanstveniki. Vse, kar ne sodi v kanon, ki ga oni ocenjujejo kot resnično umetnost, je komercialno, je nekaj, kar le zabava, in ni prava umetnost. Kmalu ugotoviš, da le racionalizirajo svoje okuse.

Vendar je njihovo mnenje pomembno za ustvarjalčev motivacijo. Ta ima lahko namreč ekstrinzične impulze, ki prihajajo od zunaj, na drugi strani je le nekaj intrinzično motiviranih, ki izhajajo striktno iz sebe in so ustvarjalni zgolj zase.

Gre za idealno tipska primera. Imaš posameznike, ki uspejo ne glede na to, v katerem sistemu delujejo. Okolici so zaprti okna in se posvetili svoji ustvarjalnosti. Takih posameznikov pa je na svetu malo. Večina potrebuje ekstrinzično motivacijo. Sistem, kulturna politika je vzpodbuda tistim, ki niso fanatično predani. Zadnjič sem recimo na TV Dnevniku naletel na tarnanje o tem, kako malo mladih se vpisuje na študije naravoslovnih znanosti. Če predstavnik države toži nad tem, pomeni, da ne obvlada osnovne funkcije države. Namesto tarnanja bi lahko sprejeli ukrepe, ki bi v obliki štipendij ali drugih vzpodbud poskrbeli za ekstrinzično motivacijo.

Je vzpodbuda v obliki ekstrinzične motivacije v umetnosti danes zaslužen od ustvarjalnega produkta?

Redki so umetniški ustvarjalci, ki jim je samo do denarja. Večina, na katerem koli področju, potrebuje eno in drugo. Tudi pri najbolj elitnih ustvarjalcih, ki pravijo zase, da jih vodi le intrinzična motivacija, to seveda ni res. Ti elitni ustvarjalci po možnosti godejo na violino in so skupaj z njo državni uslužbenci, ki dobivajo neposreden državni denar. Kaj je bolj komercialnega od tega? Pri tem gre zgolj za razliko, ki se je po krivici uveljavila in jo danes razumemo takole: če je nekdo za ustvarjalnost plačan iz davkoplačevalskega denarja, se to razume kot nekomercialno, če se ustvarjalci financirajo iz prodanih vstopnic, pa kot komercialno. To je popolnoma nesmiselna delitev.

Kaj pa pravite na travnike glasbenih skupin, katerih rožice godejo v petih različnih skupinah in se iz večera v ve-

čer prilagajajo drugim ljudem in drugačnim zvrstev? To se dandanes zelo pogosto dogaja in v enem samem tednu lahko poslušas tri povsem različne glasbene skupke, katerih člani se ponavljajo. Kako to vpliva na ustvarjalnost?

To je seveda posledica tega, da se pri nas od glasbe ne da živeti. V populaciji dveh milijonov ljudi praktično ne more biti nič komercialno. Zelo redke skupine lahko hkrati nagovorijo tako otroke kot gospodinje in upokoence. Vsem ustvarjalcem, ki to ne uspe, se morajo odločati, ali se bodo z glasbo ukvarjali v prostem času ali pa poskusijo delati z več skupinami hkrati. Vendar prilagajanje ni slaba stvar. Ima sicer nek čuden prizvok elitnega kazona. Po tem kanonu živi ustvarjalec v slonokoščinem stolpu, izven prostora in časa, kjer je njegova ustvarjalnost večna in nagovarja ljudi vseh časov in prostorov. To so neumnosti! Vsaka ustvarjalnost je stvar nekega časa in prostora ter nagovarja generacije ljudi, ki jim je namenjena. V smislu takega prilagajanja je umetniška ustvarjalnost komercialna. Mislim, da najbolj ustvarjalne stvari nastajajo v napetosti med elitno avtonomno držo, torej med posameznikovim zvokom v glavi, ki ga mora nato še nujno reproducirati navzven. Zunaj je generacija, ki jo naslavlja. Če se njegov zasebni zvok v glavi nikogar ne dotakne zunaj nje, ta zvok ni relevanten. Je lastni izraz in je lahko inovativen, vendar nepomemben, če ga nihče ne občuti. Resnična umetnost

nastaja, ko tvoj zvok prepriča druge, se jih dotakne. Ko je torej komercialen. Vse najboljše stvari zato nastajajo v napetosti med posameznikom in skupnostjo.

Se po vašem mnenju najuspešnejši ustvarjalci inkomponirajo v popularno kulturo?

Umetniški ustvarjalec mora biti popularen. Ko mi ljudje govorijo o elitizmu, v katerem počnejo stvari le zase, sem sumničav. Ponavadi je to izgovor za lastno impotenco. Izgovor, da tvojega nagovora nihče ni razumel. Smo družbena bitja in taki smo tudi v svoji ustvarjalnosti. Prilaganje je zato nujno in komunikacija je sestavni del vsake ustvarjalnosti in posledično umetnosti. Najboljši rock je bil vedno popularen. Popularen v neki skupini ljudi, da se razumemo. Lahko je bil šokanten in provokativen, tako kot v moji mladosti punk. Provokacija, šok ter agresija so naslavljali neko skupnost od tisoč do dva tisočih punkerjev, katerim je bil to način življenja. Ta skupina je provokacija, šok in agresija doživljala kot svoje občutenje sveta. In tako je to prava umetnost. Za večino je bilo to nekaj zoprnega, delitantskega. Taka je bila subjektivna ocena na ravni lastnega telesa Dimitrija Rupla, ki je punk interpretiral na način navadnega hrupa. In tudi to je prav. Ko bomo enkrat prišli do spoznanja, da se v umetnosti nihče ne moti, bo to velik preobrat, ki bo pomenil demokratično kulturno politiko.

Če bi spodbujali vse ustvarjalce na različnih nivojih, jim ne bi bilo več potrebno igrati v petih različnih skupinah, od heavy metala do narodnozabavne glasbe. To je dejansko tragikomično in je posledica pogojev, v katerih se, na žalost, pri nas urbana glasba dogaja. Nekdo lahko tako uspe le sistemu navkljub. To, da smo pred petimi leti dobili Sidharto, je zgolj naključje. Lahko bi imeli v ozadju sistem spodbujanja sodobne urbane glasbe, kjer bi se zanimiva glasbena skupina zgodila vsaki dve leti (več v tako majhni državi ne moremo pričakovati). Če bomo vse prepuščali naključjem, bomo imeli pač kilavo sceno, kot jo trenutno imamo.

Je rezultat ustvarjalnosti samo ustvarjalni produkt ali je tudi življenjski stil, družbena umestitev?

Absolutno mora biti oboje. Umetniški produkt v socialnem življenju potrebuje interakcijo. Za uspeh je zelo pomembno plasiranje svojega produkta, in sicer bolj kot sama kvaliteta tega produkta. Elitizem je zopr. Da daš produkt od sebe, je šele prvi del zgodbe, zato mora biti umetnik trgovec. Seveda to zanj ni tako zanimivo, je pa njegova dolžnost. Zavedati se mora, da je to, kar počne, družbeni proces. Leonardo da Vinci je hodil po uspeh in za preživetje od mesta v državi do mesta v državi. V Sloveniji je lažje. Na številnih področjih smo zaščiteni kot pande. Kar je z vidika individualne eksistence zelo dobro, z vidika spodbujanja odličnosti pa ne.

Kaj pa je ustvarjalni produkt?

Vzajemni energijski materialni odnos. Materija, na katero se energijsko odziva. Je doživljanje in občutenje nekega artefakta. Gre za konstrukcijo posameznega enkratnega pogleda na svet in odziva nanj. In ocena generacije ljudi...

...kritikov in obiskov predstav, razstav... Kakšno vlogo ima pri tem ustvarjalčeva ambicija kot eden izmed dejavnikov koncepta ustvarjalnosti, kamor spadajo še volja, interes, domišljija, disciplina...?

Brez ambicije in odločnosti pokazati se javnosti, ni ustvarjalca. Koncentracija je

ni obliki ustvarjalnosti, ki nista nasprotujoči. Znanost je ustvarjalnost na področju mišljenja, ko teoretske sisteme preverjamo na nek laboratorijski način. V skupnostih znanstvenikov se da zelo dobro preveriti, kaj je relevantno in kaj ni. Pri umetnosti gre za občutenje sveta na subjektivni ravni. Je arhaična oblika ustvarjalnosti in se vleče od kamene dobe naprej. Res je, da skuša moderni človek vse poznanstveniti. Smo pač empiriki in skušamo ves čas znanstveno razmišljati. Vendar tako ni od nekdaj.

In drugič...

Umetnost ni še nikoli ničesar predvidevala. Predstave, da naj bi Bach predvideval nastanek kapitalizma, so nesmiselne, saj jih avtor napoveduje za nazaj. Nobena človeška delovanja ne morejo predvidovati tega, kar se bo zgodilo. Spreminjanje sveta je kontingenčno. Obstajajo le neke verjetnosti obstoja, ki lahko z dogodkom kontingenčnost prekinemo.

Kaj pa ustvarjalnost in inteligenca?

Ustvarjalnost je pojem vsakdanjega jezika in kot tak je dober za vsakdanjo rabo. V znanosti ni tako uporaben, ker je preširok, saj se pod tem dežnikom skriva toliko stvari, da to postane grozno. Inteligenca je seveda eden od dejavnikov in je v določenih primerih absolutno potrebna. Če hočeš v znanosti rešiti problem, ki je pred teboj, je visok inteligenčni kvocient nujen. Ni pa čisto tako pri umetniški ustvarjalnosti, kjer nihče problema ne postavi pred tabo. Tu je pomembno, da sam koncipiraš problem, oblikuješ zanj teoretski sistem in šele nato iščeš odgovor.

Je torej pri umetniški ustvarjalnosti inteligenca potrebna na nekem minimumu?

Ena prvih raziskav tega področja je bila tridesetletna študija otrok z inteligenčnim kvocientom 150 ali več. Raziskovalec je ugotovil, da so bile njihove kariere kasneje nadpovprečne. Med njimi je veliko ljudi pisalo znanstvena besedila, knjige. Vendar je dejansko izstopal nekdo, ki je z nekoliko nižjim IQ-jem izpadel iz testiranja. Ta je dobil Nobelovo nagrado za do-

Če predstavnik države jamra nad tem, kako malo mladih se vpisuje na študije naravoslovnih znanosti, pomeni, da ne obvlada osnovnih funkcij države.

zelo pomembna. Newton se je recimo osredotočil na problem, ne glede na to, kaj se je v njegovi okolici dogajalo, in pri tem je vztrajal kot buldog. Einstein je imel po drugi strani zmožnost ikonskega zamišljanja problemov. Zase je rekel, da ni nič bolj pameten od drugih fizikov, le da si z razliko od njih vizualizira probleme, si jih predstavlja in poenostavlja.

Bi glede na umetniška dela, ki naj bi predvidevala prihodnost, lahko povezovali umetnost z znanostjo?

Prvič, gre za dve zelo različni obliki ustvarjalnosti. Slaba je znanost, v kateri človek poskuša biti umetniški ustvarjalec. In slaba umetnost, v kateri skuša biti umetnik znanstvenik. Gre za dve parale-

lne prinos k naravoslovnim znanostim. Inteligenca je pomembna, ni pa vse. Omogoča uveljavljanje v skupnosti.

In v skupnosti bom pomagala uveljavljati mlade ustvarjalce. Imate kakšen nasvet, razen vseh opornih točk, ki ste mi jih dali skozi najin pogovor?

Najbolj skrivnostni je ustvarjalni proces v vseh fazah ustvarjanja in pa duševni procesi, ki gredo zraven. Eni to znajo reflektirati, drugi o tem ne znajo niti spregovoriti.

Želim si torej ustvarjalce, ki bodo poleg svoje ustvarjalne odličnosti še verbalno spretni. In objektivnost je pri tem povsem nerelevantna...

Jadranska TV magistrala

Igor Bašin

Jugoslovanska rokenrola scena 70-tih in 80-tih let je bila ob ameriški, angleški in avstralsko-novozelandski najmočnejša na zemeljski obli tistega časa, sploh v 80-tih letih, ko se je usul plaz jugoslovanskega punka, postpunka in novega vala, ki še danes velja za enega najbolj vitalnih in ustvarjalnih rockovskih pojavov vzhodno od Anglije.

Ko so se po smrti Josipa Broza Tita začele trgati vezi in niti bratstva in enotnosti, je samo še jugoslovanski rock predstavljal nekaj skupnega, nadnacionalnega in povezujočega. Leta 1988 objavljena pesem Igra rock "n"roll cela Jugoslavija beograjskega Električnega orgazma je bila zadnja himna jugoslovanske rokenrol scene, ki je s krvavo morijo skozi 90. leta doživela implozijo. Vezi so se pretrgale, skozi informacijski mrak se je bilo težko prebiti, vseeno pa so imena, kot so Partibrejkers, Zabranjeno pušenje, Idoli, Pankrti, Azra, Bijelo dugme, Buldožer, Leb i sol, Riblja čorba, ostala v podzavesti generacij. Rockovska zavest se je v vseh bivših republikah in pokrajinama Jugoslavije ohranila ne glede na vojne, depresijo, tranzicijo, migracije in odrezanost od sveta. Zaprla se je znotraj novih državnih meja in začela koketirati z jugonostalgijo. Da je vedno bolj utesnjena v primežu državno-nacionalnih mej, se je izkazalo v novem tisočletju, ko je rockovsko zavest med mladimi potepalo veseljačenje ob turbofolku. Povsod, na Hrvaškem, v Srbiji in Črni gori, v Makedoniji, v Bosni in Hercegovini in tudi v Sloveniji, imamo danes svoje turbofolk zvezdnike, ki eni bolj, drugi manj izžarevajo nacionalistična ali populistična čustva. Po področju bivše Jugoslavije je zasmrdelo nekaj ruralnega, zato ni čudno, da se je v zadnjih letih, sploh s prodrom hip hop kulture, na nasprotnem bregu znašla t. i. urbana kultura. Če se je mladež nekoč delila na rockerje, punkerje, metalce, šminkerje, se danes na tiste, ki poslušajo "narodnjake", in tiste v manjšini, ki poslušajo "drugo glasbo". Razcepljeni na desetine otokov in nepovezani s težavo konkurirajo "novokomponovani" logiki, ki se je hitro razširila s TV Pink na vse konce te nove evropske regije, na lokalne in celo nacionalne programe.

Iz lokalnega v globalno

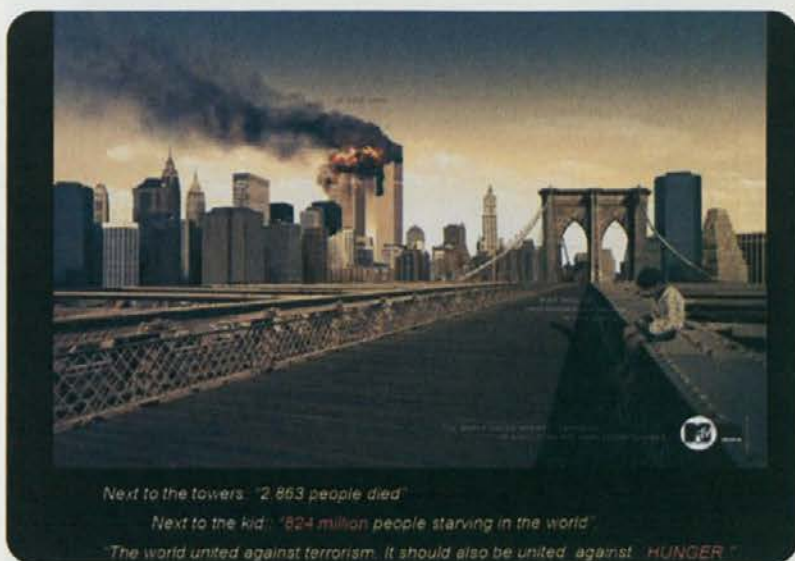
Na balkanskem "ruralnem podnu" je lani s 1. septembrom začela oddajati nova franšiza globalne MTV s podimonom Adria. "Prostora za narodnjake je ogromno, medtem ko ga je malo za t. i. urbano glasbo. Kljub temu da MTV globalizira, dopušča prostor mladim bendom. Gre za svežo kri. Cilj MTV Adria je odpreti ta prostor, da se bodo bendi lahko predstavljali v Bosni, Srbiji in na Hrvaškem in obratno," pravi Žiga Gombač, zadolžen za odnose z javnostmi pri MTV Adria, ki se je tako odzvala na akutalno prebujanje, povezovanje in nastopanje skupin po področju bivše Jugoslavije. Njen cilj je medijsko povezati te glasbene scene in skupine ter pomagati glasbeni industriji tega

prostora. "Tega ne bomo počeli na silo, ne bo šlo za jugonostalgijo!" zatrjuje glavni in izvršni producent MTV Adria, Ninoslav Jovanović, ki je svoje medijsko delo začel čisto zraven vrelišča turbofolka. "Sam prihajam iz Srbije in vesel sem, da bo več ameriške in angleške glasbe, saj pri nas vladajo narodnjaki. V Srbiji razen B92 ni kanala, ki bi vrtil kakšno drugo glasbo – rokenrol! Prek kabla gledam HRT, kjer tudi ni kakšen poseben izbor," vživeto in goreče nadaljuje nekdanji voditelj z beograjskega B92 Ninoslav. "Pri MTV Adria gre za možnost izbora. Ljudem želimo ponuditi še kaj drugega. Nudimo priložnost tistim glasbenikom, ki so bili doslej prikrajšani. Menim, da bo MTV Adria vzpostavila komunikacijo med skupinami, založbami in publiko. Gre nam za to, da se vrnemo na pozicijo, kakršno je imel rokenrol v 80-tih letih."

Ambiciozno zastavljen cilj, ni kaj! Pet oddaj v lastni produkciji in zbirališče spotov z Balkana stoji nasproti kupu oddaj iz skladišča MTV in spotov z vseh koncev sveta, predvsem pa iz anglo-ameriškega asortimana. "Globalizem ima negativen predznak, sploh če ga gledamo z ameriške plati, po drugi strani pa povezuje ljudi in ideje. Gre za komunikacijo v širšem pogledu, za komunikacijo z Evropo, s svetom, svetovnim tržiščem. MTV je globalna firma in skupine, ki bodo na naših listah, se bodo pojavile tudi na drugih programih MTV. MTV Adria je odskočna deska. Ne gre pa samo za glasbo. Tukaj bo prostor za art, za reklame, za spote... Vsi mladi, ki se ukvarjajo z videoprodukcijo, oblikovanjem ali grafikom, imajo priložnost. MTV je globalna firma in prek nas lahko sodelujejo z njo. Koristimo materiale, ki jih dobimo npr. iz Brazilije ali Poljske, in obratno jim bomo ponudili mi svoje. Tukajšnji ustvarjalci bodo lahko prek nas prišli do krajev, o katerih se jim sploh ni sanjalo."

Sanje ali realnost?

Velika naloga stoji tako pred avtorji programa MTV Adria kot tudi pred tukajšnjimi glasbeniki in glasbenimi skupinami. Slednji bodo morali prerasti pubertetniške zvezdniške izpade in se ne glede na nominacije in pobiranje nagrad na MTV bankekih soočiti z dejstvom, da so še vedno tako marginalni v svetu, kot so veliki na domačih tleh, in zaradi kredibilitosti priznati domači publiko, da so hvalospevi in ekranizirana slava prej metanje peska v oči kot pa nek neomajen prodor na tuj trg, kjer se vrtijo nešteti podobni derivati. Tudi MTV Adria se ne bi smela spuščati v takšen blaten in umazen "reality show", ki ima z realnostjo toliko skupnega kot naše jutrišnje potovanje na Luno. Ob enako-

Oglas, ki je bil s strani ameriške vlade cenzuriran.

vredni zastopnosti glasbenih skupin iz regije, ki jo pokriva, bo dvig kvalitete glasbene produkcije skupin in glasbene zavesti publike nasploh še ena skrb. Sodeč po dosedaj prikazanem dogajanju in obveščanju o dogajanju v Ljubljani, Zagrebu, Sarajevu, Splitu, Beogradu, Skopju in drugih krajih, je izrazito omejena na favoriziranje natančno izbranih skupin in dogodkov, pri katerih ima (ne)posredno prste vmes.

Vsaka država t. i. jadranske regije ima svoje posebnosti in svojo izkušnjo z MTV. Pri nas, v Sloveniji, smo imeli priložnost gledati MTV Europe po kablu že od zgodnjih 90. let. Tako smo bili pravočasno zasuti z grunge evforijo, nu metal pompom, z MTV skovanko "alternative music", unpluggedi, zvezdniki izvajalci hip hopa ter paradoksalno pretvorbo žanra rhythm'n'bluesa v novo sodobno skovanko rhythm'n'blues, ki s koreninami rokenrola nima nič skupnega. Na lastne oči smo lahko opazovali škodljivost globalizacije, v kateri igra MTV enako vlogo kot McDonalds – mtviziacija in mcdonalizacija je uniformirala mladinske kulture po celem svetu in izničila pomen pristnosti in avtentičnosti lokalnega. Povsem z drugačnimi očmi na vse to gledajo v Srbiji ali Bosni in Hercegovini, kjer še danes dojemajo MTV kot pomemben vir informacij o glasbenem dogajanju po svetu, kot vir demokratizacije in pluralizacije, zato nas sploh ne (sme) čuditi, da član sarajevske skupine Dubioza kolektiv v spotu Bring the System Down jezno poskakuje v majici MTV kot z znakom upora proti ruralnem podnu, ki ga obkroža. Celotna regija se je v zadnjih letih homogenizirala z lo-

kalnimi in komercialnimi programi, ki so prinesli mentaliteto absurdnosti, neprofesionalnosti, površnosti, poneumljanja in na drugi strani mentaliteto postavljanja, kvazi-zvezdnitva, neverjetnih obljub in ponudb televizijskih voditeljkov. Prav te ovire MTV Adria, že dvanajsta franšiza MTV na področju Evrope, ni preskočila v prvih štirih mesecih oddajanja, čeprav naj bi imela na razpolago "know how" in audio-vizualne standarde četrto stoletja dolge zgodovine MTV.

Sklicevanje na to, da odraža življenjski stil mladih v tej regiji, na večjezičnost, na enkratno mešanico mednarodnih in lokalnih glasbenih vsebin s poudarjenimi evropskimi in ameriški oddajami, še ni obrodilo konkretno opaznih sadov. Seveda je minilo premalo časa, da bi temu lahko prepričljivo pritrili, vendar namigi, da se v program MTV Adria počasi vrivajo Joksimovići in podobni, opozarjajo, da bo ob morebitni uresničitvi tega šlo za navaden podaljšek tukajšnje glasbene industrije in bomo priče porazu ena A. Že pone srečen vžig MTV Adria v Sloveniji v četrtek, 1. septembra lani, ob 20. uri nas je dovolj streznil, da odslej spremljamo razvoj tega novega televizijskega programa z budnim in predvsem zelo kritičnim očesom. To je zelo težko, saj dobršen del marmeladno-sluzastih in pobruhanih odštekanj preprosto ni gledljiv in totalna izguba časa, da o zehanju ob večno ponavljajočih se spotih sploh ne govorimo. Je pa MTV Adria s svojim vžigom prinesla nekaj več zagnanosti in odprtosti na drugih televizijskih kanalih. Gradnja globalne magistrale je tako opozorila, da obstajajo tudi lokalne poti.

Odgrobadogroba

S prijetnim humorjem in ob dialogih, ki prenašajo slovenščino, se na hecna vprašanja najdejo resni odgovori. A izvorni posnetki in domiselne vsebinske rešitve bledijo kot otočki v oceanu stereotipov. Ob koncu si oddahnemo z vzdihom - ah, kako obetaven je bil začetek!
Načeloma v redu, čeprav...

V njenih čevljih

Film se preveč približa tistemu, kar smo že tolikokrat videli, pa pri tem drži nezmotljiv izraz, pri katerem mine vsakršno potrpljenje. Ženski liki v likalnici brezhibnih klišejev ne prisparajo niti s tem, da ima Cameron Diaz pač lepo oprsje.
Spanje

Elizabethtown

Smrt in ljubezen projicirana tako površinsko, da lupinico slik glasba kvečjemu zdrabi v film, ki je še bolj predvidljiv od režiserjeve izbire igralcev. Ta izbere spet vroča igralca in potem pričakuje, da bo film pač vroč. Vročina take vrste pa film odžiga umetnosti.
Spanje

Rad mora imeti pse

Z logiko knjig samopomoči cepljena zlizana romanca, v kateri zmenkarjenje in morda kar partnerstvo izpadeta kot nuja, s katero sicer samozavestni ljudje prodajajo sebe pod ceno. John Cusack trenutno ne ve, kaj je dobro zanj.
Spanje

Pogrešana na letalu

Najboljši je tedaj, ko utihnejo sentimentalne fanfare in violine in ostane le žanr na pogonu avionske Sobe za paniko, v kateri Jodie Foster postane podobna Tommyju Lee Jonesu, frenetično išče begunce 11. septembra. O načinu, kako so se okoliščine sestavile, raje ne razmišljajte.
Načeloma v redu, čeprav...

Harry Potter in ognjeni kelih

Krčenje knjige nadomestijo "večje in bolj sijoče je boljše" posebni efekti. Harry bi rad postal Gospodar prstanov, toda zdi se, da nikoli nima (in ne bo imel) dovolj časa za to. Rahel spust po vrtoglavi "najstništvo je grozljivka" kakofoniji tretjega dela.
Gledljivo

Ocene:

Fenomenalno
Načeloma v redu, čeprav...
Gledljivo
Spanje

Hana Vodeb, Peter Zupan

ANTONY & THE JOHNSONS

I Am a Bird Now
(Rough Trade, 2005)

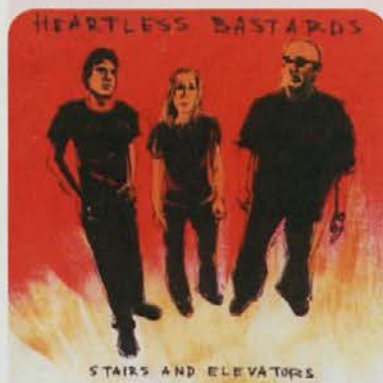
Z lepoto in čustvenim nabojem samoniklega, senzualnega in androginega glasu se je Antony povzpел v sam vrh najlepših glasov aktualnega časa. Z vročim srcem odpira, razdaja in razliva žensko dušo iz moškega telesa. Na meji s skrajno patetiko in s črnsko, soul in jazzovsko zakladnico niza skladbe, ob katerih se naježi koža, morda celo utrne solza. Primerjave z Billie Holiday ali Nino Simon, Rayom Charlesom in Otisom Reddingom niso promocijska zanka, ampak iskren odgovor na sredinske produkte glasbene industrije. Ko zazveni, ga ne preslišiš, še več - obmolkneš, obstaneš in otrdiš.

FRANZ FERDINAND

You Could Have It So Much Better
(Domino, 2005)

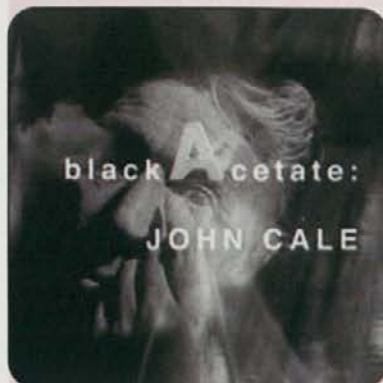
Škotska alter-uspešnica ni klonila pod pritiskom lanskega uspeha. Hrepenča in prepoznavna z osvežujočimi melodijami, preudarnimi refreni in pozitivnimi ritmi se loči od krdela neo-post-punkovskih skupin. V še bolj sofisticirani podobi ostaja vsečna in prikupna. K skladbam, ki nas hitro in za dolgo zagrabijo že ob prvem srečanju, je prilepila strukturne potenciale in se tako izmika predvidljivosti pokvarjenega štanc-stroja. Iskrivo išče poti v smeri Beatles, še bolj k popu, kateremu vrača oziroma daje smisel.

HEARTLESS BASTARDS

Stairs and Elevators
(Fat Possum, 2005)

Ob surovem in neposrednem, pristnem in nepretencioznem rockovskem naboju tega tria je najmočnejši atribut njihovega prvenca izpovedna silovitost pevkeinega glasu, ki nas s prepletom ženstvenosti Janis Joplin, Patti Smith in PJ Harvey ter vihrave moškosti mladega Roberta Planta, Marca Bola- na, Neila Younga do samega Briana Molka iz Placebo zapeljuje in vodi od začetka do konca. Močna ritem sekcija ji stoji ob boku kot zvesti pes in ji daje vetra za odprte kitarske rife, ki so simbioza desetletji rocka, od Led Zeppelin prek Pixies do White Stripes. Nekaj najboljšega v letu 2005!

JOHN CALE

Black Acetate
(EMI, 2005)

Nevarno je vzeti v roke delo veterana s prepričanjem, da (si) starci ne upajo več. Antipol Louja Reeda v Velvet Underground, ki je prav tako nespregledljiv ob listanju rockovske zgodovine, je bil vedno bolj naklonjen klasično-glasbenim konvencijam, ki pa si jih tudi privoščiti (k)rušiti. S presenetljivo lahkoto čara in nas z močnimi kitarskimi rifi, enostavno, a učinkovito elektroniko, drznimi pripovedmi ne pusti hladne. V zvesti spremljevi komorne ali že prav rockovsko nabrite zasedbe se nam zažira globoko v dušo - kot uspe le redkim, a ta pravim.

Igor Bašin

Triki so zelo atraktivni

Marko Satler

Slovenski šport je v zadnjih letih dosegel številne dobre rezultate. Kolajne z olimpijskih iger, svetovnih in evropskih prvenstev... Med tekmovalci, ki zastopajo barve slovenske države, so številni mladi in perspektivni športniki. Eden takšnih je Rok Florjančič, ki z vodnim skuterjem tekmuje zadnjih šest let.

V preteklosti je bilo veliko videnega in napisanega o tvoji karieri, pa vendar mnogim izmed nas ni popolnoma jasno, s kakšnim športom se ukvarjaš. Nam lahko na kratko opišeš svoj šport?

Ukvarjam se z jet skijem (oziroma vodnimi skuterji). To je šport, pri katerem imamo več kategorij, ki se ločijo po tem, ali so sedeči ali stoječi. Nato se te kategorije ločijo še po moči motorjev. V kategoriji stoječih jet skijev imamo še kategorijo prostega stila (freestyle), ki je meni najljubša, saj imam neomejene možnosti in vedno obstaja nek nov trik, ki ga ne znam in se ga želim naučiti...

Tekmovanje z vodnimi skuterji je postalo vedno bolj zanimivo in atraktivno za gledalce. Predvsem v tujini se teh tekmovalcev udeležuje velika množica ljudi. Vendar pa se v zadnjih letih ta šport vedno bolj uveljavlja tudi pri nas. Katero so prednosti in katere slabosti tega športa?

Ker je šport še mlad, je zato tudi zelo zanimiv. Predvsem nastopi v freestylu, kjer delamo tekmovalci raznorazne trike, pritegnejo veliko gledalcev, saj so triki, ki jih izvajamo, izredno atraktivni. Slabost je ta, da organizator za pripravo tekmovalja potrebuje vodo (jezero, reko, morje). In to v vseh mestih ni mogoče.

Začetki tvojega treninga na vodi segajo v začetek devetdesetih let. Več kot očitno je, da so te že na začetku zanimali predvsem adrenalinski športi. Vodni skuterji na eni in motokros na drugi strani. Kako to, da si se nato posvetil le jet skiju.

Športa sta si med seboj dokaj podobna, pri obeh delajo podobne skupine mišic in oba športa sta zelo atraktivna. Eden izmed vzrokov, da sem se odločil za jet ski, je ta, da so se dirke motokrosa in jet skija druga z drugo prekrivale in se nisem mogel več udeleževati obojih, tako sem se moral odločiti le za enega. Drug vzrok pa je bil, da sem se v zadnji sezoni na eni izmed dirk motokrosa poškodoval, in sicer sem si pretrgal križne vezi na kolenu. Zaradi poškodbe se ne bi mogel udeležiti vseh dirk v motokrosu in takrat sem se odločil, da se posvetim le jet skiju, katerega tekmovalja so potekala v samih zanimivih evropskih mest.

Za tiste, ki jim je ta šport manj znan, je nejasno, koliko disciplin obstaja v tej dejavnosti. Sam si izbral free ride, v katerem tekmovalci sami sestavljajo svoj program. Zakaj prav ta oblika športa

(free ride) in kako se tvoj program razlikuje od programa ostalih tekmovalcev?

Kot sem že povedal, mi je najbolj všeč freestyle, saj mi nikoli ne zmanjka trikov, ki bi jih moral trenirati ali izboljšati. V freestylu ima vsak tekmovalc na voljo dve minuti časa, da pokaže čim več in čimbolj atraktivne in težke trike z malo ali nič napakami. Sam imam vedno sestavljen takšen program, ki je lepo povezan z najtežjimi triki, kar obstajajo, in trudim se, da na tekmovalju ne naredim kakšnih večjih napak.

Za takšen šport je pomembna popolna podpora družine, ki mora tekmovalcu ves čas stati ob strani. Kakšna je vloga očeta in mame na tvojih dolgih potovanjih in tekmovaljih?

Predvsem v preteklosti, ko še nisem imel vozniškega izpita, sta bila oče in mama

redna spremljevalca na vseh najinih tekmovaljih, oče pa je imel tudi vlogo trenerja in mehanika.

V preteklosti si obiskoval II. gimnazijo v Mariboru. Skozi celotno šolanje si seveda veliko izostajal od pouka, saj so tekmovalja v času šole. Zanima me, kako ti je uspelo ves ta čas uspešno usklajevati šolo s športom?

Bil sem v športnem razredu II. gimnazije Maribor, kjer sem zamujeno lahko hitro nadoknadil s posebnimi konzultacijami pri posameznih učiteljih. Imeli so izreden posluš za športnike, tako usklajevanje šole s športom ni bilo preveč naporno.

Veliko je bilo že storjenega, veliko doseženega. Kaj šteješ za svoj največji uspeh v športni karieri in s katerimi lovorikami si lahko še pohvališ?

Kot največji uspeh štejem naslov svetov-

nega prvaka v freestylu med amaterji leta 2002, 2004 in 2005 ter naslov evropskega prvaka med profesionalci. Na zadnjem svetovnem prvenstvu med profesionalci pa sem zasedel 4. mesto.

V družini imate tudi drugega uspešnega športnika, tvojega brata Naca. Tudi on se ukvarja z enakim športom kot ti in ti v zadnjem času postaja eden večjih konkurentov v tekmovalju z vodnimi skuterji. Kakšen je tvoj odnos z bratom doma in na vodi, ko se med seboj pomerita?

Z bratom imava zelo dober bratski odnos, tako doma kot na vodi. Drug drugemu pomagava, če kdo opazi pri drugem napake, ga opozori in to kasneje poskusiva skupaj odpraviti. Vendar je manjša bratska tekmovalnost med nama vedno prisotna.

LA PAZ, BOLIVIJA...

...NA STADIONU POROKA 200 PAROV

USPEŠNE EVROPEJKE...

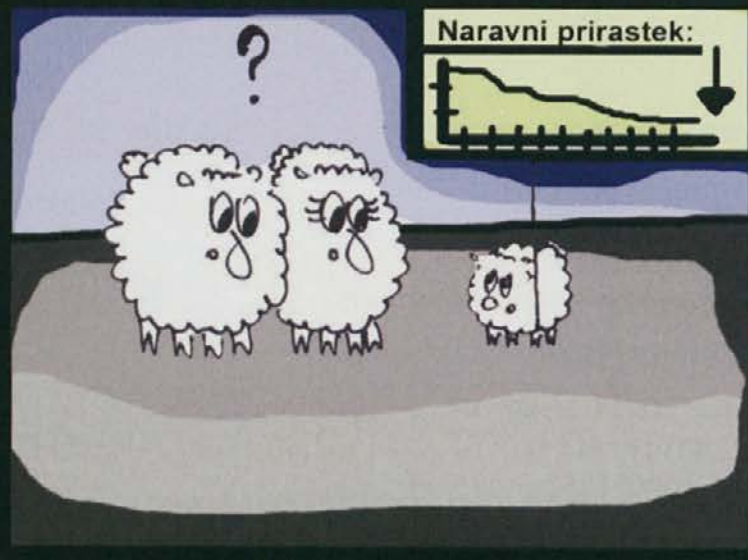

... SE ODLOČAJO ZA OTROKE

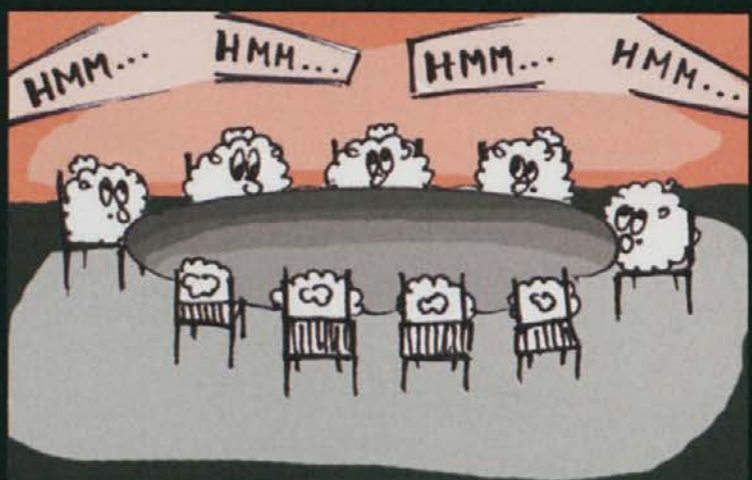
IN SLOVENKE?

ALI BO SLOVENCEV ZMANJKALO?!

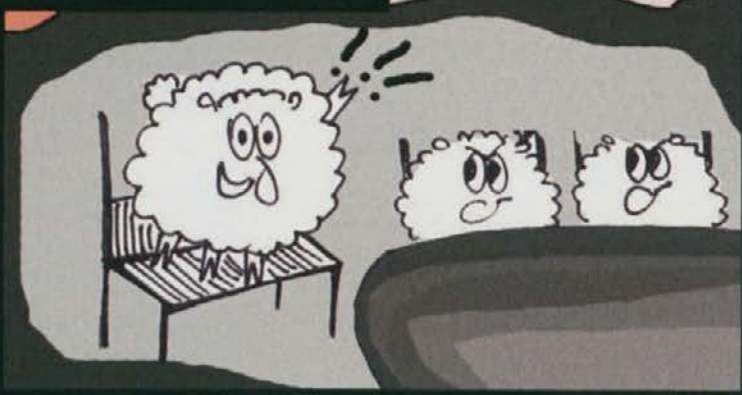

ZA KONFERENČNO MIZO V ISKANJU REŠITEV...

...GLEDE NARAVNEGA PRIRASTKA SLOVENCEV...

...PADE EDINA IDEJA:

ZAKONSKO DOLOČIMO MNOŽIČNE POROKE IN
PO VSAKI PRIREDIMO VESELICO NA DRŽAVNE
STROŠKE!!!

PONOVOLETNI POPUSTI JEZIKOVNIH PROGRAMOV

angleščina, nemščina, francoščina, italijanščina, španščina, ruščina ...

do **10 %**

Vpis do 20. 1. 2006!

VRSTA PROGRAMA

ŠT. UR

ŠT. UDEL.

IZVAJANJE

CENA z DDV

Splošni jezikovni
programi v večji skupini

60 ur

6-10

2x3 ure
tedensko

~~73.900 SIT~~

66.500 SIT

ali 5 x 14.600 SIT

Intenzivni jezikovni
programi v majhni skupini

60 ur

3-5

2x3 ure
tedensko

~~94.900 SIT~~

90.100 SIT

ali 5 x 19.800 SIT

Konverzacija

30 ur

3-10

1x3 ure
tedensko

~~44.900 SIT~~

42.600 SIT

ali 5 x 9.300 SIT

Jezikovni program
v dvoje

42 ur

2

po dogovoru

~~113.900 SIT~~

108.200 SIT

ali 5 x 23.800 SIT

Individualni
jezikovni program

1 ura

1

po dogovoru

5.100 SIT

Priprave na
mednarodni izpit

30 ur

3-10

1x3 ure
tedensko

~~44.900 SIT~~

42.600 SIT

ali 5 x 9.300 SIT

Ponovoletni popusti:

- 10 % popust pri vpisu v splošni 60-urni jezikovni program
- 5 % popust pri vpisu v vse ostale jezikovne programe v skupini

**! Dijaki, študenti oziroma nekdanji udeleženci
Hiše jezikov imate še dodatni 7 % popust. !**

V Hiši jezikov lahko spregovorite v kar 15 jezikih:
angleščini, nemščini, španščini, italijanščini, francoščini, ruščini, albanščini,
madžarsščini, arabščini, kitajščini, japonsščini, finščini, hrvaščini, srbsščini, tuji v slovenščini.

do **10 %**